

**KAMU YÖNETİCİLERİNİN SİYASAL VE YÖNETSEL
AHLAKİ DAVRANIŞ TIPLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı**

Kamile KUZU

Doç. Dr. Ferihan POLAT

**Kasım 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı öğrencisi Kamile KUZU tarafından Doç. Dr. Ferihan POLAT yönetiminde hazırlanan "Kamu Yöneticilerinin Siyasal ve Yönetimsel Ahlaki Davranış Tipleri: Pamukkale Üniversitesi Örneği" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 06/11/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Zuhaf ÖNEZ ÇETİN

Jüri Başkanı

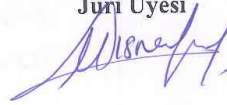
Doç. Dr. Ferihan POLAT

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mısra CİĞEROĞLU ÖZTEPE

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
11/12/2019 tarih ve ...50/01 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmaların yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Kamile KUZU

ÖN SÖZ

Çalışmanın fikir, taslak ve yazım aşamasında her daim yanımda olan ve çalışmanın bilimsel temeller ışığında şekillenmesinde emeği olan değerli danışmanım Doç. Dr. Ferihan POLAT'a, tez savunmam ve sonrasında danışman hocam kadar destekçi olan Dr. Öğretim Üyesi Mısra ÇİĞEROĞLU ÖZTEPE'ye, tezi yazmaya başlamamda ilk adımı atmamdaki büyük desteği veren Araştırma Görevlisi Ogeday ÇOKER'e, çalışmamı bitirebilmem için gerekli zamanı ayırabilmem için elinden geleni yapan Şube Müdürüm Aziz YÜZER ve çalışma arkadaşım değerli ablam Fatma ÇULHAOĞLU'na, yüksek lisanstan umudumu yitirmişken hadi yaparsın diyerek yüreklendiren Azize EKMEKÇİ'ye çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anını güzelliklerle dolduran sevgili eşim Yunus KUZU'ya, tezim için gerekli olan özveride çalışabilmem için sağladığı büyük destek için sonsuz teşekkürler ve sevgilerimi iletmeyi bir borç bilirim.

Yüksek Lisansımı tamamlamamı benden daha çok isteyen babam İbrahim ÇETİN, annem Ayşe ÇETİN, kayınpederim Yusuf KUZU, kayıinvalidem Yadigar KUZU'ya çok teşekkür ederim, iyi ki ailesiniz. Dualarınız ve emekleriniz sayesinde bu günlere geldim. Daha nice başarılarla imza atmak dileğiyle.

Kamile KUZU

ÖZET

KAMU YÖNETİCİLERİNİN SİYASAL VE YÖNETSEL AHLAKİ DAVRANIŞ TİPLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

KUZU, Kamile
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Yönetimi ABD
Siyaset Bilimi ve Yönetimi Programı
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ferihan POLAT

Kasım 2019 VIII+112 sayfa

Çalışmada siyasal-yönetisel ahlak ve siyasal-yönetisel yozlaşma kavramları incelenmiştir. Siyasi ve yönetisel yozlaşmaya sebep olan ahlaki davranışları açıklayabilmek için bireyin ahlak gelişimini anlatan teoriler üzerinde durulmuştur. Günümüz Türkiye’indeki siyasi ve yönetisel yozlaşmalar sadece bugüne ait olmayıp geçmişten günümüze miras olarak gelmişlerdir. Bu durumun nedeni de ülkenin geçirmiş olduğu siyasi kültürel ve ekonomik değişimler olarak açıklanabilir. Pamukkale Üniversitesi yöneticileri üzerinde Steinberg ve Austern’in çalışmasından hareketle yapılan bu çalışmanın Türk Kamu Yönetiminde yöneticilerin hangi tür ahlaksal davranış tipini sergilediği konusunda bir fikir vermesi amaçlanmıştır. 121 yöneticiden oluşan örneklem grubundan elde ettiğimiz sonuçlar da Türk Kamu Yönetiminde yönetici personelin daha çok görevci bir ahlaksal tutum sergilediği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Ahlak, Etik, Siyasal ve Yönetisel Etik, Siyasal ve Yönetisel Yozlaşma

ABSTRACT

POLITICAL AND ADMINISTRATIVE MORAL BEHAVIOR TYPES OF PUBLIC ADMINISTRATORS: CASE OF PAMUKKALE UNIVERSITY

KUZU, Kamile

Master Thesis

Department of Political Science and Public Administration

Political Science and Public Administration Program

Supervisor: Associate Prof. Dr. Ferihan POLAT

November 2019, 112 pages

In this study, the concepts of political-administrative morality and political-administrative corruption are examined. In order to explain the moral behaviors that cause political and managerial degeneration, theories about the moral development of the individual are emphasized. The political and administrative corruption in Turkey is not only the results of today's events but also comes from the past to the break down of today as an inheritance. The reason for this situation can be explained as the political, cultural and economic changes experienced by the country. Based on Steinberg and Austern's work on the administrators of Pamukkale University, this study is intended to give an idea about what kind of moral behavior the administrators exhibit in Turkish public administration. In the results, which obtained from the sample group consisting of 121 managers, it was seen that the administrative personnel in Turkish public administration exhibit a moral attitude more based on merits and rules.

Key words: Ethics, Political and Managerial Ethics, Political and Managerial Degeneration

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ahlak	4
1.2. Etik.....	6
1.3. Siyasal Ahlak ve Yönetmel Ahlak.....	10
1.4. Kamu Yönetimi Etiği.....	10
1.5. Kamu Yöneticisi.....	14
1.6. Kamu Hizmeti	15

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ahlaki Gelişim Teorileri	16
2.1.1. Psikanalitik Açından Ahlaki Gelişim.....	16
2.1.2. Kognitif Açından Ahlaki Gelişim (Bilişsel Gelişimsel Kuramlar).....	17
2.1.3. Sosyal Öğrenme Teorisi Açısından Ahlaki Gelişim	22
2.2. Ahlaki Sistemler.....	23
2.3. Ahlak ile Ekonomik Sistemler Arasındaki İlişkisi.....	26
2.4. Siyaset, Yönetim ve Ahlak Arasındaki İlişki	28
2.5. Siyasal ve Yönetmel Yozlaşma	32
2.5.1. Siyasal ve Yönetmel Yozlaşmanın Nedenleri	39

2.6. Türkiye’de Siyasal ve Yönetmel Ahlak.....	42
2.6.1. Osmanlı Devletinde Siyasal ve Yönetmel Ahlak	46
2.6.2. Cumhuriyet Döneminde Siyasal ve Yönetmel Ahlak.....	49
2.7. Türkiye Siyasal Yozlaşmayı Etkileyen Faktörler	51
2.8. Türkiye’de Siyasal ve Yönetmel Ahlak Alanını Düzenleyen Mevzuat.....	57
2.9. Kamu Yönetiminde Ahlaksal Davranış Tipleri	69
2.9.1. Ahlakı Yok Sayan Davranış: Yoldan Çıkarıcı.....	69
2.9.2. Değerlere Karşı Yansız Davranış: Görevci.....	70
2.9.3. Kamu Yararını ve Kamu Çıkarını Gözeten: Ahlakçılar.....	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİNDE AHLAKSAL DAVRANIŞ TIPLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	73
3.2. Araştırmanın Varsayımları.....	73
3.3. Araştırmanın Kısıtları.....	74
3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	74
3.5. Örneklemenin Özellikleri.....	75
3.6. Pamukkale Üniversitesi Yöneticileri İle Yapılan Anket Bulguları.....	75
3.6.1. Örnek Olay 1’e Yönelik Yanıtlar	75
3.6.2. Örnek Olay 2’ye Yönelik Yanıtlar	77
3.6.3. Örnek Olay 3’e Yönelik Yanıtlar	79
3.6.4. Örnek Olay 4’e Yönelik Yanıtlar	80
3.6.5. Örnek Olay 5’e Yönelik Yanıtlar	82
3.6.6. Örnek Olay 6’ya Yönelik Yanıtlar	84
3.6.7. Örnek Olay 7’ye Yönelik Yanıtlar	85

3.6.8. Örnek Olay 8'e Yönelik Yanıtlar.....	87
3.6.9. Örnek Olay 9'a Yönelik Yanıtlar.....	89
3.6.10. Örnek Olay 10'a Yönelik Yanıtlar.....	91
3.6.11. Örnek Olay 11'e Yönelik Yanıtlar.....	92
3.6.12. Örnek Olay 12'ye Yönelik Yanıtlar.....	94
3.7. Ahlaksal İkiölemlere Verilen Cevapların Puan Değerlendirmesi.....	95
SONUÇ	98
KAYNAKLAR	100
ÖZGEÇMİŞ	112

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Davranış Kalıpları	72
Tablo 2. Örnekleme Giren Pamukkale Üniversitesi Yöneticilerinin Unvanları ve Sayıları.....	75
Tablo 3. Örnek Olay 1’e Yönelik Yanıtlar	76
Tablo 4. Örnek Olay 1’e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	76
Tablo 5. Örnek Olay 2’ye Yönelik Yanıtlar	78
Tablo 6. Örnek Olay 2’ye Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	78
Tablo 7. Örnek Olay 3’e Yönelik Yanıtlar.....	79
Tablo 8. Örnek Olay 3’e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	80
Tablo 9. Örnek Olay 4’e Yönelik Yanıtlar.....	81
Tablo 10. Örnek Olay 4’e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	81
Tablo 11. Örnek Olay 5’e Yönelik Yanıtlar.....	83
Tablo 12. Örnek Olay 5’e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	83
Tablo 13. Örnek Olay 6’ya Yönelik Yanıtlar.....	84
Tablo 14. Örnek Olay 6’ya Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	85
Tablo 15. Örnek Olay 7’ye Yönelik Yanıtlar.....	86
Tablo 16. Örnek Olay 7’ye Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	87
Tablo 17. Örnek Olay 8’e Yönelik Yanıtlar.....	88

Tablo 18. Örnek Olay 8'e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı.....	88
Tablo 19. Örnek Olay 9'a Yönelik Yanıtlar.....	90
Tablo 20. Örnek Olay 9'a Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı.....	90
Tablo 21. Örnek Olay 10'a Yönelik Yanıtlar.....	91
Tablo 22. Örnek Olay 10'a Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı	91
Tablo 23. Örnek Olay 11'e Yönelik Yanıtlar.....	92
Tablo 24. Örnek Olay 11'e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı.....	93
Tablo 25. Örnek Olay 12'ye Yönelik Yanıtlar.....	94
Tablo 26. Örnek Olay 12'ye Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı.....	95
Tablo 27. Ahlaksal İkilem Puan tablosu.....	96

GİRİŞ

Siyaset genel anlamda küçük bir azınlığın büyük çoğunluğu yönetmesi anlamındadır. Yöneten taraf, yönetilenler üzerinde karar alırken bu kararı alma hakkının var olduğuna hem kendisini hem de yönetilenleri inandırmak zorundadır. Siyasetin özünde ciddi bir ahlak sorunu yatmaktadır. Çünkü ahlak, insan ve yaşamdan yana ise insanlar arasında eşitlik en temel ahlaki değerdir. Bu nedenle siyaset ile ahlak arasında karmaşık ilişkiler bulunmaktadır. Siyasetçiler ve siyasal olaylar karşılaştırılır iken siyasetçiler ahlaksızlık ile suçlanmaktadır. Söz konusu ahlaksızlığın siyasetin doğası gereği bir ahlaksızlık mı yoksa siyasetçinin kişiliği gereği bir ahlaksızlık mı olduğunun ayırılabilmesi oldukça önemlidir. Siyasetten kaynaklanan ahlak sorunlarının siyasetçinin ahlak sorunu gibi algılanması siyasetin saygınlığını düşürmektedir. Bu sorunlar bizi resmi ahlak ve resmi olmayan ahlak ayırımına götürmektedir. Toplumun resmen kabul ettiği yasalar ile zorunlu kılınan eğitim yolu ile benimsetilen ahlak düzeni resmi ahlaktır. Toplumsal koşullar hızla değişkenlik gösterir ve bu değişkenliğe ayak uyduran ahlak türü de resmi olmayan ahlak türüdür. Bu iki ahlak türü arasında mesafe açılır ise siyasi yozlaşma meydana gelmektedir. Siyasal ahlakın kapsamı da ahlakın kapsamı ile aynıdır. Yapılmaması istenen davranışlarla yapılmaması beklenen davranışlardan oluşmaktadır.

Türk siyasal ahlakının kendine özgü nitelikleri vardır. Türk siyasal hayatına devlet ve sivil toplum arasındaki çatışma Osmanlıdan miras kalmıştır. Osmanlıdaki genç modernleşme ile birlikte devlet için toplum fitne kaynağı haline gelmiştir. Batıdaki gibi bir sivil toplum gelişmediği için devletin değerlerini paylaşacağı burjuvazi ve aristokrasi gelişmemiştir. Netice olarak devlet normlarını kendi oluşturmuş, sivil toplumda oluşmasında katkısı olamayan normları zor benimsemiştir. Devlet ise normları benimsetmek için zor kullanmıştır.

Türk siyasetinin ikinci bir özelliği de siyasal güç karşısında kendi grubundan olmayan kimselere duyulan güvensizliktir. Devlet ve toplum arasındaki çatışma birbirini tanımayan insanların birbirlerine güvenmedikleri bir ortam doğurmuştur. Bu olayın siyasal yansıması da siyasal kayırma, kollama ve patronaj ilişkileri olmuştur.

Türk siyasi ahlakı ile ilgili yapılan akademik çalışmaların 1980’li yıllarda yoğunluk kazandığı ve bu çalışmaların daha çok tarihsel okumalar yapan teorik metinler olduğu görülmektedir. Ancak Türk yönetsel ahlakına ilişkin çalışmalar görece daha yenidir ve Türk siyasal ve yönetsel ahlakının tabiri caizse “kemikleşen” sorunları 2000’li yıllardan sonra yapılan bir takım hukuki düzenlemeler ile giderilmeye çalışılmıştır. 2004

yılında çıkarılan “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un ve 2005’te kurulan “Etik Kurulu” gibi çalışmalarla Türk siyasal ahlakının geçmişten getirdiği problemler kamu hizmetlerinin sunumunda kamu yönetici ve personelini bağlayan bir takım etik ilkenin kabul edilmesi ve ihlali halinde cezai yaptırıma bağlaması; Türk siyasal ahlakının niteliklerini evrensel ilkelere yaklaştırma konusunda önemli bir çaba olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, Kamu yöneticilerinin ahlaksal davranış tipleri açıklanırken; ahlak kavramını, ahlak psikolojisi ve ahlak felsefesi içinde ele alınacak; kamu hizmetlerinin yürütümünde personeli uluslararası etik standartlara tabi kılan Etik Kanunu irdelenecektir.

Ahlak ile etik her ne kadar birbirinden farklı kavramlar olsa da yönetsel alanda “etik” kavramı daha çok kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışma Türk siyasal ve yönetsel ahlakını konu alırken “kamu etiği” gibi olgulara oldukça geniş yer vermektedir. Ayrıca, Türk siyaset adamlarına ulaşmanın zorluğu nedeni ile Tür siyasetinin ahlaki niteliğini ortaya koymaya yönelik bu alan araştırması, kamu görevlilerinin ahlaki davranışlarını çözümlenmeye odaklanmıştır. Bu amaçla, Pamukkale Üniversitesi’nde bulunan atanmış kamu yöneticilerine anket uygulanmıştır. Alan araştırmasının örneklem grubu kamu yöneticilerinden oluştuğu için çalışmanın ikinci ana sorunsalı da kamusal etik alanı olmuştur. Siyasetin, halkın ve devletin olduğu yerde bürokrasi ve kamu etiği oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Siyasal alan ile kamusal alan uygulamada birbiri içine geçmiş bulunmaktadır. Siyasal ve yönetsel yozlaşmayı birbirinden ayırın temel ve basit ayırım yolsuzluğu yapan tarafın kimliğidir. Siyasal ve yönetsel alanda yaşanan ahlak sorunlarının en temeli bireyin ahlak anlayışına, yaşanan zaman ve toplumun yapısına göre değişkenlik gösterse de kamusal alanda evrensel bir etik sistemi oluşturmak mümkündür. Kamusal amaç doğrultusunda yapılması gereken davranışlar ve yapılmaması gereken davranışlar yasalar aracılığıyla belirlenerek oluşturulabilir.

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeve çizilerek ana kavram olan ahlak, etik, siyasal ve yönetsel ahlak, kamu etiği, kamu görevlisi ve kamu hizmeti kavramları açıklanacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde bireyin ahlaksal davranışın gelişim merhaleleri özellikle de anket sorularını geliştiren Steinberg ve Austern’in de metodolojisinin kaynağı olan Kolberg’in gelişim teorisi üzerinde durulmuştur. Siyasal ve yönetsel yozlaşma kavramları anlatılmış ve Osmanlı’dan günümüze kadar siyasal ve yönetsel ahlak tarihi

incelenerek ulusal mevzuatımızda yapılan düzenlemelerle kamusal alanda kamu etiği oluşturmaya y6nelik kanun ve y6netmelikler anlatılmaktadır.

Üçüncü ve son bölüme gelindiğinde Pamukkale Üniversitesi yöneticilerine uygulanan Steinberg ve Austern'in ahlaksal iklim sorularının bulunduğu anket soruları Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Y6netmelik'te belirlenen etik davranış ilkeleri ile yozlaşma türleri çerçevesinde değerlendirilerek kamu yöneticilerinin ahlaklı, görevci ve yoldan çıkarıcı ahlaksal davranış tipinden hangisine sahip olduğunun değerlendirilmesi yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Ahlak

İnsanın sahip olduğu nitelikler arasında en önemlilerinden biri olarak onun akıllı gösterilmektedir ve insana akıllı hayvan denilmektedir. İnsan; akıl sahibi bir varlık olarak gözlemleyen, seyreden, bağlantı kuran yani bilen varlık olma yanında tasarlayan, amaçlayan ve amacına uygun araç yapan, seçim ve tercihlerde bulunan, bunlara göre eyleme geçen bir varlıktır.

Eylemleri belli amaçlar için araç kullanarak yönlendirme yetisine sahip olan pratik akıl, insanlara toplumsal iş bölümü içerisinde alet yapma ve yeni aletler icat edip geliştirme ve bu aletleri bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarda kullanma, yaşamını daha rahat kılma olanağı vermiştir. Kişi bu teknik akıl yetisini sadece araç üretmekle kalmayıp eylemleri yönlendirmede de kullanmıştır. Eylemlerini “iyi”, “kötü”, “doğru”, “yanlış” sözcükler aracılığıyla bir şeyi değerli bulma ya da değerli bulmama yoluyla değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmeler, her insan toplumunda bulabileceğimiz bir takım duygusal kökenli eğilimler, yerleşik düşünceler, inançlar, töre, alışkanlık gibi birçok açıdan yapılabilir.

Tüm toplumlarda, tarihsel dönemlerde ve tüm kültürlerde insanlar olması gerekeni ifade ederken aslında iyi ve kötü olarak adlandıran eylemlerde bulunurlar. Birey doğar doğmaz böyle bir ortamın içinde yaşamaya başlar ve daha sonrada toplumun, kültürün ve içinde bulunduğu tarihin etkisi altında eylemde bulunur. Bireyin veya bir insan topluluğunun belli bir tarihsel dönemde belli türden eğilim, düşünce, inanç, töre, alışkanlık, göreneklerle ve tüm bunlarla içerilmiş olan değer, buyruk, norm ve yasaklara göre düzenlenmiş ve bu haliyle gelenekleşmiş yerleşmiş yaşama biçimine ahlak denilmektedir (Doğan, 2014: 20).

“Ahlak nedir” sorusu birçok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Soru aynı zamanda eğitim, psikoloji, sosyoloji, felsefe, teoloji, politika gibi birçok disiplini ilgilendiren çok boyutlu bir sorudur. Bu nedenle yanıt vermeden önce ilgilendirdiği diğer sorular burada yanıtlanmamış olsalar dahi sorulmuş olmaları önemlidir, çünkü ahlak sorusunu düşünmek başka soruları da düşünmeyi gerektirmektedir (Çiftçi, 2001a: 296).

“Ahlak nedir, göreceli midir, toplumdan topluma çağdan çağa değişir mi, kurallarla olan ilişkileri nedir, bireyin kurallara uyma sebebi nedir, kurallara uyar mı ya da özgür bilinci ile mi seçer bireyin ahlakının temeli olan doğru yanlışı, haklı-haksız karşısındaki duyarlılığı toplum içinde mi kazanır yoksa doğrudan gelen bir yetenek midir, olgun ahlaki davranışların ölçütü nedir, ahlak öğrenilir mi, öğretilir mi? (Çiftçi, 2001a: 298). Ahlak genellikle içinde yaşanılan topluma karşı sorumluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Peki ya diğer toplumlara karşı olan sorumluluk nedir. Evrene ve dünyaya karşı olan sorumluluğumuz nedir. Denizlerde yapılan atom bombası denemeleri virüslerle yayıp interneti çökertme ile yapılan suçları nasıl değerlendirmek gerekir? Bütün bunların ahlak ile bir ilişkisi var mıdır?

Ahlak nedir sorusu kuralların varlığını ve gerekliliği konusu gündeme getirir. Birey sosyal bir varlık olması sebebiyle gruba ait olmak, grup tarafından takdir edilmek, grup içinde başarılı olmak gibi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçları bireyin başka kişilerle beraber yaşama zorunluluğunu doğurmaktadır. Diğer yandan birey özgür olmak, kendini geliştirmek, kendi mutluluğu ve başarısı için çabalamak gereksinimi de duyar. Bu iki farklı ihtiyaç birbiriyle çatışabilir. Kurallar, bu çatışmanın en aza indirgenmesine yaramaktadır. Kurallar, bireyin hem diğer bireylerle birlikte daha uyumlu yaşayabilmesini, hem de özgür olabilmesini sağlamaktadır. Bunlar bireye, ihtiyacı olan özgürlüğü garanti eden kurallardır. Kurallar, bireyin kendi özgürlüğünü yaşarken başka bireylerin özgürlüğüne zarar vermesinin de önüne geçmektedir. Böylece bir yandan bireyin özgürlük alanını kısıtlarken, diğer yandan başka bireylerin özgürlüklerinin bireyin özgürlüğünü engellemesini sınırlayarak bireye ihtiyacı olan özgürlüğü vermektedir. Bu anlamda kurallar, bireyin ihtiyacı olan özgürlüğünün garantisidir. Bireysel ahlak ise bu türden kurallara bireyin özgür irade ve bilinci ile uyması ve bireyde böyle bir bilincin oluşması sürecidir. Böylece ahlak, toplumsal alanda insanlar arası ilişkilerde bireylerin uyması beklenen ve talep edilen davranışları olarak da tanımlanır (Polat ve İkiz, 2015: 141).

Ahlak bireyin diğer toplumsal düzen kurallarının etkisi olmadan kendini denetlemesi ve bir tür kendisine hâkim olmasıdır. Ahlak iradeye vicdana ve duygulara bağlı olarak bireyi iyiliğe götüren kuvvet olarak tanımlanmaktadır (Usta, 2011: 42).

1.2. Etik

Ahlak denilince akla gelen bir diğerk kavram da etik kavramıdır. Etik ahlak üzerine düşünebilme etkinliğidir. Bu konuda Harald Delius: "Moral (ahlak) ve etik sözcükleri arasında günlük dildeki çok anlamlılığa rağmen, her iki sözcüğü birbirinden ayırmak konusunda ölçüt vardır. Ahlak, olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey iken, etik ise bu olguya yönelen felsefe disiplininin adı olmaktadır. Bu nedenle, günlük dilde bir ahlaksal problemden söz edildiğinde, aslında bunu bir etik problemi olarak anlamak gerekmektedir. Ama kelimelerin kökenini incelediğimizde her iki kelime de "töre", "gelenek", "alışkanlık", gibi anlamları içinde barındırmaktadır. Bu nedenle, N. Hartmann, ahlakın birden fazla olmasına karşılık etiğin bir tane olmasından söz etmektedir. Bir felsefe disiplini olarak etik tektir ve disiplin olarak etiğin görevi, herhangi türde bir ahlak geliştirmek ve bu ahlaka uyulmasını öğütlemek değil; tersine ahlaksal (moralisch) bağıntıların niteliği üzerine genel görüş elde etmektir (Doğan, 1997: 336).

Etiğin konusu olan sorular kendi yaşamımızda veya kamusal yaşamımızda kararlar alacağımız zaman ve kararlar neticesinde eylemde bulunduğumuzda yüz yüze geldiğimiz veya görmezlikten geldiğimiz etik sorunlarla ilgili sorulardır. Etiğe dair sorular, eylem ve değerlendirmeye ilgili yaşanan sorunlara felsefi disiplinle ya da felsefi bakışla bakmanın ürünü olan sorulardır. Her birimizin yaşamımızın çeşitli anlarında farklı eylem olanakları arasında kaldığımız o anda neyi yapmanın doğru olacağına karar vermede güçlük çektiğimiz durumlar içinde kalmaktayız. "Karşı karşıya bulunduğumuz belirli bir anda ne yapmanın doğru olacağı" sorusu, yalnız o durumu yaşayanın yanıtlayabileceği bir soru olup, yanıtlanması kimi olgusal ve felsefi bilgiler gerektirse bile, yanıtın kendisi hiç de felsefe bilgisi olmayacaktır. Buna karşılık, belirli bir durumun ötesinde "değerli olanın" ya da "doğru veya değerli eylemin ne olduğunu soran sorular" etiğin sorularıdır; bu soruların yanıtı da doğal olarak felsefe bilgisine dayanacaktır. Çünkü kişilerin tek tek durumlarda verdikleri doğru kararların, belirli durumlarda yaptıkları doğru eylemlerin ötesine geçerek, bütün bu bağlamlarda kullanılan doğru değerlendirmenin, doğru eylemin ne olduğunu sormak, tüm bu eylem ve değerlendirmelere felsefeyle, felsefece bakmayı gerektirir, bunun sonucu da doğru eylemin ne olduğunun belirlenmesi olacaktır. Filozoflar yüzyıllardır bu türden soruları yanıtlayarak, etik bilgiler ortaya koymaktadırlar. Öncesini bir yana bırakırsak, Eskiçağ 'da Sokrates-Platon ve Aristoteles'le başlayan, 18. yüzyılda 1. Kant, 19. yüzyılda

Schopenhauer, Nietzsche ve yüzyılımızda Max Scheler, N. Hartmann ile sürüp giden etik görüşlerine bakılarak hep aynı çabanın sergilendiği görülmektedir (Tepe, 1998: 16).

Sokrates ve Platon yüzyıllar öncesinden erdemli davranış üzerine çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. Sokrates konuşmalarıyla, ortaya koyduğu eserlerle ve yaşamıyla erdem ne olduğunu, erdemli yaşamın nasıl olanaklı olduğunu göstermektedir. Bilgisiz erdemli olunamayacağını, kendisi de bir erdem olan bilgelik ile diğer erdemler arasındaki zorunlu bağlantıyı vurgulamaktadırlar (Tepe, 1998: 18).

Platon'a göre herkes iyiyi ister, en azından iyi olduğunu düşündüğü şeyi istemektedir. Çünkü erdem ve erdem sonucunda olan mutluluk yalnız bu yolla gelebilecektir. Birey iyi diye kötü bir şey yapmışsa, bunun nedeni olsa olsa bilgi eksikliğidir, bilgisizliktir. Neyin iyi neyin kötü olduğuna ilişkin bilgisizlik, kısaca erdeme ilişkin bilgisizliktir. Onun için felsefenin öncelikle erdem ne olduğunu araştırması gerekmektedir. Erdem ne olduğunun araştırılması siyaset için de gerekli olan bir araştırmadır. Çünkü siyasetin de amacı insanların ya da yönetilenlerin mutluluğudur. Bu nedenle siyaset için insanları mutluluğa götüren erdem araştırılması gerekmektedir. İnsanın ne olduğu bilinmeden, doğal olarak, kişinin nasıl erdemli nasıl mutlu kılınabileceği de bilinemeyecektir. Platon'a göre, insanın ya da ruhun üç yanı, bu üç yana karşılık da üç erdem vardır: Bilgelik (sophia), cesaret (andreia), ölçülülük (sophrosyne); ruhun bu üç yanı arasındaki dengeyi sağlayan şey olan adalet (dikaiosyne) ise dördüncü temel erdem olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsandaki üç yandan, yani arzular-eğilimler yanı, bilen yanı ile isteyen yanından, her biri işini yaparsa ya da arzulayan yanı ile bilen yanın çekişmesi istemeye (iradeyle) ne kadar dengelenebilirse; kişi o derecede adil olabilmektedir. Bireyde adalet, yanların dengelenmesi yoluyla olurken; toplumda adaletin gerçekleşmesi ise toplumda var olan yöneticilerin, üreticilerin ve koruyucuların kendisine düşen ödevleri yerine getirmesiyle gerçekleşmektedir. Diğer erdemler gibi adalet de ancak bilgiyle ya da ancak bilgelikle mümkün olabilmektedir. Platon bu nedenle, ünlü "ya yöneticiler filozof ya da filozoflar yönetici olmalıdır" sözünü söylemiştir (Tepe, 1998: 17).

Aristoteles de her sanat ve araştırmanın, her eylemin, her tercihin bir iyiyi amaçladığını bu nedenle, doğru olarak, iyinin bütün şeylerin amaçladığı şey olarak düşünüldüğünü belirtir. Ona göre, bireyler kendisi için iyi olanların toplamına mutluluk adını vermektedir. Aristoteles'e göre mutluluk, 'ruhun tam erdeme göre etkinliğidir'; bireyin mutluluğu da 'ruhun akla göre etkinliği' biçiminde yanıtlanmaktadır. Böylece erdem,

mutluluğun temel koşulu olarak görülmektedir. Aristoteles, erdem, bireyde övülen huylar olduğu kanaatine varmıştır "Erdem, düşüne düşüne tercih edilen bir huydur, bize göre orta olan, akıl tarafından ve uslu kişinin belirleyeceği şekilde belirlenen bir huydur." (Akarsu, 1982: 116).

Aristoteles erdemi kendi içinde ikiye ayırmıştır: Öğretilerek ya da yapılarak edilen bu erdemlerin bir kısmının, düşünme yetisinin (dianoianın) erdemleri, bir kısmının ise karakterin (ethosun) erdemleri olduğu görülür. Amaçlarımızın nasıl bir niteliği olduğu irademize bağlıdır, irademizin nasıl bir niteliği olduğu da erdemimize bağlıdır, böylece doğru görüş (pratik bilgelik) de doğru olan ortayı bularak bu amaca uymayı irademize öğretmektedir. Bundan dolayı etik erdem ile kişinin karakteri karşılıklı olarak birbirine bağlıdır. Etik erdem bireyin iradesine iyiye giden bir doğrultu vermekte doğru görüş de bize hangi eylemin iyi olduğunu bildirmektedir (Akarsu, 1982: 116).

Kant etik konusunda dönüm noktası oluşturan düşünce tarihinin önemli filozoflarından biridir. Etik alanında aklın nasıl pratik olabileceğini, nasıl sentetik yargılar ortaya koyabileceğini, kendi adlandırmasıyla bir ahlak metafiziğinin nasıl olanaklı olduğunu göstermektedir. Etik alanında genel geçer ve zorunlu bir bilginin, kısaca bir yasanın varlığına işaret etmektedir. Bu onun "ahlak yasası" adını verdiği yasadır (Kant, 1994: 174).

Kant'a göre, "Ahlak yasası, gerçekte, özgürlük aracılığıyla nedenselliğin yasasıdır, dolayısıyla duyular üstü bir doğanın olanağının yasasıdır" ve bu yasa "herkese, hem de tam olarak kendi kendine uymayı buyurur çünkü ahlaklılığın kesin buyruğunu yerine getirmek, her zaman herkesin elindedir" (Kant, 1994: 54). Her kişi kendinde taşıdığı bu olanağı gerçekleştirebilir, eylemlerinin temelinde yatan istemelerinin belirleyicisi, kişinin kendi arzu ve eğilimleri yerine, ahlak yasası olabilmektedir. Kişi her defasında, kendi istemesinin temelinde yatan öznel ilkenin (maksimin), genel geçer bir yasa olmaya elverişli olup olmadığını sorabilir, "herkes bu maksime göre hareket ederse" bu maksim ayakta kalabilir mi?" diye sormaktadır. Böylece Kant ahlaklılığın bir ölçütünü sunar ama bu ölçüt eyleme değil, eylemin arkasında yatan istemeye ya da iradeye ilişkin olmaktadır.

Günümüze gelindiğinde ise modern toplumlarda yaşanan çelişkiler ahlaki davranış ölçülerini yıpratmış ve toplumsal yaşam yozlaşmaya başlamıştır. Bu yozlaşmalar kamusal alanlara da yansımaktadır. Kamu kurumlarında yaşanan bu olumsuzluklar hukuk sistemini etkilediği gibi etik disiplini de etkilemektedir (Usta, 2011: 40). Dünya geneline bakıldığında birçok ülkede skandalların yaşandığı ve

yönetimlere karşı güvensizliklerin olduğu görülmektedir. Kamu yöneticilerine güven azaldığında demokrasinin de işlerliğini sağlamak güçleşecektir. Bu konuda hukuksal düzenlemelerin yetersiz kaldığı noktada etik disiplinine başvurulmaya başlanmıştır.

Genel olarak etik disiplininin incelediği konular; insan eyleminin amacını, ahlaki yükümlülüğünün niteliğini, vicdanını, ödev kavramını ve bunları inceleyen çeşitli felsefi sistemler olmaktadır (Pazarlı, 1980: 35). Etiğin konusu insanın tutum ve davranışlarıdır. Ahlak, davranışların toplumsal kurallarından meydana gelirken; etik ise ahlak ile ilgili insan davranışlarının neden ve gerçekleri hakkında değerlendirme yapmaktadır.

Etik, bir eylemi ahlaki açıdan iyi bir eylem yapan niteliksel durumu sorgulamaktadır ve ahlak, iyi, ödev ve gereklilik gibi kavramları ele almaktadır. Böylece eylemini etik açıdan temellendirmek isteyen kimseye fikirlerini dayandıracağı stratejiler sunulmuş olmaktadır. Sunulan stratejiler yardımıyla, insan eylemlerine ilişkin ahlaki sorunları ve çelişkileri, sorun ve çelişki olarak görmek mümkün olup olası çözüm önerileri geliştirebilmek, ahlaki sonuçları üzerinde düşünebilmek ve belirli bir çözüme karar verebilmek mümkün olmaktadır (Pieper, 1999: 17). Felsefi anlamda ahlaki değerlerin özünü ve temellerini araştıran etik bilimi, insanın bireysel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları inceleyen felsefenin bir dalı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle etik kavramı, iyi nedir? Ya da doğru hareket nedir? Sorularına yanıt bulmaya çalışmaktadır (Akarsu, 1984: 62). Etik ile Ahlak arasındaki ilişkiyi ele alan Pazarlı 'ya göre, iyilik yapmak, yoksullara yardım etmek, kimsesizleri korumak, yararlı derneklerde görev almak, toplumda zayıf olanları korumak hep uygulamalı ahlak konusuna girmektedir. İnsanın sağlığını koruması, ailesine bakması, ulusunu ve yurdunu sevmesi bir davranıştır. Bu davranışların her biri uygulamalı ahlakın konusu olmaktadır. Ancak, bu davranışın niteliği nedir, kişi neden bu davranışları yapmak zorundadır. Bu zorlamayı yapan kuvvet nedir? Sorularının cevabı ise etiğin konusudur (Pazarlı, 1980: 36).

Genellikle iyi bir yaşam amacı için “etik” terimi ve bu amaca ulaşmak için ise zorlama/kısıtlama etkisi olan “ahlak” terimi kullanılmaktadır. Amaç ile norm arasındaki ayırımında temel bunların teorilerinin farklı olmasıdır. Etik, Aristotelesçi yaklaşımın ileri sürdüğü teleolojik perspektifle (amaç odaklı bakış açısı) karakterize edilmekte, ahlak ise Kantçı yaklaşımın ileri sürdüğü deontolojik bir bakış açısıyla tanımlanmaktadır. Bu iki yaklaşım arasındaki ilişki ise şöyle tanımlanabilir:

“Ahlak etiği öncelemektedir. Etik amacın ahlaki norm süzgecinden geçme zorunluluğu vardır. Ahlaki norm pratiği çıkmaza girdiğinde etiğe başvurulması doğaldır. Ahlak, etik amacın meşru ve hatta vazgeçilmezi olmakla birlikte sınırlı bir gerçekleşmesini oluşturur ve etik bu anlamda ahlaki kuşatır. Bu anlamda ahlak ve etik kuramlar birbirlerini tamamlamaktadırlar.” (Ricoeur, 2010: 233).

1.3. Siyasal ve Yönetmel Ahlak

Toplumlarda yöneten ve yönetilenler olduğu müddetçe yönetilenlerin, kendilerini yönetenler ve yönetim biçimi hakkında konuşmaları, beğendiklerini övmeleri, beğenmediklerini yermeleri doğaldır. Bu anlamda, asıl amacı topluma hizmet olan ve aynı zamanda toplumun yansıması olan siyaset ve bürokrasi, her zaman eleştirilerin merkezinde olmuşlardır. Varlığını ve devamlılığını halka borçlu olan siyaset ve bürokrasi toplumdan bağımsız olamaz. Bu nedenle toplumun beklentileri, talepleri ve ihtiyaçları da siyaset ve bürokrasinin yönünü ve yapısını belirlemede etkilidir. Toplumdan siyaset kurumuna yönelen taleplerin bir kısmı ile siyasetçilerin karşılaştıkları olaylar sırasında gösterdiği davranışlar, ahlaki tartışmaları da beraberinde getirmektedir (Akyüz, 2009: 93).

Kapani’ye göre siyaset nedir, sorusunun birçok cevabı bulunmaktadır. Bir görüşe göre siyaset, yaşayan insanlar arasında bir mücadele ve çatışma hali olarak tasvir edilmektedir. İnsanların sosyo-ekonomik durumları gereği farklı fikirleri ve menfaatleri vardır. Aralarındaki farklılıklardan doğan eğilimler ve çatışmalar siyasetin varlık sebebini oluşturmaktadır. Bu çatışma ise iktidar gücüne sahip olmak için toplumdaki değerlerin paylaşılması çabısından meydana gelmektedir. İnsanlar, fikirlerini ve ideallerini bu yolla uygulayabileceklerini düşünmektedirler. Buna, iktidarın ele geçirilmesi ve onun sağladığı yararların paylaşımı denilebilir. Max Weber’e göre de siyaset, devletlerarası ya da bir devlet içindeki gruplar arasında iktidarı paylaşmak ya da iktidarın paylaşımında ekin olmak için verilen mücadele olarak tanımlanır (Kapani, 2007: 26).

Siyaset kendine has anlatımla bireylerin inançlarını etkiler, inançları oluşmamış olanları inanç sahibi kılmak ve sonunda bireyleri kendi taraftarı yapmak amacındadır. Böyle yaklaşıldığında siyasetin sorun çözme sanatı olmaktan çok, yönlendirme özelliği ortaya çıkmaktadır. Siyaset sanatında kitleleri ikna etme becerisi önemlidir. Siyaset belli bir dünya görüşünden yola çıkarak halkı yönetmek, bunun için bir organizasyon kurmak demek olduğuna göre, fikir ve yönelişlerin de taşıyıcısı olmaktadır (Akyüz, 2009: 95).

Siyaset geniş anlamı ile iktidar mücadelesi olarak tanımlanırken dar anlamı ile bazı insanların diğer insanları yönetmesi olarak ifade edilir. Yönetenlerin hiçbir birincil ilişkide bulunmadığı yönetilenlerin kaderlerini tayin edebilme yetisi, siyasetin içinde yöneten yönetilen ilişkisini hiyerarşik bir yapıya bürümektedir. Bu hiyerarşik yapı içerisinde dengeyi kuran kimi zaman maddi kuvvet kimi zaman ikna olsa da siyasetin doğasında var olan güç ilişkisinin niteliği değişmemektedir. Siyasetin bu hiyerarşik yapısı içinde yönetilenler kendilerini yönetenlerin getirdiği yasaklamalara boyun eğme, bazı insanların kendilerinden daha üstün olduğunu ve kendi yaşamı hakkında karar verecek niteliğe sahip olduğunu kabullenme gibi egoyu zorlayan koşulları içlerine sindirmeleri gerekmektedir. Yönetenler ise başkalarının hayatı üzerine karar alırken, bunu yapmaya hakları olduğunu hem kendilerine hem de yönetilenlere inandırmak zorundadırlar (Polat ve İkiz, 2015: 162).

Siyasetçinin ahlak konumu sıradan bir insanın ahlak konumundan çok büyük bir farklılık gösterir. Bu farklılığı kavramaya çalışmak ve nedenleri üzerinde kafa yormak, siyaset – ahlak ilişkisinin özgüllüğünü ortaya koymak için zorunlu olmaktadır. Siyasal ahlak konusunda yapılabilecek her tartışma ve çözüm önerisi, ancak bu özgül niteliğin göz önünde bulundurulması ile anlam kazanacaktır (Alkan, 1993: 107).

Siyasetin varlığından doğan bir ahlak sorunu vardır. Ahlakın insanlar arasında eşitliği kabul ettiğini düşünürsek varlığından kaynaklı yöneten ve yönetilen arasındaki eşitsizliği kurumsallaştıran siyaset, ahlaka aykırı düşmektedir. Yönetenlerin neden yönetilenlerin yönetme hakları olduğu konusunda ikna etmeye dayanan çok çeşitli meşruiyet teorileri üretilmiş, bu teoriler siyaset bilimi ve siyaset felsefesinin başlıca konuları arasında yer almıştır. Siyasal ahlak, siyasal farklılaşma ile ilgili yapıların, kurumların, rollerin, düşüncelerin ve eylemlerin; toplumsal yaşamın olanaklı, uyumlu, olumlu, verimli sürmesini sağlayan toplumsal normalardır. Siyasal ahlakın kapsamı da ahlakın kapsamı gibi yapılmaması istenen davranışlarla yapılması beklenen davranışlardan oluşmaktadır (Polat ve İkiz, 2015: 168).

Siyasi ahlak konusunda iki temel yaklaşımdan bahsedilir Platon ve Machiavelliye ait yaklaşımlar. Platoncu yaklaşım, mutlak evrensel değerlerin bulunduğu varsayımından hareketle devletin amacı bu değerleri yaşama geçirmek olduğunu ileri sürer. Devlet erdemin kendisidir ve yurttaşları ahlaka yönlendirme hakkı vardır. Machiavelci yaklaşım ise ahlaki değerler toplumun varlığı için büyük önem taşır ama siyasetçinin ve siyasal alanın bu değerlere uymaması gerekir. Siyasetçi kamusal insan olduğu için kendisini

sınırlar içine koymamalıdır. Siyasetin amacı başarıdır ve siyaset ahlaki değerlere bağlanılarak yapılamaz anlayışına sahiptir.

Birbirinden farklı siyasal ahlak anlayışının kesiştiği nokta ise bireyi ezen bireyin haklarını ve özgürlüklerini yok sayan bir siyasal iktidar anlayışına varmalarındır. Dolayısıyla toplumda var olan siyasal ahlakın biçimi siyasal rejimleri de etkilemektedir. Bu yaklaşımların olumsuz siyasal sonuçlarından sakınabilmek için devletin ahlaki değerlerini geliştiren ve topluma dayatırken kendisinin de bu kurallara uyma zorunluluğu olması gerektiğini savunan bir üçüncü yaklaşım gelişmiştir. Bu yaklaşımda özü, değerlerin evrensel olmasıdır. Günümüz demokrasilerinin temeli insan hakları ise hümanist ahlakın sistemine dayalı siyasal sistemlerin üretilmesi zorunludur.

Yapılması istenen davranışlar toplumdan topluma farklılık gösterse de somut ve evrensel siyasal ahlak ilkelerinden bahsedilebilir. Örneğin; siyasal gerçekliği saptırmama, halkı aldatmama gibi yapılması beklenen davranışlar ise siyasal görevlerin yerine getirilmesi, verilen sözlere uyulması şeklinde örneklendirilebilir. Genel olarak siyasal ahlakta “yapmamalısın” kalemi “yapmalısın” kaleminden fazladır. Bunun nedeni de toplumsal evrimin yapılmaması gereken davranışı saptayıp yapılması gereken davranışı saptayacak düzene erişememiş olmasıdır. Ayrıca siyasal ahlak yönetim biçimine de göre değişiklik gösterir. Monark bir sistemle temsili sistemlerde siyasal ahlak kuralları farklılık gösterir. Siyasal ahlakın yapılmaması gereken davranışlar ve yapılması beklenen davranışlar sütunlarından oluşan gündemine bir göz atmak bile içeriğin büyük ölçü de kurulu toplumsal siyasal düzenin biçimine bağlı olarak değiştiğini gösterir (Şenel, 1993: 258-260).

Uygulamaya geçildiğinde ise siyasal alan ile yönetim alanının iç içe geçtiği görülmektedir. Bu nedenle siyasal ahlak kadar yönetsel ahlak kavramını da tanımlamak oldukça önemlidir. En temel anlatımıyla yönetsel ahlak, yöneticilerin iş ve işi yapanlara karşı tutumlarını iyi ve kötü olarak anlatmaya çalışmaktadır. Siyasal ahlakta da olduğu gibi yönetsel ahlak da kamu yöneticisinin kamu hizmetini yerine getirirken yapması beklenen ve yapması beklenmeyen davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır. Ahlaki davranış çok önemli ise kamu yönetiminde de ahlaklı olmak önem kazanmaktadır. Ancak sadece kamu yönetimi ahlakı üzerine düşünmek tek aşına yetersiz kalmaktadır. Kamu yönetimini de yeniden düşünmek gerekmektedir. Yönetim anlamında ahlaki yozlaşmaların kalıcı çözümü kamu yöneticilerinin kamu hizmetini yerine getirirken

sergilediği davranışların ahlaki değerlere göre standart hale getirerek mümkün olmaktadır (Kılavuz, 2003: 32-44).

Yönetmel ahlak, kararların verilmesinde tutarlı, tarafsız ve gerçeklere dayalı olmayı, bireylerin varlık ve bütünlüğüne saygı, herkes için en iyi olacak eylemlerin seçilmesini ve eylemlerde adalet, eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, sorumluluk, saygı, açıklık, sevgi, demokrasi, hoşgörü gibi evrensel değerleri temel almayı sağlayan, yöneticilere eylemlerinde yol gösteren davranış ilkeleri olarak tanımlanmaktadır.

1.4. Kamu Yönetimi Etiği

Kamu yönetimi etiği 1970'li yıllarda Dünya da ve Türkiye de tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle Batı ülkelerinde siyasal ve yönetmel olaylardan sonra kamu görevlisinin etik davranışları sorgu konusu olmaktadır (Öktem ve Ömügönülşen, 2005: 231).

Kamu yönetiminde kamu hizmetini yerine getiren kamu görevlilerinin yapmış oldukları eylemler ile ilgili karar aşamasında ortaya koydukları düşüncenin temeli, davranışın ahlaki ve ahlaki olmamasını belirlemektedir. Bu konuda felsefe disipliniinde iki ana düşünce bulunmaktadır. İlki kamu görevlisinin eyleminin sonucuna odaklanırken diğeri eylemin niyetine odaklanmaktadır (Akarsu, 1982: 10).

Kamu görevlisinin eylemin sonucuna odaklanan felsefi yaklaşımı esas alan teleolojik etik, ahlaki davranışın sonucu o davranışı ahlaki yapan tek değer olmaktadır (Cevizci, 1999: 836).

Fayda sağlama düşüncesi teleolojik anlamda etik için çok önemli olmaktadır. Bu görüşün öncülerinden Machiavelli ve Weber bu ahlak anlayışında ahlaki davranışın temelini egoizm düşüncesine dayandırmaktadır. Bu görüşün ana mantığı bireyin doğru davranışı kendi çıkarını sağlayacak davranıştır ve tüm bireyler kendileri için iyi olacak şeyi istemektedirler sonuç olarak kişisel çıkarlar toplum çıkarına kayacaktır (Kılavuz, 2003: 81).

Machiavelli ve Weber'in egoist teorisinde sonra Bentham ve Mill'in faydacı yaklaşımı bu ahlak teorisinin temel görüşlerindedir. Bentham, birey yaptığı tüm ahlaki davranışlarda toplumun mutluluğunu göz önünde tutarsa kendi çıkarlarında toplumun çıkarlarıyla aynı olacağını savunmaktadır. Teorinin özü birey, kendi çıkarını sağlamak için toplumu mutlu etmekten geçeceği gerçeğinin farkında olarak ahlaki davranışını yapmaktadır (Akarsu, 1982: 139).

Kamu yönetimi etiğindeki ikinci önemli yaklaşım ise ahlaki yaklaşımın temelini dikkate almaktadır. Önemli olan davranış neticesinde gerçekleşen sonuç değil davranışa sebep olan ahlaki yükümlülüktür (TÜGİAD, 1992: 26). Bu yaklaşımın öncüsü de Kant ve teorisi formel ahlaktır.

Kant, insandaki saf akıl ve ahlaki değer olarak yansıyan vicdanı sayesinde birey fiziksel ve biyolojik doğasından kaynaklanan ihtiyaçlarına karşı gelerek insani ödev duygusunun gereğini yapmaktadır (Kılavuz, 2003: 65). Kant formel ahlak teorisinde faydacı yaklaşımı savunanlardan farklı olarak bireyin ahlaki davranıştaki iyi niyeti üzerinde durmaktadır. İyi niyete dayanan her davranışın sonucuna bakılmaksızın ahlaki davranış olarak tanımlanmaktadır.

Ahlak, iyiliğe ulaşmak için bireyin kendisini zorunlu hissettiği görevler ve bu görevlere ilişkin kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Ahlak kuralları ise zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterse de özü gereği temeldeki ahlak niyeti değişmemektedir. Kant da teorisinde bunu vurgulamaktadır. Deontolojik yaklaşıma göre kamu görevlisine ahlaki değerler ve ilkeler benimsetilmiş ise karar verme aşamasında bu ahlaki değerlere göre karar verecektir. Böylece sonucu ne olursa olsun kamu görevlisi ahlaki ilkelere göre hareket etmiştir. Kamu yönetimi açısından bu ahlak ilke ve erdemler kamu görevlilerinin uyması gereken kurallar olarak tanımlanabilir (Usta, 2011: 44).

Kamu yönetimi ahlakı, toplumdaki genel ahlak anlayışına sahip bir bireyin kamu yönetiminin bir parçası olduğu zamanki görünümüdür. Kamu görevlisinin aldığı ücreti hak etmesi, görevlerini doğru ve zamanında yapması ast ve üstlerine uygun davranması ahlak anlayışını göstermektedir (Kılavuz, 2003: 44). Kamu görevlisi kamu çıkarını gözetmek durumundadır. Bu nedenle kamu gücünü kullandığı her iş ve işlemde önceliği kamu çıkarı olmalıdır.

Kamu yönetimi etiği kamu görevlilerinin ve yöneticilerinin ahlak dışı davranışlarının yanında karşılaştıkları çıkar çatışmaları ve ikilemleri çözme noktasında da yardımcı olacak ilkelerle ilgilenmektedir (Çevikbaş, 2006: 270).

1.5. Kamu Yöneticisi

Kamu yöneticisini tanımlamadan önce kamu kavramını açıklamak gerekir. Kamu kelime olarak bütün, ülkedeki halkın tamamı anlamına gelmektedir. Kamu Hizmeti, kamunun yani halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere sunulan hizmet ve mallardır. Kamu kurumu denilince de kamu hizmetlerini yerine getirmek amacıyla faaliyet gösteren tüzel kişilik. Kamu görevlisi ise kamu kurumunda kamu hizmetini sağlamak üzere çalışan

görevliler olarak tanımlanır. Kamu yöneticisi kişilere ve topluma hizmet etmek için görevlendirilmişlerdir. Ancak bu durum onları ne toplumun efendisi ne de hizmetkârı yapmaktadır. Kamu yöneticisi toplumsal kurallara uygun bir biçimde hizmet vermektedir. Kamu yararını gözeterek kamuya hizmet vermelidir (Coker, 2004: 1).

Devletlerin faaliyet alanları genişledikçe kamu yöneticilerinde ellerindeki güç ve yetkiler artmıştır. Bu durumda halk daha çok yönetilen konumda olur. Kamu yöneticileri ellerindeki güç ve yetkileri kullanırken ahlak dışı davranış gösterme olasılıkları artacaktır. Kamu görevlilerinin ahlak dışı davranışlarını önlemek için kamu görevlilerinin davranışlarını standart hale getirmek gerekmektedir (657 sayılı Kanun).

1.6. Kamu Hizmeti

Geniş anlamda kamu hizmeti toplum için önem kazanmış olan ihtiyaçların tatminine yönelik kamu tüzel kişileri tarafından yönetilen faaliyet olarak tanımlanır. Dar anlamda ise kamu hukukunda doğan yetkilerine dayanarak gösterdiği faaliyetler ve hizmetler şeklinde tanımlanır.

Kamu Hizmeti, bir kamu tüzel kişisi veya onun denetimi altında bir özel kişi tarafından yürütülen kamu yararı amacına yönelik faaliyetlerdir. Diğer bir ifadeyle kamu hizmeti, kamu tüzel kişisi tarafından sağlanan veya üstlenilen kamu yararı amacına yönelik bir faaliyettir. Kamu hizmeti, kamu tüzel kişisi tarafından kamu yararına yönelik faaliyetlerdir. Kamu yararı esas alınarak kamu tüzel kişisi tarafından üstlenilen veya bizzat yapılan hizmete kamu hizmeti denilmektedir (Gözler, 2003: 219). Temel amacı kamu yararı olması itibarıyla sorumluluğu ve her türlü denetimi kamu otoritesi tarafından üstlenilen hizmete kamu hizmeti denilmektedir.

Çalışmada kamu kurumundaki yöneticilerin kamusal alandaki ahlaki değerleri, ahlaksal ikilem soruları aracılığıyla değerlendirilecektir. Ahlak, etik, kamu görevlisi, kamu hizmeti, siyasal ahlak ve kamu etiği kavramları tüm çalışma boyunca kullanılacak kavramlar olması nedeniyle kavramsal bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise kamu çalışanlarının ahlaki değer yargılarının gelişiminin değerlendirilmesi açısından ahlaki gelişim teorilerine yer verilecektir. Steinberg ve Austern'in anketi Pamukkale Üniversitesi yöneticilerine yapılacağından siyasal ve yönetsel ahlak, siyasal ve yönetsel yozlaşma ile Türkiye'deki siyasal ve yönetsel ahlak, siyasal ve yönetsel yozlaşma kavramları incelenerek üçüncü bölümümüzde yapılacak olan değerlendirme kısımlarına dayanak sağlanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ahlaki Gelişim Teorileri

Teknolojideki hızlı gelişmeler kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte toplumsal yapı hızla değişmiş ve bu değişim ahlaki değerlere de yansımıştır. Bu demek oluyor ki teknolojik gelişmeler ile ahlak değerlerin değişmesi arasında paralellik vardır (Güngör, 2000: 23).

Birey doğumuyla birlikte biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim gibi birçok süreçten geçmektedir. Ahlaki gelişim bireyin kişilik gelişiminde önemli bir süreçtir. Birey toplum içinde neyin iyi neyin kötü olduğuna ait farkındalığını bu gelişim sürecinde edinmektedir. Ahlak kavramı psikoloji alanının temel inceleme alanlarına girmektedir. Psikolojik açıdan ahlak sorunu bir gelişim sorunudur. Birey bebeklikten yetişkinliğe kadar geçirdiği süreçte psikolojik ve sosyal açıdan değişim yaşamaktadır. Bu değişimin bir kısmı olgunlaşma bir kısmı ise gelişimdir. Olgunlaşma kısmı biyolojik ilerleme örneğin yürüme, gelişim kısmı ise toplumsal alandaki tecrübelerini ifade etmektedir (Güngör, 2000: 24).

Birey için ahlaki gelişim, zekâ ve duygusal gelişimden bağımsız olamaz. Ahlaki değerlerimiz duygu, bilgi ve davranış olaylarının bütünüdür. Gelişim psikologları bireyin gelişmesinde olgunlaşmanın önemini vurgulamaktadırlar. Birey çevreden aldıklarını zihninde süzer ve çevreye geri dönüş olarak zihninin içindekileri yansıtır. Kısacası birey sadece çevresel faktörleri benimsemekle kalmaz kendi zihin süzgecinden geçirerek çevreye anlam katar. Bireylerin çevreden edindikleri bilgiler birbirinden bağımsız değildir. Bu bilgiler birbirlerini tamamlayan öğrenme olaylarıdır (Güngör, 2000: 26).

Çevre ile olan bu etkileşim birey için bir davranış kalıbı oluşturur. Birey ahlaki davranışı başkaları istediği için mi yoksa kendi istediği için mi yapar. Bu soru psikolojik ahlak teorilerinin temelini oluşturmaktadır.

2.1.1. Psikanalitik Açıdan Ahlaki Gelişim

Psikanalitik ahlaki gelişim teorileri gelişme teorileri ile sosyal öğrenme teorilerinin ortasında bir yerdedir. Kognitif ahlaki gelişim teorileri bireyin gelişmeler sonunda kendi başına edindiği ahlaki değerleri incelerken, sosyal öğrenme teorileri ise toplumun etkileri altında edindiği ahlaki değerleri inceler. Psikanalitik teori ise bireyin ödipal dönemi sonuna doğru beliren ve baba ile olan ilişkisini benimsemesi sonucunda

ortaya çıkan ahlaki gelişimdir. Öncülerinden biri olan Freud'a göre çocuk ahlaki kendisine model olan kişiler yolu ile öğrenir. Kısacası erkek çocuk için baba, kız çocuk için anne çocuğa ahlaki öğreten kişidir. En temelde iş cinsiyet kavramına dayanmaktadır, çocuk cinsiyetinin farkında olmasıyla kendi cinsinden olanı örnek almayı öğrenmektedir. Çocuk anne ve babasının hayatını yöneten kuralara uyması gerektiğini anlamaktadır. Önceleri kurallara uymadığında ceza veren anne baba iken bu dönemde kendi cezasını kendi vermektedir. Freud'a göre bu durum vicdan ile açıklanır. Vicdan bireyi topluma uygun olan davranışı göstermeyi, uygun olmayan davranışı da yapmamasını sağlamaktadır. Birey ödipal dönemin sonunda anne ve babasının kişilik özelliklerini yanında sahip oldukları gelenek görenek ve ahlaki değerlerin de benimsemiş olur (Güngör, 2000: 57).

Freud'a göre vicdan sadece öğrenme ile gerçekleşmez, bireyin cinsiyetini benimsemesiyle birlikte gerçekleşir. İlk başlarda kız çocuk da erkek çocuk da anne ile bağlanırken üç yaş sonrası ödipal dönemde kız çocukları anneye erkek çocukları babalarını rol model olarak alırlar. Erkek çocuk bu döneme geçtiğinde anneye olan bağının babası tarafından cezalandırılacağı korkusu ile bastırır ve babaya yönelir. Aynı durum kız çocukları içinde geçerlidir. Sağlıklı bir ödipal dönemin sorunsuz atlatılması için bireyin kendi cinsinden olan ebeveynine sevgiyle yaklaşması ile mümkündür (Freund, 2002: 357-358). Freund bu ahlaki davranışı ödipal döneme dayandırarak insanoğlunu içgüdülerinin tehlikelerinden korumuştur. Birinci derece akraba ile cinsel ilişki kurmayı engelleyerek en temel sosyal ahlak kurallarını oluşturmuştur.

2.1.2. Kognitif Açıdan Ahlaki Gelişim (Bilişsel Gelişimsel Kuramlar)

Kognitif teoriler ahlaki gelişimimizi bilişsel düzey ve zekâ yolu ile aşama aşama ilerlediğini savunan teorilerdir. Bu konudaki en önemli teoriler Piaget ve Kolberg'e aittir. Piaget çocuklar üzerinde düzenli gözlemler sonucunda ahlaki yargının çeşitli yaş evreleri ile birlikte ilerlediğini ve ahlaki gelişmenin çocuktaki genel düşünce sistemi ile paralel gittiğini gözlemlemiştir. Bu teoriye kognitif ahlaki gelişim teorisi denir. Kolberg Piaget'in teorisini düzey düzey açıklayarak geliştirmiştir.

- Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı

Piaget zihni gelişmenin aşamalar halinde olduğunu ve bu aşamalarda akıl yürütme yolu ile oluştuğunu söyler. Her aşama bir önceki aşamanın devamı niteliindedir. Bu aşamalar hem biyolojik olgunlaşma hem de hayat tecrübesine bağlı olmasına rağmen her

birey için aynı şekilde gerçekleşir. Her çocuk için süre bakımından farklı özellikler içerse de aynı sırada aynı aşamalardan geçer (Güngör, 2000: 45).

Çocuktaki ahlaki düşünme gelişim aşaması iki temel aşamadan oluşur. Birinci aşamada çocuk büyüklerinin etkisiyle şekillenen otoriteci ahlak anlayışının etkisi altındadır. Bu ahlak düzeyinde çocuk büyüklerinin söylediklerini değişmez bir gerçek olarak görür. İkinci aşamada otonomi denilen düşünce tipine geçer. Birinci ahlak durumunda kurallar kesin ve değişmezken otonomi döneminde karşılıklı anlaşmaya bağlı olarak değişebilen bir sisteme dönüşür. Her iki aşama da zihin gelişimine bağlı olarak olgunlaşır (Güngör, 2000: 46; Polat ve İkiz, 2015: 146).

İlk ahlak aşamasına “baskı ahlakı” ve “heteronomi ahlakı” gibi adlar verilmektedir. Bu dönem 7-8 yaşlarına kadar süren bir dönemdir. Çocuklar bu yaşlara kadar kendi düşünceleri ile başkalarının düşünceleri arasında ayırım yapamaz. Gerçek ile gerçekdışı arasında farkı anlayamadığı için her olayı gerçek zanneder. Çocuk baskı ahlakı döneminde ahlaki kuralın tek ve değişmez olduğunu zanneder. Çocuk gerçekçi bir zihin gelişiminde olduğu için toplumsal hayatın kurallarını fiziki kurallardan ayıramadığı için ahlak kurallarını doğanın bir parçası görerek ayrılmaz bütün kabul etmektedir. (Güngör, 2000: 46; Polat ve İkiz, 2015: 146).

Piaget ahlaki düşünce gelişimini zihin gelişimi ve bireysel hayat tecrübesine bağlamıştır. Birinci aşamada zihin gelişimi yaşanırken 7-8 yaş ile birlikte sosyal hayatta var olmaya başlayan çocuk hayat tecrübesi edinmeye başlar. İlk aşama da çocuk ebeveynleri ile tek yönlü bir ilişki içinde olup doğru ve yanlış ebeveynlerinin doğru ve yanlışlarından ibarettir. Ahlaki düşünce gelişimi çocuğun yakın çevresi ile olan iletişimi belirler (Güngör, 2000: 47).

İkinci aşama çocuğun kendi düşüncesinin olduğunu anladığı dönemdir. Çocuk zihinsel gelişmesinin yanına hayat tecrübesini de ekleyerek ahlaki düşünce gelişimini yeni bir aşamaya taşır. Olay çocuğun yaşlılarıyla iletişime geçmesiyle başlar. Bu iletişim şekli anne ve babasıyla olan iletişim şeklinden farklıdır. Nispeten eşitler arasında bir ilişki yaşayarak olayları tartışıp ortak noktada bir ahlaki düşünce geliştirir. Artık ebeveynlerinin koyduğu mutlak kurallar yoktur. Karşılıklı anlaşmalar ile oluşturulmuş yeni kurallar vardır. İkinci aşamanın önemli noktalarından biri çocuk eşitler arasında ilişkilere girer ve tecrübeler kazanır. Anne ve babalar da çocuk ile eşitliğe dayanan ilişkilere girdiğinde ahlakı kendi dışında mutlak bir zorlayıcı bir sistem olarak

algılamaktan vazgeçer. Yaşlıları ile ilişkiye giren kısacası sosyal hayata karışan çocuk iş birliğinin yanında karşısındakine de saygı duymayı öğrenir. 7 yaş öncesi anne ve babaya yalan söylemek çok kötü iken 7 yaş sonrası arkadaşlarına yalan söylemek anne ve babaya yalan söylemek çok daha kötüdür. Bu durumun nedeni ise aralarındaki ahlak kuralları dışarıdan değil kendi iş birlikleri ile oluşmuştur. Piaget'e göre adalet duygusu ikinci aşama da gerçekleşmektedir. (Güngör, 2000: 47; Polat ve İkiz, 2015: 146).

Buraya kadar anlatılanlar sosyal gelişme ile ilgiliydi ama gelişmenin zihin ile paralel gittiği yönündedir. 7 yaş sonrası çocuklar dış dünyayı anlama kavrama yönünde zihinleri gelişmektedir. Çocuk bu aşamada objeleri sınıflandırır ve sınıflandırdıklarını da kullanmayı öğrenir. Ancak bu öğrendikleri sadece maddi olanlarla ilgili olmaktadır (Güngör, 2000: 49).

Piaget'in yarattığı bu kuram, genel geçer nitelikte bir kuram değildir. Ülkeler arası farklılık göstermiştir. Piaget ahlaki gelişim evrelerine ilişkin araştırmalarını Cenevreli çocuklar üzerinde uygulamıştır. Batı toplumlarındaki çocuklar için (cinsiyet, ekonomik ve IQ farklılıklarına rağmen) aynı zamanda aynı özellikler gösterirken; Kızılderili kabileler için aynı gelişmeleri göstermemiştir. Kuramın kaynağı zihin gelişmesi ve sosyal tecrübedir. Zihin gelişirken eşitlikçi bir sosyal tecrübeye girerse Piaget'in kuramı çalışır. Hayat tecrübesi işin içine girdiğinde çocukların yetiştiği ortam kuramın işlerliği açısından önemlidir. Çünkü farklı ortamda yetişen çocuklar için sosyal ortam da benzer davranışlar gözlemlenmez. Bunun yanında ekonomik alanda yapılan araştırmalar, farklı ekonomik ortamdaki çocukların farklı davranış kalıpları gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Güngör ise, araştırmasında çocukların, herhangi bir alanda gösterdiği davranışı diğer alanlarda gösterebileceği tezinin doğru olmadığını ileri sürmektedir. Ona göre, yalan söylemeyi kötü kabul eden bir çocuk hırsızlık için aynı davranışı göstermeyebilir (Güngör, 2000: 52).

- Kolberg'in Bilisel Gelişim Kuramı

Kolberg'in ahlak kuramı, ahlaki davranışlar ve bireyler arasındaki davranışları Piaget'in kuramındaki gelişim basamaklarını kullanarak anlamlandırmaktır. Kolberg kuramını oluştururken Rawls'den çok etkilenmiştir. Rawls adaleti;

“İçinde doğdukları toplumda eşit ve özgür birer vatandaş olan kişilerin üzerinde anlaştıkları sosyal bir sözleşmenin sonucudur. Ancak diğer bütün uzlaşmalar da olduğu gibi bu uzlaşma da uygun koşullar altında gerçekleşmelidir. Söz konusu koşullar,

bilhassa özgür ve eşit olan kişilere hakkaniyetli davranmalı ve bazılarının diğerlerinden daha fazla avantaja sahip olmasına izin vermemelidir. Buradaki asıl zorluk arka plandaki her türlü ilgili bilgi ve durumların etkilemeyeceği bir bakış açısı vasıtasıyla uzlaşmaya varmak. Rawls buna bilgisizlik perdesi adını verir. Kişilerin sosyal dünyadaki şartlardan etkilenmemesi önemlidir. Çünkü kişilerin sahip olduğu avantaj (statü, cinsiyet) veya kişisel kazançlar verilecek olan kararları etkileyebilir.” (Cesur, 2018: 48).

Kolberg bilgisizlik perdesi ışığı altında ahlaki müzik sandalyeleri oyununu geliştirmiştir. Bu oyunda birey kendisi dahil diğerleri hakkında hiçbir şey bilmez ve birey kendisini ilgili durumdaki her bir kişinin yerine koyarak ve kendisinin de kimin yerinde olduğunu bilmediği durumlarda birey adaletli davranabilir. Kolberg neyin iyi neyin kötü olduğunu üzerinde durmaz. Asıl önemli olan ahlaki davranışın gerekçesidir. Bireyin ahlaki davranış sergileyebilmesi için ahlaki yargı yeteneğinin gelişmiş olması gerekir. Kolberg’e göre ahlaki yargıların içeriği toplumdan topluma farklılaşsa da ahlakın yapısı evrenseldir (Cesur, 2018: 50).

Ahlak Kolberg’e göre bilişsel bir yargı yeteneğidir. Ahlaki yargılama yeteneğine birbirini izleyen ve sırası değişmeyen basamaklardan geçerek evrensel adalet kralları ile uyumlu hale gelerek sahip olunur. Bireyin gelişim aşamasında geçtiği bu basamaklar hepsi ayrı ayrı bir felsefi yaklaşımla örtüşür. İçin bulunulan toplumsal yapı bu gelişimi yavaşlatabilir ya da hızlandırabilir ama sırası değişmez (Çiftçi, 2003: 56).

Kolberg ahlaki gelişmenin 16 yaşında olgunlaştığını savunmuştur. 10-16 yaşındaki erkek çocuklar ile ikişer saatlik görüşmeler yapmış ve bu görüşmelerde onlara çeşitli ahlaki durumlarla ilgili sorular yöneltip durumlara karşı nasıl davranacaklarını sormuştur. Çocukların verdikleri cevapları bir de gerekçelendirmesini isteyen Kolberg 6 adet gelişim seviyesi (merhale) belirlemiştir (Güngör, 2000: 53).

Ahlak Öncesi Çağ (Uzlaşım Öncesi Seviye): Bu çağda iyi ve kötü kuralları koyanların maddi güçlerine göre belirlenir. Doğru veya iyi olan cezadan kaçınarak otoriteye itaattir. Sosyal açıdan birey benmerkezcidir. Birey kendisinin diğerlerinden ayırt edemez. Davranış psikolojik yönden değil fiziksel yönden yargılanır. Bu cezalandırma ve itaat basamağı olarak adlandırılan ilk aşamasıdır.

İkinci aşama da ise doğru davranış kendi ihtiyaçlarını ve başkalarının ihtiyaçlarını tatmin etmektir. Bu aşamada birey ahlaki değerlerin kişilere göre değişebileceğini fark eder. Birey kendisinin ve isteklerinin farkına varmıştır. Herkesin farklı farklı istekleri

vardır ve bu istekler çakışabilir dolayısıyla doğru değişkendir. Birey ahlaki davranışı da eşitlik ve karşılılık ilişkisine dayandırır (Polat ve İkiz, 2015: 145; Cesur, 2018: 60).

Kurulu Düzen Ahlakı (Uzlaşım Seviye): Bu ahlak seviyesinde toplumdaki kurallara ve otoriteye uymak esastır. Ailemize, içinde bulunulan guruba ve topluma uymak bu seviyenin değerleridir. İkinci basamağın birinci seviyesinde doğru olan başkalarını memnun etmek ve onaylanan davranışı sergilemektir. Doğru davranışın nedeni hem kendi gözünde hem de diğerleri (aile, gurup ve toplum) gözünde iyi olma ihtiyacıdır. Birey bireysel isteklerinde önüne geçen paylaşımların ve duyguların farkındadır. Birey kendini başka bireylerin yerine de koyabilir (Polat ve İkiz, 2015: 147; Cesur, 2018: 61).

İkinci seviye de ise kurallara ve otoriteye uymanın yanında var olan düzeni de korumak görevidir. Birey aile ve toplumun değerlerinden çıkıp kuralları belirleyen sistemin bakış açısını dikkate alır.

Alışlagelmişin Üstünde Bir Ahlak Anlayışı (Uzlaşım Sonrası ve İlkeli Seviye): Sosyal sözleşme seviyesi olan bu seviyede temel hak ve hürriyetler aşamasına varılmıştır. Doğru davranış bütün toplumun üzerinde anlaşmaya vardığı davranıştır. Kurallara ve yasalara çok önem verilmekle beraber sosyal fayda için değiştirilebileceği konusunda da uzlaşmıştır. Sosyal açıdan bu seviye toplum öncesine aittir. Birey değerlerin ve doğruların farkındadır.

Son seviye evrensel ahlak seviyesinde doğru hareket mantıklı ve evrensel olandır. Adalet insan haklarını karşılıklı ve eşitlik ilkesine dayanır. Ahlaki çıkmazların çözümü kanunlar la değil ahlaki kurallar ile çözülür. Artık toplumsal anlaşmaların temeli ahlaka dayandırılır (Polat ve İkiz, 2015: 147; Cesur, 2018: 62).

Kolberg'in ahlaki seviyeleri bireyin kendi düşünceleri ile toplumun kuralları ve beklentileri arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır. Birinci sevide bireyin benliği kural ve beklentilerden dışardadır. İkinci seviyeye geldiğinde var olan otoritenin beklentileri ile benliği bir olmuştur. Üçüncü seviye de ise birey benliğini toplumun beklentilerinden ayırmış ve özgürce kendi ilkelerini ortaya koymaya başlamıştır. Zaten evrensel düzeyde ahlaki davranışlardan bahsedilmesi de son düzeyde gerçekleşir. Ancak son ahlaki düzeye gelmek zordur. Rasyonel örneklerine az rastlanır (Cesur, 2018: 62).

Kolberg Çocuğun kendi yaşlıları ve büyükleri ile girdiği ilişkiler de üstlendiği roller ahlaki gelişimi için oldukça önemli olduğunu söylemektedir. Çocuğun üstlendiği roller, toplumun küçük bir örneği olduğu için çocuk toplumun beklentilerini ve kurallarını öğrenmiş olmaktadır. Rol sisteminde asıl önemli olan çocuğun otorite hakkındaki düşünceleridir. Çocuk kimi zaman aldığı rollerde otorite sahibi olarak var olan otoritenin düşünceleri ile kendi düşüncelerini karşılaştırma imkânı bulur. Toplumdaki sosyo-ekonomik farklılıkların önemi burada ortaya çıkmaktadır. Çocuğun sosyo-ekonomik durumuna göre aldığı roller edinebileceği tecrübeler farklılaşmaktadır. Dikkat edilmesi gereken temel ahlaki değerlerde bir değişiklik olmazken sosyo-ekonomik durumuna göre kurallara yaptığı yorumlar ve bakış açıları değişmektedir. Sonuç itibari ile Kolberg'in teorisi çok test edilemese de birbiri arkasına gelen ve basamaklar bir diğerinin devamı olarak değil de her basamak yeniden düzenlenerek ortaya çıkması açısından dikkati çekmektedir (Güngör, 2000: 56).

2.1.3. Sosyal Öğrenme Teorisi Açısından Ahlaki Gelişim

Bu grubu inceleyenler ahlaki değerlerin öğrenilerek edinildiğini savunmaktadırlar. Bireyin tüm hayatı bu öğrenme süreci ile geçmektedir. Tabii öğrenme kavramı geniş anlamda kullanılır bu teoride birey doğar doğmaz doğumla edinilmeyen bilgileri etrafı ile girdiği iletişimler sayesinde edinir. Sosyal öğrenme teorisinde bireyin ahlaki değerleri ceza ve ödül yolu ile herhangi bir kimseyi model (örnek) olarak geliştirir. Model alınan kişiyi taklit etmek ve onun ahlaki davranışlarını benimsemek şeklinde gerçekleşir. En temelde Freud'un erkek ve kız çocukları üzerine yaptığı cinsiyete göre özdeşleşmeyi daha da geliştirerek açıklamaya çalışmışlardır. Model alınan kişinin belirlenmesi, cezanın varlığı ve etkisi konusunda teori eksik kalmış ve Freud'dan farklı bir ilerleyiş gösterememiştir (Güngör, 2000: 61).

Sosyal öğrenme teorileri diğer teorilerin göre çevre faktörünü kalıtım faktöründen daha ön planda tutmuştur. Sosyokültürel etkiler ile hangi davranışın yapılması gerektiği hangi davranışın cezalandırma gerektiği hangi davranışın da model alınan kişilerden alınabileceğini belirlemeye çalışmışlardır. Gelişim belli aşamalarda değil de sürekli olarak hayat boyu devam etmektedir. Gelişimin belli dönemlerinin olmadığını ve ahlak alanı dâhil her alanda gelişimin olduğunu savunmaktadırlar (Onur, 1997: 48).

2.2. Ahlaki Sistemler

Ahlak tüm toplumlarda bulunmakla beraber farklı zaman aralıklarında ve farklı toplumlarda başka biçimlerde bulunur. Genel geçer bir ahlak anlayışı tartışılrsa da toplumdan topluma ahlak anlayışları değişmektedir. Toplumların ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik durumlarına göre ahlak anlayışları da çeşitlilik göstermektedir. Bunun doğal sonucu olarak da farklı farklı ahlak sistemleri ortaya çıkmaktadır (Gündüz, 2010: 81).

İnsan, toplumsal bir varlık olduğu için bireyin ahlakının içinde bulunduğu ahlak anlayışından farklı olacağı düşünülemez. Bireylerin bilişsel ahlak düzeyleri ile toplumdaki ahlak anlayışı birbiri ile yakından ilişkilidir (Polat ve İkiz, 2015: 151).

Fromm'a göre Otoriter ahlak sistemi ve hümanist ahlak sistemi olmak üzere iki tür ahlak sistemi vardır. Otoriter ahlakı tanımlamadan önce otoriter kavramını açıklamak gerekir. Akla uygun ve akla uygun olamayan otoriterden söz edebiliriz. Akla uygun olan otorite de otorite sahibi kişi başkalarına baskı kurmadan ve onları korkutmadan başkalarından aldığı yetkiyi kullanır. Akla uygun olmayan otorite de ise kaynak insanlar üzerindeki gücüdür. Bu otoriteyi baskı ve korkutma beslemektedir. Akıldışı otoriter ahlak sistemi dediğimizde totaliter sistemler ve antidemokratik sistemler akla gelir (Fromm, 1995: 20).

Otoriter ahlak, birey iyi ve kötünün ayrımını yapamadığı için bireyin üzerindeki bir otorite ahlak kurallarını koyar. Bu sistem akla değil otorite kaynaklı korku ve boyun eğmeye dayanır. Otoriter ahlak sisteminde iyi ve kötünün ne olduğu sorusunu otorite sorar ve bireyin değil otoritenin menfaatine uygun olarak ahlak kurallarını belirler. Bireyin ahlaki gelişimi çocukluk döneminde başlar. Çocuk neyin iyi ve kötü olduğunu aklına göre değil hayatındaki önemli kişilerin vermiş olduğu tepkilere göre öğrenir. Bu durum bireyin ahlak anlayışını şu şekilde oluşturur övgü ile karşılanan davranışların övgüyle karşılanmayan davranışların kötü olduğu yargısına ulaştırır. Gerçekten de beğenilmeme korkusu ve beğenilme ihtiyacı ahlâkî yargının oluşumunda en güçlü etki olmakla beraber sistemi yargılayamaz hale de getirir. Otorite akla uygun yargıları ve eleştirileri kabul etmez çünkü otorite için asıl olan kendi çıkarlarıdır. Kendisine boyun eğen kişiyi sömürür ve duygusal bağımlılığında yararlanır. Otoritenin en büyük erdemi kendisine olan itaattir. İtaatsizlik en büyük erdemsizliktir.

Hümanist ahlakta ise birey iyiyi ve kötüyü bir otorite tarafından değil kendisi tarafından belirlenir. Hümanist ahlakın temeli insandır. İnsan için iyi neyse ahlaka göre de iyi odur, insan için kötü neyse ahlak için de kötü odur. Hümanist ahlak bireyi ve bireyin mutluluğu önemseydiği için insanın varlığından daha üstün bir varlığı kabul etmez. Hümanist ahlak sistemi otoriter ahlak sistemi gibi otorite menfaatini değil bireyin menfaatini öne çıkarır (Fromm, 1995: 26).

Otoriter ahlak ve hümanist ahlak sistemleri karşılaştırıldığında otoriter ahlakın egemen olduğu toplumlarda bireyler gelenek öncesi ve geleneksel düzeyde ahlaki yargılar geliştirirler. Otoritenin hâkim olduğu ahlak anlayışının dışında bir ahlak anlayışına sahip olamazlar. Çağdaş toplum mutluluğu kişisel menfaat üzerine kurduğu halde bireyin amacı kendi mutluluğu değil görevini yerine getirmek olmuştur. Otoritenin kendisine dayattığı iyi olanı yerine getirmek kendi mutluluğunu sağlamaktan çok daha önemlidir.

Polat ahlakı yaşamın başarılı bir şekilde yürütülmesi ve kusursuzluğa ulaşmak için gerekli sistemler olarak tanımlıyor. Öyleyse ahlak ilkeleri de insana göre düzenlenmelidir. Hümanist ahlak sisteminde iyi; bireyin hayat karşısında olumlu tavır takınması, kötü ise bireyin gücünün bozulması ve zedelenmesidir. İnsan hayatının değerini öne alan ve özgürlüğü her türlü ahlaki sistemin önüne koyan gelenek sonrası düzeye ulaşmış bireylerin içinde bulunduğu sistem hümanist ahlak sistemidir. Bu sistemin hâkim olduğu toplumlarda bireylerin bilişsel seviyeleri gelenek sonrası düzeye ulaşmaları otoriter ahlak sistemindeki bireylere göre daha olumlu ortamda gerçekleşmiştir (Polat ve İkiz, 2015: 154).

İnsanlık tarihi boyunca siyasal sistemler farklılaşmış ve şehir devleti, krallık, imparatorluk ve ulus devlet gibi modeller ortaya çıktı. Totaliter sistemlerin çökmeye başlamasıyla siyasal ahlak kavramı daha çok konuşulmaya başlanmıştır. Totaliter sistemin çöküşü demek demokratik sistemin de doğuşu anlamına gelmektedir. Bu durum totaliter sistemin bir ahlak anlayışı olmadığı anlamına gelmemektedir. Totaliter sistemlerde otoriter ahlak hakimdir. Otoriter ahlak anlayışının çöküşüyle yerine nasıl bir ahlak anlayışının inşa edileceği siyasal çevreler tarafından sorun haline gelmiştir. Temelde bir ahlak normu oluşturmayan demokratik sistem de çökmeye mecburdur. Demokrasi sadece belirli bir kurumu ya da belli bir normu uygulayarak benimsenecek bir siyasal sistem değildir. Demokrasi sisteminin toplum için işlevsel olması o topluma özgü

ahlak kurallarının geliştirilmesiyle olmaktadır (Alkan, 1993: 33).Demokrasi sisteminde yöneticiler kusurlu olabilirler, yöneticilerin kusurları yönetilenler tarafından tartışılır ve daha iyi olan politikalara yöneltilir. Demokrasi denilince tek bir sonuç, mükemmel bir yönetim anlayış yoktur. Totaliter sistemler ise ilahi ve insanüstüdür. Sistem mükemmeldir eleştiriyi kabul etmez. Yöneticiler tanrı kaynaklı güçlere sahiptirler. Tüm evreni açıklama çabası içindedirler.

Totaliter sistemler, otoriter ahlak anlayışına sahiptir. Üstün ast ile olan ilişkisi, büyüğün küçükle olan ilişkisi bu ahlak anlayışını tanımlar. Kimse sisteme karşı çıkmaz ancak gönülden de bir bağlılık ve inanç sağlamaz. Bu sistemde kurallar benimsedikçe, birey özgürlüğünden yaratıcılığında sevmeye potansiyelinden ödünler vermek zorunda kalacaktır (Polat ve İkiz, 2015: 157).

Totaliter sistemlerde resmi ahlak ile resmi olmayan ahlak arasındaki fark oldukça büyüktür. Siyasal yozlaşmanın görüldüğü ahlak sistemidir. Otoriter ahlak sisteminde yöneticiler toplumun bozulan ahlakının kendilerinin düzeltebileceği söylemleri ile yönetime gelirler ama bu söylemlerin sonucu ise daha çok ahlaki bunalımlardır. Yönetimi sorgulayamamak, baskı ile sorunların ört bas edilmesi, toplumu ahlaki bunalım içinde bırakır. Yöneticiler her zaman baskı yolunu kullanmazlar bunun yanında propaganda ve siyasi öğretilerini kullanırlar. Kısacası bu ahlak sisteminde devlet ve onun varlığı bireyden çok daha önemlidir. Bu durum sistemin çöküşünün altında yatan nedenlerden biridir (Alkan, 1993: 98).

Totaliter sistemin çöküşü ve demokrasi sisteminin gelmesiyle birlikte birey ve bireyin refahına dayanan hukuksal, kurumsal ve ahlaki düzenlemelerde gelmiştir. Totaliter sistemden miras otoriter ahlak sistemi demokratik sisteme ayak uyduramamış ve yetersiz kalmıştır. Yeni bir ahlak anlayışı toplum ve birey arasında bağ kuran bireye ve bireyin yaşamına saygılı, kendisine ve başkalarına duyulan sevgiyi içine alan bir sistemdir (Alkan, 1993: 99). Demokratik sisteme en uygun ahlak anlayışı hümanist ahlak anlayışdır.

Günümüzde sömürgecilik, savaşlar ve toprak kavgaları ahlak dışı sayılırken; insan hakları uluslararası platformda korunarak ırk, cinsiyet gözetmeden insan hakları korunmak ahlak kuralları içinde sayılır. Bireyden yana olan ahlak anlayışı evrensel nitelik kazanmıştır. Sonuç olarak demokratik sistemle birlikte gelişen bu ahlak sisteminin

evrensel anlamda yaygınlaşması ve hukuksal temellerinin atılması gelecek için çok önemlidir.

2.3. Ahlak ile Ekonomik Sistemler Arasındaki İlişkisi

Ahlak, toplumsal düzeni ve adaleti sağlarken ekonomik uygulamaları da inceleme alanına dahli eder. Ahlak sistemleri ile ekonomik sistemler birbirinden bağımsız olarak düşünülemez çünkü yaşanan bazı ahlak sorunların ekonomik temelli olduğu düşünülmektedir. Ekonominin ahlakla kurduğu bağ iş ahlakı olmaktadır. İş ahlakı, ekonomi ve iş dünyasının sağladığı olanaklar doğrultusunda yol gösteren ilke ve değeri inceleyen bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Özgener, 2000: 177).

İş yaşamındaki mükemmeliyetçilik ve kalite arayışının doğal yansıması, iyi ahlak ile iyi iş anlayışı olmuştur. İşletmeler yeni yüzyılda ahlaki değerlere daha fazla önem verme zorunluluğu hissetmiştir. Hem ekonomik sistem hem de ahlaki sistemler bireyin ihtiyaçlarını temel alırlar bu nedenle iş birliği içinde olmaları kaçınılmazdır. Eğer ekonomik sistem ahlak, hukuk ve vicdandan kurallarından oluşan saç ayaklarının arasında uyumlu bir şekilde işlemez ise toplumun dağılmaya maruz kalır. Ahlaki kurallar ekonomik sistemde işlevselliğini yitirdiği zaman ekonomik sistem de ayakta kalamamaktadır (Yıldırım ve Duman, 1998: 287). Ekonomik sistemdeki yozlaşma da siyasal sistemin yozlaşmasını beraberinde getirecektir.

Kapitalist sistem üretim araçlarının özel olarak sahiplenildiği, pazarın üretime yol gösterdiği, gelirin dağıtılmasının işletildiği bir sistemdir. Kapitalist sisteme göre birey doğal düzeni anlayacak akıllı bir varlıktır, devlet ekonomideki rolünü sınırlı tutmalıdır. Kapitalizmin özel mülkiyet, ekonomik teşvikler, serbest pazar sistemi, politik ve ekonomik özgürlük temel öğeleridir. Mülkiyet bir varlığı elinde bulundurma ve onu kullanma hakkı olduğundan, bu hak bireye ekonomik güç verir. Siyasal yapı bireyin mülkiyet hakkını koruyarak kar maksimizasyonu sağlamış ve bireyin refah düzeyini arttırmıştır. Kar, ekonomik sistemin olmazsa olmazlarından. Kapitalist sistemdeki birey maksimum verimliliğin peşindedir. Serbest piyasa sistemi ise siyasal yapıların müdahalesi olmadan parayla mallarını pazarladığı ortamdır. Önemli nokta ise fiyat arz ve talebe göre belirlenir. Bu sistemde üretici neyi nasıl ne zaman ve hangi fiyattan üretmesi konusundaki kararları alırken tüketici ise seçimi, üretimi ve dağıtımı yönetir. Serbest piyasa sisteminin hâkim olduğu toplumlarda hükümetin düzenlemeleri yoktur. Siyasal

yapı sadece var olan özgürlüğü korumak ile görevlidir. Bireyin piyasadaki özgürlüğü kısıtlandığı sistemde bireyin geliştirme arzusu kaybolmaktadır (Özgener, 2000: 177-183).

Serbest piyasa sisteminin işleyişinde önemli sorunlar vardır. Üreticiler kâr amacını ön planda tutarken sosyal sorumlulukları göz ardı edebilirler. Serbest Pazar ortamında servet eşit dağılmaz. Sonuç itibari ile ekonomik eşitsizlik, güvensizlik, israf ve sömürü gibi toplumsal yapıya dair olumsuz sonuçlar doğurur. İşte burada ekonomi ile ahlak arasında ilişki devreye girmektedir.

Kapitalist sistemin ortaya çıkışı ve gelişim sürecine bakıldığında din ve devletin birbirinden ayrılması ahlaki düşüncede değişim ve sınıf sisteminin oluşması, kapitalist sistemde ahlak kurallarını yeniden yapılandırmıştır. Yeni ekonomik sistem Pazar arayışı içinde kendine sömürgeler bulmuş ve hümanist ahlak anlayışı açısından sınıfta kalmıştır. Ekonomik çıkarların her şeyin üstünde tutulduğu başkasının haklarına kendi ekonomik çıkarlarına ters düşmediği takdirde saygı gösterdiği; aksi takdirde karşı tarafa hakkı tanımadığı bir sistem olan kapitalizm, ahlakla özellikle de hümanist ahlak sistemine ters düşer. Bunun yanında kapitalist sistemin getirdiği ahlak sorunlarının çözümü sosyalist ekonomik sistemde aransa da sosyalist sistemde aynı ahlak sorunlarıyla çıkmaza girmiştir (Özgener, 2000: 177-181).

Sosyalist sistem serbest piyasa koşullarını kavramadan piyasa girmiş, özel mülkiyeti yok saymıştır. İşsizliğe son verirken zaman içinde kalitesiz işler, işletme yönetimindeki başarısızlık ile birlikte bu sistemde çöküşe girmiştir. Temel insan hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmıştır. Baskı, zulüm ve demagoji ile ayakta tutulan sisteme karşı toplumda büyük güvensizlik meydana gelmiştir. Diğer yandan bu sistemde insanlar, çalışıp kazandıkları varlıklara sahip olma ve bunları çocuklarına bırakabilme, yeni buluşlar ortaya koyup bunun meyvesinden kendisi ve aile fertleri adına yararlanma gibi, insanın fizikî ve moral güçlerini harekete geçirecek haklardan yoksun bırakılmışlardır. Böylece insanlar, sadece içinde buldukları gün için yaşamış, sahip oldukları bu fizikî ve moral güçlerini değerlendirememişlerdir. Sosyalist sistem, insanı sadece maddî bir varlık ve sıradan bir üretim faktörü olarak ele almış ve ahlaki değerlerini yok saymıştır. Bu durum, sistemle ilgili her şeye kayıtsız kalmaları sonucunu doğurmuştur. Bu değerlerden yoksun her fırsatta kamu mallarını yağmalamaktan geri kalmamışlardır.

Sonuç olarak kapitalist sisteme karşı umut olmuş sosyalist sisteme de güven kalmamıştır (Özgener, 2000: 177-181).

2.4. Siyaset, Yönetim ve Ahlak Arasındaki İlişki

Siyasi yapıların, kurumların, eylemlerin toplumsal yaşamı uyumlu kılacağına inanılan ahlak düzenine siyasal ahlak düzeni denir. Siyasal ahlak da diğer ahlaklar gibi yapılması beklenen davranışlarla yapılması istenilmeyen davranışlardan oluşur. Yapılması beklenen davranışlar, siyasilerin vaatlerini yerine getirmesi verilen sözleri tutması, siyasi anlamda yaptığı eylemlerin hesabını verebilmesidir. Yapılmaması istenen davranış ise toplumu aldatmama, adam kayırmama, kamu yararını bir sınıfın ya da çıkar gurubu için göz ardı etme gibi durumlar örnek verilebilir. Tabi evrensel nitelik taşıyor gibi gözükse de yönetim şekline ve toplumun yapısına göre siyasal ahlak kuralları değişkenlik gösterir. En genel anlamda düşünürlerin siyasal ahlak tanımlamalarına bakınca genel bir siyasal ahlak tanımının olmadığı görülür. (Şenel, 1993: 266). Bir siyasi düzende yapılması hoş olmayan bir davranış diğer siyasal düzende ise olmazsa olmaz bir davranış olabilir. Evrensel bir siyasal ahlak kuralları geliştirmek güçtür. Zaman, mekân, siyasal anlayış değiştikçe siyasal ahlak kuralları da değişecektir (Şenel, 1993: 260).

Siyasal ahlak konusunda tarih boyunca birbirinden çok farklı düşünce ortaya atılmış ve tutum geliştirilmiştir. Örneğin, Pythagoras, kölesinin çok kötü bir hareket yapması üzerine cezalandırmayıp sinirinin geçmesini beklemiş ve cezalandırmayı sinirli iken yapmamıştır. Pythagoras'a göre ahlaklı bir yönetici öfkesine kapılmadan soğukkanlılıkla hareket etmesi gerekmektedir. Sokrates, "Atina yasaları işime gelirken uyulacak işime gelmezken uyulmayacak kurallar değildir" düşüncesi ile halk meclisinin kendisine verdiği ölüm kararını uygulamıştır. Siyasal ahlak açısından yapılan çıkarım ise yasalara işimize geldiğinde uymak siyasal ahlaqsızlığı doğuracaktır. Bu nedenle, her durumda yasalara uymak, siyasal ahlak düzenini sağlayacaktır (Şenel, 1993: 264). Platon, yöneticilerin halka soylu yalan söylemelerini olağan görmektedir. Ona göre, "herkes topraktan yaratılmıştır ancak Tanrı yönetici olacakların mayasına altın koyarken işçi ve çiftçi olacakların mayasına tunç demir koyar ve toplumda kişiler mayasına göre görev yapmalıdırlar." Bu yalan insanların mevcut düzeninin yasalarına itaat etmesini sağlayacaktır. Bu nedenle Platon'a göre, yönetici siyasal ahlakı sağlamak üzere gerektiğinde yalana da başvurabilir. Aristoteles, yeryüzündeki tüm varlıkların Tanrıya doğru belli düzen içinde sıralandıklarını savunur buna göre üstte olan alttakini yönetir

anlayışındadır. Bu bize yöneten yönetilen ilişkisine örnek olmuştur. Machiavelli, amaca ulaşmak için her şey mubahtır anlayışını geliştirmiş ancak toplumsal anlamda ahlak kuralları açısından işlevsel gözükmemiştir. Yöneten ve yönetilenler arasında sınıfsal farklar yaratarak ahlak sorununu aydınlatmamıştır (Şenel, 1993: 265).

Kant, bir davranışın ahlak açısından uygun olup olmadığını belirlemek için o ahlak anlayışının herkes tarafından uygulanıp uygulanmayacağına bakmak gerekir şeklinde tanımlamıştır. Örnek vermek gerekirse yapamayacağın bir şey için söz vermek ve yapmamak ahlak açısından uygun düşmemektedir. Kant bu felsefesiyle bize ahlakın temel prensipleri arasında sayılabilecek kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapma fikrini yerleştirmiştir. Buna yapılacak eleştiri ise siyasal ahlak açısından işlevsel olmayan yönü, seni kimsenin yönetmesini istemiyorsan sen de başkasını yönetme olmuştur (Şenel, 1993: 266).

Siyaset ve ahlak arasında neden bu kadar sıkı bir bağ olduğu düşünülecek olursa, siyaseti oluşturan öğelerin ahlak kuramları olmadan anlaşılamayacak nitelikte olması siyaset ve ahlakı birbirlerine bağlı hala getirir. Alkan'a göre siyasetin en temel ögesi bölüşüm kavramıdır. Kısaca kim neyi ne zaman ne kadar ve nasıl alacağını belirlenmesi kararlarının alınma sürecinde birinin bir değere sahip olması diğerinin bu değerden yoksun kalma sonucunu doğuracağından bireyler arasında çatışma ortamı yaratmadan, değerlerin dağıtımını konusunu haklı bir zemine oturtmak siyasal ahlakın temel konusudur (Alkan, 1993: 25).

Siyaset ve ahlakı buluşturan diğer önemli değer ise otoritedir. Siyaset, devletlerarası ya da devletin içindeki gurupların iktidarı elde etmek için verdiği güç yarışı olarak tanımlamaktadır. Otorite, bu zor kullanma toplum içinde zayıf ve güçlünün belirlenmesi, ilişkilerinin haklı bir zemine oturulma sürecinde ahlaksal temellere ihtiyaç duymaktadır.

Bölüşüm ve otorite deki tanımlama ve haklı bulma sürecinin özünde siyasal ahlakı meşruiyet kazandıracak anayasal temellere dayamak yatar. İktidar kaynağını Tanrısal ya da geleneksel yoldan karşılıyor olabilir, halkın oyuna dayalı demokratik kaynaklı da olabilir. Kaynağı farklı olan siyasal iktidarların birey devlet ilişkisi, devletin görevleri, yurttaş hakkı konularında anlayışları farklı olacaktır. Siyasal iktidarlar, iktidarın el değiştirmesi konusunda, gücünü aldığı kaynağa göre iktidarı ele ederken meşruiyetini sağlamaya çabalamaktadırlar. İktidarın el değiştirilmesi ve yönetim sürecinde genel geçer

düzenlere uyulmaması yahut ihmal edilmemesi doğrudan siyasal ahlak düzeni ile ilgilidir (Alkan, 1993: 20; Polat ve İkiz, 2015: 164).

Siyaset ve ahlak arasındaki ilişkide bazen zarar gören taraf yöneticiler, iktidar sahipleri olabilmektedir. Siyasal olayların karşısında suçlanan taraf olarak siyasetçiler gösterilse de siyasetçi olmasa da siyasetin özü gereği ahlak ile kuvvetli bağa ve çelişkiye sahiptir. Ahlaka aykırı bir siyasal olayın kaynağını bulmak önemlidir. Çünkü siyasetin kendisinden kaynaklanan sorunların siyasetçinin kişisel sorunu gibi göstermek hem siyasal yapıyı karalar hem de siyasete girecek değerli kişileri siyasetten uzak tutabilmektedir (Polat ve İkiz, 2015: 165).

Siyaset ve ahlak ilişkisinden sonra tezdeki uygulamanın ana aktörleri olan kamu yöneticileri ile ahlak arasındaki ilişki de oldukça önemlidir. Kamu görevlerinin kendiişleri ile ilgili görevlerinin yanı sıra ahlaka ilişkin görevleri de bulunmaktadır. Kamu yönetiminin etik değerlere sahip bir yönetim olması için her bir kamu görevlisi tek tek etik değerlere uygun hareket etmesi gerekmektedir. Kamu görevlisinin içinde yaşadığı toplumun tarihi, sosyal kültürel ve ekonomik tarihi, dini gibi etmenler toplumdaki ahlaki değerlerin yapısını oluşturmaktadırlar. Söz konusu ahlaki değerler kamu görevlisi karar alma aşamasında bu değerlerden yararlandığı için oldukça önemli olmaktadır (Ural, 2004: 47).

Kamu görevlisi kamu görevini ifa ederken belli kararlar almak durumundadır. Karar aşamasında kararını alırken yasalardan ve kişisel değerlerden etkilenmektedir. Kamu görevlisi yasalar yolu ile aldığı kararlarda kamu yararına karar vermek zorunda kalır çünkü yasalar kamu yararını korumaktadır. Ancak yasalar her durumu tam anlamıyla anlamaya ve çözmeye yetmemektedir. Bu gibi durumlarda kamu görevlileri kendi değer yargılarına göre hareket etmektedir (Özdemir, 2008: 182). Genel olarak kamu görevlisinden istenen kamu yararını gözeterek karar almasıdır. Kamu görevlisi de bu beklentiyi karşılayabilmek adına ahlaki değerlerinden yararlanmaktadır. Tam da bu noktada kamu yönetimi ve ahlak arasındaki ilişki önem kazanmaktadır. Kamu görevlisi kamu yönetiminde var olan değer ve normları bilmesi ve içselleştirmesi gerekmektedir (Usta, 2011: 45).

Kamu görevlisi sadece bir bireyken neden ahlaklı bir birey olası gerektiğini sorgulayıp cevaplayabilecek bilgiye sahip ise kamu görevlisi olarak da neden ahlaklı bir kamu görevlisi olması gerektiğinin bilgisine de sahip olmaktadır. Kamu görevlisine etik

değerlere sahip olması için, kamu görevlisinin içinde yaşadığı toplum çok önemlidir. Kamu görevlisine etik değerleri kazandırmak için etik değerlere ilişkin eğitim vermek gerekmektedir. Kamu görevlisi bu eğitimi toplum içinde kazanmaktadır. Eğer içinde bulunulan toplum bu değişime ve gelişime ayak uyduracak dinamikleri var ise bu gelişim bireye de geçecektir (Usta, 2011: 47).

Kamu yönetimi ile ahlak arasındaki ilişki de önemli nokta çalışma ahlakının varlığıdır. Çalışma ahlakından bahsedebilmek içinde sadece bireysel ahlak yetmemektedir içinde yaşanan toplum çok daha önemlidir. Toplumdaki ahlak değerlerin önceliği var ise etkin verimli bir kamu yönetiminde bahsedilebilmektedir (Steinberg ve Austern, 1995: 141)

Ahlak kurallarının değişimi toplumun değişimine bağlıdır. Hızla gelişen ve değişen Türkiye de siyasal ahlak kuralları da değişime uğrayacaktır. Ancak ahlak kuralları topluma göre değişirken siyasal ahlak kuralları aynı hızda değişmemektedir. Alkan bu değişime siyasal ahlakı iki türe ayırarak açıklık getirmeye çalışmıştır. Toplumun (yönetilenler) resmi yollarla kabul ettiği ya da zorla kabul ettirilen gerek eğitim yoluyla gerek toplumsallaşma yolu ile benimsetilen ahlak türüne resmi ahlak denir. Diğer yandan hızla değişen ekonomik, kültürel ve toplumsal olaylara ayak uyduran ahlaka da resmi olmayan ahlak denir (Alkan, 1993: 20).

Resmi ahlak, toplumların sürekli olmasını, kurumsallaşmasını, meşru olmasını sağlamaktadır. Yasalar bu ahlak kurallarına göre oluşturulur. Politikacılar bu ahlak kurallarına göre konuşmalarını yapar. Resmi olmayan ahlak türü ise değişen koşullara uyum sağlamaya yarayan davranış kalıplarıdır. Örneğin hızla yükselen enflasyon karşısında toplumda önce ticari ahlak etkilenecektir. Satış teknikleri, pazarlama anlayışı değişim gösterecektir. Ticari ahlakta oluşan bu değişim mesleki ve siyasi ahlaka yansiyacaktır. Resmi olmayan ahlak bu denli değişirken resmi olan ahlak ise kendi kurallarını devam ettirmek isteyecektir. Savaş, büyük ekonomik bunalımlar, göçler gibi durumlar bireylerin değer yargıları kolayca değiştirebilmektedir. Alkan'ın Daniel Lerner dan aktardığı çalışmada, “Türk köylülerine ülkelerini bırakıp gitmek zorunda kalsalar ne yapardınız” sorusuna “Allah korusun, ölürüm ama ülkemi bırakmazdım” gibi cevaplar verdiklerini, ancak yaşanan ekonomik krizlerin sonucu Almanya göç yolcusu olarak sıraya girdiklerini aktarmaktadır (Alkan, 1993: 20).

Yaşanılan koşullara göre ahlak yargıları da çok çabuk değişmektedir. Yalnız toplumumuz her iki ahlak türüyle de içi içe yaşamaktadır. Resmi olan ahlakımıza göre vergi namus borcudur, vermek gerekir. Resmi olmayan ahlaka göre ise yolunu bulan herkes vergi kaçırmalıdır. Resmi ahlaka göre işe alınma, tayin ve terfi işleri liyakat usulüne göre olmalıyken resmi olmayan ahlaka göre ise kayırmacılık ve kollamacılıkla olması gerekir. Siyasal hayatta yöneticilerin işe alma ve görevde yükselme konusunda birbirinden bu denli uzaklaşan iki farklı ahlaki davranışı; siyasal alanda yozlaşmaya, siyasal güveni zedelemeye ve en nihayetinde toplumsal bozulmaya yol açmaktadır (Alkan, 1993: 21).

2.5. Siyasal ve Yönetmel Yozlaşma

Yolsuzluk, maddi kazanç sağlamak veya maddi nedeni olmadan kişisel çıkar sağlamak amacıyla kamu gününün kanunlara ayrı bir şekilde kullanılması olarak tanımlanabilmektedir (Berkman, 1983: 9). Yozlaşma kavramı ise kamu görevlileri tarafından kamu hizmeti yerine getirilirken maddi kazanç ya da özel çıkar sağlama gayreti nedeniyle kamu gücünün kamu yararı amacından saparak özel çıkar için yasalara aykırı olarak kullanılmasıyla açıklanmaktadır (Kılavuz, 2003: 177). Yozlaşma olayı gerçekleştirirken siyasi gücü elinde bulunduran kesimin siyasi mi yoksa atanmış kamu yöneticisi mi yapıyor kısmı yozlaşmanın siyasal ya da yönetmel yozlaşma olduğunu belirlemektedir. Öncelikle siyasal yozlaşma kavramını açıkladıktan sonra yönetmel yozlaşma kavramını açıklanacak.

Her dönem, kendine özgü ahlak kuralları ile yaşamaktadır. Bu dönemde ahlaklı olan bir davranış başka dönemde ahlaka aykırı bir davranış olabilmektedir. Şimdi erdemli gördüğümüz ahlak değerleri acaba yıllar sonra ahlak dışı olarak mı kalacak? Sürekli değişkenlik siyaset felsefecilerini genel geçer olabilecek ahlak kuralları yapma, bulma arayışına sokmuştur (Aktan, 1999: 20).

Siyasal ahlakı bozan birçok davranış ve eylemler bulunmaktadır ve bu davranış ve eylemlere siyasal yozlaşma denmektedir. Siyaset bilimi açısından siyasal yozlaşma kavramı yeni bir kavram olup yerine rüşvet ve yolsuzluk kavramları kullanılmıştır. Yolsuzluk, siyasal yozlaşmanın dar anlamını ifade etmektedir.

Dar anlamda siyasal yozlaşma; yolsuzluk, rüşvet, zimmet, adam kayırmacılık gibi eylemlerin tanımı olarak kullanılmaktadır. Aktan yolsuzluğu “maddesel kazanç için ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak kamusal yetkinin yasa dışı kullanımını

içeren davranış ve eylemleri kapsamaktadır.” Şeklinde tanımlamıştır. Kısacası kamu alanında makam ya da mevki çıkarlar için kuralları ihlal edilmesini yolsuzluk olarak açıklamaktadır. Geniş anlamda siyasal yozlaşma ise siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar gurupları) özel çıkar sağlama gayesinde toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmalarına siyasal yozlaşma ya da politik yozlaşma denilmektedir (Aktan, 1999: 20-21).

Siyasal yozlaşmanın aktörleri siyasetçi, birey, baskı ve çıkar gurupları, öğrenciler, seçmenler, işçiler, kamu çalışanları, kendisine iş ve torpil arayanlar ve ihracat ve yatırım desteği peşinde olan çıkar guruplarıdır (Aktan, 1999: 152). Siyasal yozlaşmadan bahsedilebilmesi için siyasal bir sürecin olması, süreç içinde aktif olarak var olan seçmen, siyasetçi ve belli çıkar guruplarının varlığı ve onların birbirleri arasındaki iletişimin olması gerekmektedir. Siyasal anlamda karar alma gücünü elinde bulunduran kamu görevlilerinin elindeki gücü kullarırken mevcut yasalara ve ahlak kurallarına uyması beklenmektedir. Kamu yararını gözetmek yerine kendisi veya yakını için yarar sağlamak amacıyla elindeki kamusal gücü kullanırsa siyasal yozlaşma için tüm şartları yerine getirmiş olmaktadır (Alkan, 1999: 153). Siyasal yozlaşma, sadece siyasal alanda kalmaz aynı zamanda topluma ve diğer alanlara da yayılma özelliği göstermektedir. Ekonomik alandan bireylerin hem toplum içinde hem de karşılıklı ilişkilerine kadar yansımaktadır.

Siyasal Yozlaşmayı çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür. Siyasal alanda yasama ve yürütme gibi süreçsel durumlardaki yozlaşmalar incelenebilmektedir. Ancak bu sınıflandırmada kamuoyu ve kitle iletişim araçları konunun dışında kalmaktadırlar ve sağlıklı veriler elde edilememektedir. İkinci bir sınıflama ise rol durumlarına göre yapılmaktadır. Bu sınıflama içinde seçmen, siyasetçi, çıkar gurupları kısacası siyasal sürecin içinde olan tüm katılımcılar vardır. Tüm katılımcıların olduğu sınıflamanın sakıncası ise her ahlak sorunun çok önemli bir sorun olarak algılanmakta olup siyasal yozlaşma türlerini önem sırasına koyma gereksinimi doğmaktadır. Siyasal yaşamdaki en önemli sorun yöneten ve yönetilen arasındaki ilişki ile toplumdaki ekonomik güce sahip olmadaki farktan kaynaklanmaktadır. Altan’ın da aktardığı gibi sorunun çözüme kavuşması için siyasal alanın ve devletin tamamen ortadan kalması gerekir ki bu da pek mümkün gözükmemektedir (Altan, 1999: 154).

Toplumda zengin ve fakir, yöneten ve yönetilen arasındaki farkın azaldığı durumda ahlak sorunu da azalacaktır. Zengin ve fakir arasında fark adil gelir dağılımı ile mümkün olurken yöneten ve yönetilen arasındaki fark ise demokratikleşme ile çözülebilmektedir. Ne var ki toplumun yaşadığı bu sorun tam olarak çözülmese de siyasal yaşam için daima iyiye gitme çabalama anlamı taşımaktadır. Temel ahlak sorunu olan yöneten ve yönetilen, zengin ve fakir ayrımının iyiye gitmesi ikincil ahlak sorunu olarak nitelendireceğimiz yolsuzluk, rüşvet, propaganda, adam kayırmacılığı gibi sorunlarında çözümü olacaktır. İkincil ahlak sorunları temel ahlak sorunlarından kaynaklanmaktadır. Bir nevi ikincil ahlak kuralları temel ahlak kurallarının toplumdaki yansımalarıdır (Altan, 1999: 156-157).

Siyasal ahlak bireysel ahlak ile paralellik göstermektedir. Siyasal ahlak, neyi yapmamız üzerinde değil de neyi yapmamamız gerektiği üzerine düşünülmektedir. Siyasal ahlakta siyasi gücü elinde bulunduran kamu görevlisi çalmayacak, kamu yarını özel çıkarı için kullanmayacak, rüşvet almayacak, atamalarda siyasal çıkar gözetmeden liyakatli davranacak diye sıralanabilir.

Yönetimin siyasallaşması ve yönetim ile siyaset arasındaki ilişki yönetsel yozlaşmanın iki ana nedeni olarak sayılmaktadır (Tutum, 1976: 28). Kamu yönetimi atamalar yapılırken partizanca hareketler yapılırsa yönetim siyasileştirilmiş olmaktadır. Liyakat sistem dışı bırakılıp iktidar partisine olan yakınlık değerlendirildiği takdirde sistem bozulmakta ve yozlaşmaktadır. Kamu yönetimindeki diğer siyasallaşma şekli ise iktidarın uygulamalarıdır. İktidarın getirdiği kısıtlamalar farklı farklı uygulandığı zaman kamu yönetiminde yozlaşmalar olmaktadır (Kılavuz, 2003: 181).

Siyasal ve yönetsel yozlaşma uygulama alanında birbirinin içine geçmiş durumdadır. Bu durumun nedeni olarak da karar alma aşamasında siyasi iktidar ile bürokrasi arasındaki ilişkidir. Kamu yönetiminde yaşanan yozlaşmalar hukuka bağlılık, eşitlik ve insan hak ve özgürlüklerine zararı dokunmaktadır. Kamu görevlisinin kamu gücünü bireysel çıkarı için kullanması durumunda kamu yönetiminin özündeki kamu yararı ve dolayısıyla kanun önünde eşitlik ilkesine ters düşmektedir. Bu yozlaşmaya direk olarak vatandaş maruz kaldığı için vatandaşın kamu görevlisine ve kamu kurumlarına olan güveni sarsılmaktadır. Öte yandan ahlak değerlerinin olmadığı bir kamu yönetiminde kamu çalışanları da olumsuz etkilenmektedir. Yolsuzluğu yapan kamu

görevlisinin yerine yeni görevli alınması onun örgüte bağının oluşturması da maddi ve manevi bir zaman kaybına neden olmaktadır (Kılavuz, 2003: 185).

Siyasal ve yönetsel yozlaşma türlerini kısaca tanımlayalım. *Rüşvet*; Kamu görevlilerinin kişisel menfaatleri için görevlerini kötüye kullanmalarına rüşvet denilmektedir. Yapılan işlem kanuna uygun olarak başkalarının lehine daha hızlı yapılarak görev kötüye kullanılabilceği gibi yasal olmayan bir işlem de yine kamu görevlisinin menfaat sağlamak amacıyla yaptığı durumlar olabilmektedir. Her iki durumda da kamu görevlisi çıkar sağlayarak görevini kötüye kullanmaktadır (Aktan, 1999: 27).

Rüşvet olayının gerçekleşmesi için kamu görevlisi doğrudan teklif edebileceği gibi çıkar sağlayan taraf da kamu görevlisine teklif edebilmektedir. Hatta kamu görevlisi karşı tarafın menfaati olmayan durumlar da bile rüşvet talep edebilir. Rüşvet hem kamu görevlisinin hem de çıkar sağlayan tarafın ortak katılımı ile gerçekleşmektedir (Berkman, 1983: 24; Aktan, 1999: 24).

Yasalara aykırı olan bir işlem menfaat karşılığı yapıyor ise kamu görevlisi elindeki görev ve yetkiyi kötüye kullanmıştır. Buna bir örnek vermek gerekirse ehliyet alacak bir kişi ehliyet sınavlarına girmeden ehliyete sahip oluyor ise burada hem görevi hem de yetkiyi kötüye kullanmaktadır. Özetlemek gerekirse yasal olan bir eylemi başkasının lehine hızlı ve çabuk yaparsa hafif rüşvet, yasal olmayan bir işlemi başkasının lehine yaparsa da ağır rüşvete girmektedir (Aktan, 1999: 24).

Rüşvet denince doğrudan kamu görevlisi akla gelmelidir. Olayı başlatan isteme eylemini yapan kamu görevlisi olabilir ya da kamu görevlisinin doğrudan muhatap olduğu birey veya kurumlar tarafından teklif edilebilmektedir. Kamu görevlisi karşındaki birey ve kuruma açıkça para veya menfaat teklif etmeden de rüşvet teklif edebilir. Gümrükte malının daha hızlı çekilmesi için para teklif edilmesi rüşvettir. Kamu görevlisinin gümrükte bir şahısın işinin bile isteğe kasıtlı yavaşlatır ise bu haraca girmektedir (Berkman, 1983: 24).

Kamu görevlisi rüşvete, ekonomik kaygılar, daha iyi yaşama arzusu gibi tetikleyici nedenlerle başvurmaktadır. Rüşvete konu olan kaynak ve fırsatlar büyüdükçe rüşvete eğilim de o derece de artmaktadır. Rüşvetin ortaya çıkmasındaki ikinci değer ise bürokrasi yapısıdır. Merkeziyetçi bir bürokrasi var ise rüşvet artmaktadır. Karar alma

sürecinde ve işleyişinde kurallar belli ve net ise rüşvet yapılamayacaktır. Buna karşın belli bir kural ve düzen yok ise rüşvet için ortam oluşmaktadır (Berkman, 1983: 24).

İrtikap; kamu görevlisi tek taraflı olarak karşı tarafı rüşvet vermeye zorlamasına irtikâp denilmektedir. Rüşvet her iki tarafında rızasının olduğu durum iken irtikâp ise kamu görevlisinin, kamu gücünü kullanarak tek taraflı yaptığı eylemdir. Rüşvet, karşılıklı rızaya dayalı olarak kamu görevlisinin elindeki görev ve yetkiyi menfaat karşılığı kötüye kullanmasıyla gerçekleşir. Rüşvet veren taraf eyleminin suç olduğunu bilmektedir. İrtikâpta ise kamu görevlisi görevini ve yetkilerini kötüye kullanarak karşısındaki bireyi suça zorlamaktadır (Aktan, 1999: 27).

Zimmet ve ihtilas; kamu görevlilerinin para ve mal niteliğindeki bir kamusal kaynağı kişisel kullanımı için harcamasına zimmet denilmektedir. Örneğin bir kamu görevlisi otomobilinin yakıt masrafını makamından karşılaması zimmete girmektedir. Zimmeti hırsızlık ile eş değer tutulmaktadır. Kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının üzerine almasına zimmet olarak tanımlanmaktadır (5237 sayılı Kanun).

Zimmetin yanında bu işlemi hile yolu ile yapılmasına ihtilas denilmektedir. Kamu görevlisi zimmet suçunun ortaya çıkmasını önleyecek işlemlerde bulunduğu durumlara ihtilas adı verilmektedir (Berkman, 1983: 23).

Adam kayırma (İltimas); adam kayırmacılık dayanışma şeklinde gerçekleşen yozlaşma türüdür. Adam kayırma siyasal ve bürokratik sistemde sık karşılaşılan bir durum olmakla birlikte kısaca torpil denilmektedir. Kamu da istihdam edilecek kişinin kişisel becerilerine eğitim düzeylerine bakılmaksızın siyasal sistemde etkin olan bürokratin, kamu görevlisinin ya da siyasetçinin yakını, akrabası, siyasi yandaşı olması nedeniyle işe alınması bu siyasal yozlaşma türünü açıklamaktadır. Adam kayırma şekli partizanca da yapılabilir. Siyasal partiler siyasi yandaşlarını seçim döneminde ödüllendirebilirler. Hatta siyasal partiler iktidar oldukları dönemde kendi partilileri için kamudaki mevcut kadrolar açarak ya da kadro ihdas ederek kendi parti üyelerini istihdam etme eğiliminde olmaktadır (Aktan, 1999: 28).

Biber, kayırmacılığı eşitsizlik-ayrımcılık yayan ve toplumca benimsenen kültürel bir olay olarak tanımlamaktadır. Yaygın olarak kamu kurumunda işe alma görevde yükselme gibi durumlarda sıklıkla görülürken sosyal hayatta da hizmet verilirken aile

yakınlarına, akrabalara, arkadaşına, aynı siyasi parti üyelerine ve benzeri kayırmacı yaklaşımlar görülmektedir (Biber, 2016: 7).

Türk tarihinde kayırmacılık İslamiyet öncesine Orhun Kitabelerine konu olmuştur. Kitabeler de devletin geleceği için devlet kurumlarında kayırmacılığın, yönetimde yozlaşmaya neden olacağı yazılmaktadır (Biber, 2016: 21). Osmanlı Devleti'ne geldiğinde Sokullu Mehmet Paşa'nın oğlunun Bağdat valisi olması, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın sadrazamlığı babasının vasiyeti üzerine olması her dönemde kayırmacılığın varlığını bize göstermektedir. Cumhuriyet dönemine gelirse kayırmacılık yapmayan hükümet görülmemektedir.

Kayırmacılığın çeşitleri vardır. Bunlardan en çok bileneni akraba kayırmacılığıdır ve buna neopotizm denilmektedir. Türk aile kültürü ve sahiplenme duygusu düşünüldüğünde biz ve diğerleri fikri oluşması doğaldır. Akrabalık ilişkileri içerisinde birbirlerinin refahını düşünmeleri neticesinde kayırmacılığı doğurmaktadır. Bir diğer çeşidi de eş dost kayırmacılığı olup bu kayırmacılığa kronizm denilmektedir. Bu kayırmacılık türü yine kamu da görevde yükselme işe alınma gibi süreçlerde çok sık karşımıza çıkmaktadır. En önemlilerinden biri de siyasi kollamacılık olup patronaj adı verilmektedir. Patronaj ilişkisi siyasi yaşamda kadrolaşma olarak tanımlanmaktadır. Kamuda yönetimin devralınması ile birlikte ekibin kendi siyasal partili kişilere verilmeye başlanır. Türk siyasi tarihinde siyasi yandaşlıklar ile birlikte patronaj ilişkilerine sık sık maruz kalınmıştır (Biber, 2016: 31).

Patronaj ve hizmetsiz memuriyetlik; Siyasal güçler iktidarı elinde bulundurduktan sonra üst yönetici kadrosunda değişikliğe gitmektedirler. Yandaşlarını veyahut partizanlarını tek tek üst kademelere yerleştirirler. Hatta bu durum oldukça olağan ve yaygın olmaktadır. Patronaj siyasal yozlaşmanın en yaygın ve belirgin şekilde kullanılan çeşididir. Ülkemizde de hizmetsiz memuriyetlere sıkça rastlanılmaktadır. Siyasal iktidarın akrabalarına yandaşlarına ayrılmış olan makam ve kadrolar bulunmaktadır. Bunun “Arpalık” diye bir adı bile vardır (Aktan, 1999: 30). Bu yozlaşma türü bürokrasi ve siyasi ilişkilerin ne kadar da iç içe olduklarının açık bir örneği olmaktadır.

Hizmet kayırmacılığı; iktidarı elinde bulunduranların en çok kullandığı siyasal yozlaşma çeşitlerindedir. Gelecek seçimlere yatırım yapmak amacıyla bütçeyi seçim bölgelerine tahsis ederler. Kısacası en fazla oy aldığı bölgelerde yatırımı artırır. Kamu

kaynakları eşit olarak değil siyasal iktidarın oy garantileyebileceği bölgelere aktarıldığı bir yozlaşma türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000: 137).

Oy ticareti oy satın alma; Genellikle bu durum yasama faaliyetinde ortaya çıkmaktadır. Yasamanın içerisinde olan siyasal partiler menfaatleri doğrultusunda parlamentoya sunmuş oldukları teklifleri destekleyebilir. A partisi B partisini kendi teklifini destekledikleri takdirde B partisinin teklifini destekleme sözü verebilir. Böylece her iki taraf da oylarını kendi çıkarları doğrultusunda birbirlerini desteklemek için kullanırlar (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000: 137). Oy ticareti siyasi partilerce birbirlerine karşı kullanıldığında siyasal dejenerasyona sebep olmaktadır.

Lobicilik; Ülkede var olan çıkar ve baskı grupları siyasal iktidarı karar alma sürecinde etkilemektedirler. İlk baskıları maddi yönden olmaktadır, seçim dönemlerinde siyasal partilere maddi kaynak sağlayarak karşılığında ise desteledikleri siyasal partinin iktidar olması neticesinde belirli bir rant sağlamak yatmaktadır. Bazı milletvekilleri üzerinde etki kurup parlamentoda kendi çıkarlarının milletvekili tarafından savunulmasını amaç edinmektedirler (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000:135).

Rant kollama; ülkede etkili olan çıkar ve baskı gruplarının devletten ekonomik ve sosyal menfaat sağlamak amacı ile giriştikleri faaliyetlere rant kollama denilmektedir. Çıkar ve baskı grupları iç piyasada kar sağlamak için belirli vergilerin konulmasını sağlayabilirler. Ekonomik anlamda kendi lehlerine olacak vergi, imtiyaz, lisans sağlama, ithalat/ihracat kotası getirilmesi için lobicilik yapabilmektedirler (Aktan, 1999: 30; Bayrakçı, 2000: 139).

Siyasal manipülasyon; siyasetçiler iktidarı elde edebilmek için seçmenlerini yanıltmaktadırlar. Bunun ilk akla gelen yolu gerçek dışı vaatlerde bulunmaktır. Partiler seçim öncesinde seçimi göğüsleyebilmek için seçmenlerini ziyaret eder. Toplantılar düzenler ve seçim yarışını kazanabilmek adına bazı vaatlerde bulunurlar. Bu vaatlerden asılsız olanlar da mevcuttur. İşte bu da siyasal yozlaşmanın bir çeşidi olan siyasal manipülasyondur. Siyasal partiler propaganda da yaparak seçmenleri manipüle ederler. Parti ve seçmen arasındaki etkileşimde kitle ve iletişim araçlarını tek taraflı propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar. Siyasi partiler çok fazla bilgi vererek yapılan yasa dışı uygulamaları örtbas edebilirler (Aktan, 1999: 30, Bayrakçı, 2000: 139).

Gönül yapma (suvasyon); adam kayırmacılığı ve hizmet kayırmacılığın bir türü olarak değerlendirilebilmektedir. Oy kaygısı nedeniyle bürokratik yapıyı kullanmak

suretiyle yapılan yozlaşma türüdür. Kamu ihaleleri, devlet bankalarından tanınan ayrıcalıklar bu türe örnektir (Aktan, 1999: 27).

Aracılık; kamu hizmetindeki talep artışı nedeni ile hizmeti yerine getiren kamu bürokrasisindeki etkin yönetici ya da kamu kuruluşunu etkileyecek bir kişi aracılığı ile hizmetten önce ve ayrıcalıklı olarak yararlanma sureti ile gerçekleşen yozlaşmaya aracılık adı verilmektedir. Söz konusu aracıya herkesin ulaşamayacağı dikkate alındığında aracıya ulaşan kişinin ayrıcalıklı olduğu düşünülmektedir. Çoğu zaman da bu araçılarda siyasal alandan olmaktadır (Oktay, 1983: 210-211).

Kamusal sırları sızdırma ve vurgunculuk; kamu kurumunda bilgilerin genelde gizli tutulması gerekmektedir. Söz konusu gizli bilgilerin menfaat ve maddi kazanç sağlamak amacıyla başka kurum veya özel kişilere sızdırılması şeklinde yapılan yozlaşma türüne kamusal sırları sızdırma ve vurgunculuk denilmektedir. Merkez bankasının yapacağı bir faiz işleminin önceden bazı firmalara menfaat karşılığı duyurulması ve firmaların haksız kazanç elde etmesi durumu bu yozlaşma türüne bir örnektir.

2.5.1. Siyasal ve Yönetmel Yozlaşmanın Nedenleri

Siyasal ve yönetmel yozlaşmanın en temel nedeni “ÇIKAR” sağlamaktır. Siyasal yaşamda seçmen, kamusal mal ve hizmetten ele edeceği faydayı düşünürken siyasal partiler seçimi garantileyecek oyu, çıkar ve baskı gurupları da devletten sağlayacakları maksimum rantı düşünürler. Siyasal aktörlerin çıkarları siyasal ve yönetmel yozlaşmaya neden olmaktadır.

Diğer bir siyasal ve yönetmel yozlaşma nedeni toplumsal değişim kısaca modernleşmedir. Sanayileşme ile birlikte kaynaklar ve fırsatlar artmaktadır. Çıkar gurupları bu kaynak ve fırsatları daha çok kullanabilmek için siyasal ve yönetmel karar alma mekanizmaları üzerinde etkin olmaya çalışırlar. Bu etkin olma sürecinde siyasal ve yönetmel yozlaşma meydana gelmektedir. Modernleşme ile birlikte kurumlar ve kurallarda değişmekte ve kurallar değişirken boşluklar oluşmaktadır. Siyasal ve yönetmel karar alma mekanizmaları da bu boşluklardan yararlanmayı fırsat olarak kabul ettiği zaman siyasal ve yönetmel alanda yozlaşmalar meydana gelmektedir.

Siyasal ve yönetmel yozlaşmaya kamu görevlisinin davranışları da etki etmektedir. Kamu görevlisi bunu iki şekilde yapar birinde iyi niyetlidir anca bilinçsiz davranırken ikinci durumda zaten görevli kötü niyetlidir ve bilinçli olarak ahlak değerlere

aykırı davranmaktadır. İyi niyetli kamu personeli bilgi yoksunluğu, mevzuat eksikliği, kişisel ilişkilerdeki mesafeyi ayarlayamaması ve sunduğu hizmeti daha etkin yapacağı inancına sahiptir. İkinci durumdaki kötü niyetli kamu görevlisi bireysel hırs ve çıkar peşinde, maddi çıkar sağlama gayesinde ve siyasal anlamda ayrımcı düşüncelere sahiptir (Kılavuz, 2003: 204).

Devletin görevlerinde büyüme ve kamu yönetiminin hizmet sunumundaki yetersizlik siyasal ve yönetsel yozlaşmadaki yapısal nedenleri oluşturmaktadır.

Devlet kamu yönetiminde toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalışan bir organizmadır (Onar, 1992: 21) Zamanla toplumun gelişim süreçlerinde devletin işlevleri de değişmiş devlet; üreten, planlayan ve işletmeci bir yapıya dönüşmüştür (Çevikbaş, 2006: 274).

Devletin görevlerinin artmasıyla birlikte artan görevleri yerine getiren kamu kurumlarında bürokrasi de artmıştır. Siyasi yapıda iktidar sahipleri nüfuslarını korumak ya da iktidarlarını elinde tutabilmek adına kamu kurumlarındaki personel sayılarını gerekli/gereksiz arttırmışlardır. Bu personel artışındaki amaç topluma hizmet sağlamak amacını aşarak özel çıkar taşıyarak siyasal ve yönetsel yapının yozlaşmasına neden olmuştur (Çevikbaş, 2006: 276).

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler devletten beklenen hizmetlerin değişmesi anlamına gelmektedir. Devlet değişen ve artan hizmetleri karşılayabilmek için hem üretmeli hem de maliye politikaları ile desteklemelidir. Ekonomik anlamda ihtiyaçları karşılayamamaya başladığında devletten beklenen hizmetler aksadığı için hizmet açığı çıkararak siyasal ve yönetsel yapının bozulmasına neden olmaktadır (Kılavuz, 2003: 189).

Görevi artan bir devlet bu görevleri yerine getirebilmek için büyümelidir. Büyüme için ilk yapılacak olan hizmetleri yerine getirecek kamu görevlilerini artırmak olacaktır. Artan görevler ve personelle birlikte uzmanlaşmaya dayalı bir iş bölümüne gidilmesi zorunludur. İş bölümlerinin koordineli çalışmasını sağlamak için devletin hiyerarşik olarak yapılanması gerekmektedir. Aşırı hiyerarşik yapı ve merkeziyetçi yönetim bürokrasiciliği ve kırtasiyeciliği artırarak hızlı kamu hizmeti sunumunu yavaşlatmaktadır. Bu durumun doğal sonucu kayırmacılık, rüşvet gibi siyasal yozlaşmalar artmaktadır (Çevikbaş, 2006: 275).

Devlet yönetiminde gizlilik esastır. Yönetim de bilgiler dışı kapalı olup resmi olarak gizlidir. Kamu yönetimi kamu yararına etkin ve verimli çalışabilmesi için aldığı kararları baskı ve çıkar guruplarından korumalı ve onların etkisi altında kararlar almamalıdır. Kısacası yönetme işlevi tarafsız olmalıdır. Sayılan nedenlerden dolayı savunma, kamu görevlilerinin sicilleri ile ilgili konular, ekonomik konular gizli tutulmaktadır. Bu gizlilik durumunun dez avantajı ise yapılan yolsuzluklarda kendiliğinden gizli kalmaktadır. Bireyler devlet bürokrasisi karşısında savunmasız durumdadırlar. Siyasal yozlaşmaların (zimmet, rüşvet, kollamacılık) gizli gerçekleştiği düşünülürse yolsuzluklar için uygun bir ortam oluşmaktadır (Çevikbaş, 2006: 275).

Yönetimin devamlılığını sağlayabilmek adına belirli kişilere bağlılığın kalmaması için yönetme işlevini, belli kurallara bağlanması gerekmektedir. Yönetimin önceden belirlenmiş yazılı belirli kuralları vardır. Yönetimin sorumluluklarının yanında yapılan eylemin ve işleminde hukuki olması gerekmektedir. Yöneticiler yapılan işlem ve eylemlerin verimliliğinden değil kurallara uygunluğundan sorumludur. Yöneticiler kurallara uygun işlem ve eylem yaptıklarında sorumluluklarını tam yerine getirmiş olmaktadır. Bu durumun siyasal ve yönetsel yozlaşmaya şu şekilde neden olur, yönetimde çıkan bir sorunun çözümlenebilmesi için mutlak suretle yazılı bir kuralın olması gerekmektedir. Çevikbaş'a göre bu durum, işlerin yavaşlamasına neden olup mevzuata boğularak bireyleri yönetimden uzaklaştırmaktadır. Bürokrasinin ağır işlemesi de işini kısa sürede yaptırmak isteyenler için ya da eksik belgelerini kabul ettirmek için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Bireyler kamu görevlisine rüşvet teklif ederek siyasal ve yönetsel alanda bir yozlaşma gerçekleştirmiş olurlar (Çevikbaş, 2006: 276).

Yönetimin siyasallaşması demek siyasi iktidarı elinde bulunduranların kamu görevlilerinin işe alımlarında ve terfilerinde siyasi faktöre göre hareket etmeleri anlamına gelmektedir. Ancak bu durumda devlet yönetiminin tarafsızlığını zedeleyerek sürekli bir siyasi etkiye maruz bırakır. Bu da kamu görevlilerin işe alınması ve liyakat ilkesine zarar vererek siyasi kollamacılık, kayırmacılıkta artış yaratmaktadır.

Siyasi yaşamda etkin olan siyasi partiler, seçmenler, baskı ve çıkar gurupları çeşitli şekillerde yolsuzluğa neden olmaktadır. Kendi çıkarlarını sağlamaya çalışırken siyasal yaşamda yozlaşmaya neden olmaktadır (Aktan, 1992: 36).

Son olarak toplumdaki ahlaki değerlerin bozulmasıyla geleneksel yapıdan kaynaklanan yakın eş dost akrabalarını kayırması yapılan bu yolsuzlukları da adet ve

göreneğin arkasına gizlemeleri ekonomik ve sosyal koşullara bağılı olarak siyasal yozlaşmaya zemin hazırlar (Çevikbaş, 2006: 278).

2.6. Türkiye’de Siyasal ve Yönetmel Ahlak

Güvenç, ilk çağlardan buyana insanoğlunun yöneten ve yönetilen bir varlık olduğunu söylemiştir. Siyaset toplu yaşamın bir sonucudur. Bu kadar insan bir arada yaşayacak ise mutlaka belirli bir kuralların da belirlenmesi gerekmektedir. Kısacası insanlar arasında ilişkilerin çoğunluğu siyaset olarak tanımlanmaktadır. Siyaseti verilen karar ve eylemlere yönelik olarak tanımlayan Güvenç, ne yapmalı nasıl yapmalı sorularını sormuş ve yanıtlar aramıştır. Bu arayış onu ahlak sorularının tam da ortasına atmıştır. Bireyin mi toplumun mu öncelikli olduğu sorunu da bu anlamda sorulurken bu sorunun siyaseti de ahlakı da ilgilendirdiğine göre kimin önde geleceği soru işareti olmaktadır. Birey olmadan toplum olamayacağı, toplumsuz da birey olamayacağına göre birbirleri arasındaki sentezi sağlamak siyasal ahlakın görevi olmaktadır. (Güvenç, 1993: 400).

Siyasal ahlak topluma ve toplumun sahip olduğu kültüre bağılıdır. Türkiye’de de siyasal ahlak çeşitliliği vardır. Ülkemizin içinde bulunduğu coğrafya da birçok kültürün olması ve bir durumun her kültüre göre farklı olması ahlak ve siyasal ahlak konusunda çeşitlilik yaratmaktadır. Güvenç, Ülkemizdeki bu durumu bir örnekle açıklamıştır.

“İstanbul’da bir avukat karısından boşanmak istiyor, bir hukukçuya diyor ki sen bizim aile sorunlarımızı biliyorsun, şahitlik yapar mısın? Biz geçinemiyoruz. Yaparım diyor, hukukçu. Dava için gidiyorlar. Fakat davayı ahlaktan açıyor. “Benim karım ahlaklı değil” diye. Hâkim soruyor şahide: “hanımefendiyi nasıl tanırırsınız?” “Ne bakımdan” “ahlak bakımından” “efendim, bir şey söyleyemeyeceğim,” diyor. Yıl 1952 bu anlattığın çok eski bir hikâyedir. Anlatamayacağım çünkü ben bu hanımefendiyi, eşimin arkadaşını, çıplak topuklu olarak gördüm. Şimdi bu davranış Beşiktaş’ta son derece normal, Aksaray’da ahlaksızlık, Şişli’de Nişantaşı’nda köylülük, şimdi ben bu hanımı nasıl böyle gördüm diye ahlaklı ya da ahlaksız diyebilirim.” (Güvenç, 1993: 411).

Türkiye’de üretken olmak ile köşeyi dönmek arasındaki çatışma siyasal hayatının ahlak sorunlarından biri olmaktadır. Sağlıklı bir toplum olmak için üretici olmak gerekir. Orta sınıfsız bir Türkiye de demokrasinin gelişmediği ve siyasal alanda vatandaşlık, kulluk sorununun olduğu görülmektedir. Bireylerde bir şey olma anlayışı egemendir. Vekil olmak, zengin olmak, popüler olmak. Üretmek yerine üretmeden daha çok nereden kazanabilirim anlayışı içindedir. Millet ve ulus ikilemi arasında kaldığımızı söyleyen

Güvenç, ulus olma yolunu aramamız gerektiğini ve çok çeşitlilik içinde birlik bir toplum olmamız gerekmektedir. Bir toplum olabilmek için insanın kişiliğinde, karakterinde ve ahlakında değişmesi gerekmektedir. Fransız ihtilalinin bize öğrettiği en büyük miras çeşitlilik içindeki birlik ruhudur (Güvenç, 1993: 411-412).

Cahit Emre Türkiye'deki siyasal ve yönetsel yozlaşmanın yoğun bir şekilde hissedilmeye başladığı yılları 1970'lerin ikinci yarısı olarak belirlemiştir. Türk siyasal hayatının geçirdiği bunalımı dünya çapında yaşanan bunalımdan ayrı tutmuş ve yönetim sistemimizde oluşan yapısal ve işlevsel yozlaşmadan kaynaklı etik bunalımı içinde olduğumuzu söylemiştir. Dünya çapında yaşanan etik sorununa 2. Dünya Savaşı ile birlikte yasalar yolu ile düzenlemelere gidilerek çözüm aranmaya başlanmıştır (Emre, 2000: 30-47).

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranlar modern bürokrasiyi kurmayı hedeflemişlerdir. Modern bürokrasi içinde aktif rol oynayan siyasal sùjelerin üstlenecekleri rollerin içi açıkça belirlenmemiştir. Devlet yöneticileri yasalara arkalarına alarak yeni devletin modernleşme görevini üstlendiler, bunu yaparken hataya düştükleri nokta ise topluma kapalı yapmalarıydı. Bürokratik yapının bu tutumu 2. Dünya Savaşı sonlarına kadar gitti. Sebebi ise çiftçi kesimin dış dünya ile ilişkili olmadan yaşaması ve Türk burjuvazisinin devlet yöneticilerinden oluşuyor olmasıydı (Emre, 2000: 30-47).

Tek partili yaşamdan çok partili hayata geçilmesiyle birlikte siyasal yapı bölünmeye başlamıştır. Siyasal yaşamda, devlet bürokrasisine hâkim olanlar ile modern bürokratik yapıyı savunanlar arasındaki çatışma başlamıştır. Bu çatışma Türk siyasal yaşamı için bir dönüm noktasıdır. Artık toplum, isteklerini ve eleştirilerini siyasal iktidardakilere yöneltmeye başlamıştır. Kurucuların hedeflerindeki ise ellerinde bulunan bürokratik yapıyı kolayca denetim altında tutmaktır.

Bir on yıl daha geçtiğinde Türk bürokrasisi artık siyasallaşmıştır (Emre, 2000: 30-47). Dünya da ve Türkiye'de olan ahlaksal değişim ve gelişmeler siyasal ahlak ve gelişmelere de yansımıştır. Bürokratik yapının ahlak değerlerinin aşınması siyasal hayatı olumsuz yönden etkilerken, gelenek ve göreneklerimizi içine alması da kendimize has bir yönetim anlayışı için olumlu bir gelişme olarak görülebilmektedir. Ülkede yasalar denetim aracı olarak kullanılırken siyasal denetim minimal düzeyde kalmaktadır. 1980'li yıllarda bu durumun bize uluslararası alanda yaşanan gelişmeleri takip etme olanağı sağlamıştır.

Hükümetler kendi içinde kapalı değil dış dünya ya açılmışlar ve hedefleri de özelleştirme, kamuyu küçülmek, halk için çalışmak olmuştur. Ama burada yasaların çiğnenmesi denetim mekanizmasını işlevsizleştirmiş ve yolsuzluklara da zemin hazırlamıştır (Emre, 2000: 30-47).

Siyasal ve yönetsel ahlak ile toplumun siyasi kültürü arasında sıkı bir ilişki vardır. Siyasal kültür de tolumdaki çatışmalar ve bölümlere bağlıdır. Heper Türkiye’de var olan siyasal kültürü sert bir şekilde kendini gösteren devlet sivil toplum çatışması olarak tanımlar. Bu özellik Osmanlıdan beri süregelenmiştir. Batı toplumları gibi sivil toplumu güçlendiren bir devlet değil sivil toplumu fitne kaynağı gören bir devlet modeli Türk siyasal hayatına hâkim olmuştur (Heper, 1993: 369).

Türk siyasal gelişmesinde topluma kendi değerlerini benimseten bir burjuva sınıfı oluşmamıştır. Burjuvazinin getirdiği iş yaşamında verimlilik, çalışkan olma gibi kavramlar kültürümüze yabancı kalmıştır. Kültürümüzde çalışkan olmak küçük görülen bir davranış bile sayılmıştır. Siyasal yaşamdaki kuralların belirlenme aşamasında olmayan sivil toplum üyeleri, kuralları benimsemekte zorlanmış ve siyasal yaşamın bir parçası olamamışlardır. Sivil toplumun siyasal temsilcileri ise kuralların açıklarını aramış ve fırsat bulduklarında bu açıkları kullanmışlardır. Hatta ellerindeki siyasal gücü arkalarına alarak yasalara karşı gelmeyi siyasi hak olarak görmüşlerdir (Heper, 1993: 371).

Heper’e göre Türk siyasal ahlakının temelini oluşturan husus, farklı grupların birbirine karşı olan güvensizlikleridir. Güvensizliğin sebebi ise yaşanan sert çatışmalar ve uzlaşmayı sağlayıcı ara kurumların bulunmamasıdır. Sonuç olarak birbirlerini tanımayanların karşılıklı güvensizlikleri nedeniyle çalışma ortamında yakınları eş dost ve akrabaları ile çalışmayı tercih etmişlerdir. Dolayısıyla siyasal kayırma, patronaj gibi yozlaşma türleri siyasiler tarafından sıkça kullanılır olmuştur (Heper, 1993: 370).

Geçmişten günümüze Türkiye’deki ekonomik gruplar kendi kurallarını koydukları Pazar ekonomisi içinde değil devletten elde ettikleri ayrıcalıklarla büyümüşlerdir. Kişisel çıkar gelişmiş, karşılıklı hak ve hukuk fikrine dayalı bireysellik gelişmemiştir. Siyasal partilerde böyle ortamda milli menfaat misyonu aşınmış ve iktidara sahip olma, iktidar da kalmak için topluma değil sivil toplum üyelerine menfaat sağlamışlardır. Türk siyasal hayatının küçük bir resmini çizen Heper kişisel çıkarını kollayan sivil toplumu, iktidarın gücünü elde etmek veya korumak adına kadrolaşan

siyasi partileri ve siyasa parti üyelerinin de yasaları çiğnemeyi hak olarak gördükleri giderek yozlaşmış bir siyasal ortam Türkiye’de hâkim olmuştur (Heper, 1993: 371).

Yaşadığımız dönemdeki yolsuzlukları anlayabilmek için Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan buyana geçen süreyi de incelemek gerekmektedir. Kamu yönetimindeki etik davranışlara ilişkin izleri Türk tarihinde görmek mümkündür. Osmanlıdaki Loncaların başında bulunan yöneticilerin yani Kethüdaların, yasalara bağlı kalmaları zorunlu tutulmuştur. Yasaya aykırı davrandığı tespit edilirse görevden alınacağı da yasalara bağlanmıştır (Çadırcı, 1997: 123). Şu an yaşanan yolsuzluklar ebetteki toplumun tarih içindeki yaşadığı olaylara göre gelişmiş ve şekillenmiştir. Toplumda meydana gelen siyasal, sosyal ve ekonomik değişiklikler yolsuzluklar için zemin oluşturmuştur. Yolsuzluğu incelerken belirli bir yer, belirli bir süre, belirli bir kültür, belirli bir toplumu dikkate alarak değerlendirilirse sonuca ulaşılabilecektir. Yolsuzluk nedenleri ve sonuçları açıkça görülebilecektir (Özsemerci, 2003: 24).

Özsemerci’nin (2003), Pear Pean ve İlhami Soysal’ın Rüşvet adlı kitabında yaptığı alıntı yeni kurulan devletin Osmanlı Devleti ile ne kadar ilintili olduğunun açıkça bir örneğidir;

“1911 yılında padişah Sultan Reşad döneminde kurulan Ahmet Muhtar Paşa hükümetinde, bahriye nazırı olan Mahmut Muhtar Paşa (Katırcıoğlu), o zamanlar bu bakanlığa bağlı olan Devlet Deniz yollarına adına, Anadolu Demiryolu Kampanyasından borçlanarak aldığı 20.000 İngiliz Lirasını sözleşmede açıkça yazılı olduğu halde, bir bankadan kefalet almadan, Londra’daki Taymis Ayrar Vorks adlı bir şirkete, şehir hatları vapurları yapması avansı olarak ödetmiş; sonra bu şirket batınca para gitmiştir. Hazine zarara uğratılmıştır. 1911 yılının üzerinden bir Trablusgarp Savaşı, bir Balkan Savaşı, bir Dünya Savaşı ve bir de Kurtuluş Savaşı geçtikten sonra; bir imparatorluk batıp elde kalan topraklar üzerinde Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, bu bahriye nazırının yakasına yapışılıyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi, konuyu Divan-ı Ali’ye sevke karar verdi. Duruşma 3 Kasım 1929’da sone erdirildi. Hüküm oldukça ağırdı; Mahmut Muhtar Paşa hazinenin zararına neden olduğu gerekçesiyle 22.411 Lirayı faizi ile birlikte ödemeye mahkûm ediliyordu. Ayrıca mahkeme masraflarını da ödeyecekti.”

Görülüyor ki sadece günümüz siyasal olaylarını incelemek yetmemektedir. Osmanlı’da yapılan yolsuzluk yeni kurulan devlette de etki etmektedir. Bu sebeptendir ki

Türkiye'deki siyasal yozlaşmayı anlamak için tarih sahnelerini geriye doğru taramak gerekmektedir.

2.6.1. Osmanlı Devletinde Siyasal ve Yönetmel Ahlak

Osmanlı Devleti devlet yönetimi ve halk ile ilişkilerini dini kaynaklara dayandıran, siyasal güç ve otoritesini kutsal güçten alan yönetim anlayışına sahiptir. Halk (tebaa) padişaha itaat etmekte ve bu itaat dinden kaynaklanmaktadır (Özsemerci, 2003: 25).

Osmanlı Devleti'nde toplum dini inancından dolayı devleti baba olarak görmüş ve devletin kendisine baba gibi davranmasını da doğal olarak kabul etmektedir. Halkın devlet otoritesine duyduğu bu saygı devlete karşı bir yolsuzluğa girmesini ya da devlet otoritesini sarsıcı davranışlarda bulunmasını engellemektedir (Bayar, 1979: 45).

Özsemerci'nin H. Ragıp Uğural'dan yaptığı alıntıda Osmanlı Devleti'ne gelen yabancıların Osmanlı devlet yönetiminin temellerinin hukukla iç içe olduğu ve halk çıkarlarının önde tutulduğu bir yönetim anlayışı içinde oldukları anlatmıştır. Özetle Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş yıllarında kamu yönetiminde devlete bağlı kamu görevlilerinden oluşmakta ve baba evlat ilişkisi içinde devlet yönetimini sürdürmektedirler (Özsemerci, 2003: 26).

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında daha yalın halde bulunan bürokrasi Fatih Sultan Mehmet döneminde sayı ve işlev bakımından büyümüş ve güçlenmiştir. Kanuni dönemine gelindiğinde ise bürokrasi altın çağına ulaşmaktadır. Kamu görevlilerinin işe alınması ve yükseltilmesinde liyakat sınırlarının dışına çıkılmamıştır (Aykaç, 1997: 137). Bu düzene rağmen yolsuzluklar da olmaktadır. Üst yönetim görevlilerinden vezirler sık sık görevden alınıp yerine yenileri getirilmiştir. Bu durumda yönetimi istikrarsız hale getirmiştir (Çiçek, 1998: 39).

Osmanlı Devleti'nin yükseliş döneminden sonra devletin idari ve mali yapısı çözülmeye başlamış ve devlet, otoritesini kaybetmiştir. Devlet, mali anlamda sıkıntıya düşünce dar gelirli devlet yöneticileri yaşadıkları maddi sıkıntılar nedeniyle yolsuzluklara ve rüşvette başvurmuşlar ve kamu görevlileri yavaş yavaş saygınlıklarını yitirmeye başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin yükseliş döneminde ülkeye gelen yabancılar, devlet yöneticileri ve kamu görevlilerinin üstün niteliklerde olduklarını ve göreve gelirken liyakat sisteminin son derece işler olduğunu belirlemektedirler (Özsemerci, 2003: 27).

Yükselme döneminde alttan kendini göstermeye başlayan yozlaşma belirtileri duraklama dönemine gelindiğinde oldukça arttığı görülmektedir. Özellikle de yönetici yetiştiren eğitim kurumlarının yozlaşması Osmanlı'da idari ve yargı alanının da yozlaşmasına sebep olmuştur (Çiçek, 1998: 46). Duraklama döneminde görev yapmış devlet adamlarının dönem hakkında yazdıklarında askeri düzen içinde bozulmaların olduğu, devlet görevlileri işe alınırken tecrübe, bilgi ve zekâlarına bakılmadığını anlatmışlardır. Osmanlı Devletindeki yolsuzluk ve rüşvetin artışının bir diğer sebebi olarak da yönetimde Türk olmayanların yer alması olarak görülmektedir. Devle kadroların, ülke sınırlarının rüşvet karşılığı satıldığı egemen sınıfın kapı kullarından oluştuğu görülmektedir (Özsemerci, 2003: 30).

Osmanlı'da hâkim olan kul sisteminde yaşanan bozulmalar da kamu yönetiminde yozlaşmalara sebep olmuştur. Kulları egemen sınıf yapabilmek için saray içi kargaşalar yaratıp, rüşvet alıp, hediyeye verip her durumu kendi yararlarına çevirmeye çalışmışlardır. Böylece ahlak değerlere aykırı, yasa dışı düzenin hâkim olduğu bir ortam oluşmuştur (Yalçındağ, 1970: 41). Yolsuzlukların temel nedeni her daim maddi kaynakların yetersizliği olduğunu sık sık dile getirildi. Devletin mali sıkıntıya düşmesiyle yereldeki kamu görevlileri gelir kaynaklarını artırabilmek için yasa dışı yollara başvurmuşlardır. Devletin her kesimindeki kamu görevlileri işleri hakkında rüşvete başvurmuşlardır (Selçuk, 1997: 6).

Özsemerci devletin son yıllarında halkın devletten uzaklaştığını ve yönetime katılmayan bir toplumun yolsuzluklara meyilli olmasının doğal olduğunu yazmıştır. Hatta bu yolsuzluklar yapılırken devletin gücünü aldığı din kurumu bile yolsuzluklara alet edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu son durumu anlatan ilginç bir olay;

1875 yılında Simav da gerçekleşen bir olay.

“İçeriye bir zaptiye bir köylü kadın getirdi. Karı “davam var” dedi. Bizim sofı Hacı Hafizoğlu (Nahiye Müdür Yardımcısı) “kayıt ve tescili şeran lazımdır.” Sağ eline bir kalem sol eline bir kâğıt aldı ve gözlerini süzerek... “söyle” dedi. Köylü karı ki köyünde dahi kimsesiz, evsiz barksız hizmetçi olduğu takririnden zahir oldu. Ta kadın ninesinden olmak üzere cümlesi 20 kuruş eder. Etmez toprak tencere, keser sapı gibi bir takım eşyanın köylüsünden birinin zaptından olduğu bahisle bunların ahiz ve tahsilini ciğer paralar niyazlarla rica etti. Müdür vekili müfredatı eşyayı zincirleme kaydettikten sonra.” Herif celbolunduğu halde inkâr ederse isbat edilip edilemeyeceğine” dar bazı

sual ve cevap ile ademi ispat canibini bittercih “herifi celp ve müdefaa lazım gelmeyeceği” cevabiyesini verdi. Kadın ağlayarak kapıdan çıkmak istedi. Amma Hacı Hafizoğlu, kaşlarını çatıp, gözlerini belertüp kalın sesi ile haykırdı ki “kayıt ve tescil parasını ver de öyle git.” Fakir Köylü para lakırdısını işitince dönüp “aman ağa, merhamet et, benden para isteme” dedi. Hacı Hafizoğlu dediki: “Müdür senin hizmetkarın mı? Kaç saattir sen söyledin, işte ben yazdım şer’an resmini ver. “Köylü Şer’an denince ne yapsın kaç para olduğunu sual eyledi... Hacı Hafizzade şer’n altmış kuruş dedi. Karı altmışı duyunca aman ağa Padişah başı için ben köyde hizmetçiyim, aman...” diye ağlamaya başladıkça müdür gerdanında delaili hamil ve mühellil olduğu halde zaptiyeyey tevcih hitap edüp, “al bu kadıncağazı kara müftüye götür ve de ki Hacı Hafizoğlu bu kadıncağazın yazdırdığı şeyler için altmış kuruş resim istiyor... Kitaba baksın haber versin dedi.” Zaptiye karyı odadan çıkardı. Bir az müddet sonra kadın ağlayarak zaptiye ile odaya girdi ve Kara müftünün kara kaplı kocaman kitaba bakıp “öyledir altmış kuruş lazım gelir” dediğini ikrar eyledi. Lakin kendinin bunu vermeye kudrei olmadığından çocuğunu kasabada birine beslemeliğe vererek para tedarik etmesi zimmunda zaptiyenin kendisi ile dolaşmasına müsaade niyaz etti. Gittiler iki saat sonra da çocuksuz döndüler. Ağacı esnafından birine çocuğu yıllığı kırk kuruşa vermişler ve 20 kuruşunu peşin almışlar. Bu yirmiye Hacı Hafizoğluna verdiler... Yerimden fırladım çıktım bu ne halet, bu ne itfa, bu ne şeriat.... Ne hıyanet ...bu ne devlet Diye düşünme düşünme müteesiren hasta oldu.”.

“Yaşanılan bu olayda da açıkça görülüyor ki halk bırakın mal güvenliğini can güvenliğini bile sağlayamamıştır. Osmanlı Devleti’nde rüşvet ve yolsuzluk artışının söylenmesi yanında ülke yöneticileri sık sık yolsuzlukların kötü ve katiyen yapılmaması ile ilgili yazıları emirleri bulunmaktadır. Padişahlar kıyafet değiştirerek halk içine karışırılar ülke düzenini kendi gözleri ile görmeye çalışıldılar. Divan-ı hümayun temyiz mahkemesi niteliğine olup kadıların verdiği kararların da bozulabileceği bir merci olması sebebiyle halkın adalete olan güvenini sağlamlaştırmaktadır” (Özsemerci, 2003: 32-33).

Tanzimat dönemine geldiğimizde Osmanlı Devleti’nde yöneticiler değil toplum değişmeye çözülmeye başlamıştır. Halk tarafından yönetime ortak olma daha açık şekliyle yönetim de söz sahibi olma gibi söylemleri olan toplumsal gruplar çıkmaya

başlamıştır. II. Mahmut döneminde gerçekleştirilen reformlar ile yeni bir bürokrasi anlayışı getirmeye çalışmışlardır (Bayar, 1979: 46).

II. Mahmut memuriyete alınma şartlarını düzenlemenin yanında rüşvet içinde bazı önlemler almıştır. Rüşvet alan devlet adamının rütbesi ne olursa olsun cezalandırılacağını kanunlarında açıkça belirtmiştir. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile halkın temel hak ve hürriyetleri anayasal bir temele dayandırılmış olmaktadır. Tanzimat Fermanı'nın ardından çıkarılan ceza kanunu ile yolsuzluklar için uygulanacak olan cezalar belirlenmiştir. Tanzimat döneminde yapılan yenilikler arasında kadınların da devlet memuru olarak çalışabilmesi toplumun devlet bürokrasisi içinde sayısının artması ve yönetimi paylaşma anlamında önemli bir adım olarak görülebilmektedir (Özsemerci, 2003: 36).

Bayar, II. Mahmut tarafından kurulmaya çalışılan düzen ortamının, işini dürüst yapmayan devlet adamları yüzünden tekrar bozularak yolsuzlukları arttığını belirtmektedir. Aynı zamanda bu yönetici kesimin yeni kurulan devletin de yönetiminde yer alarak yolsuzluk kültürünün Osmanlı Devleti'nden yeni kurulan devlete aktarılmaktadır (Bayar, 1979: 47).

2.6.2. Cumhuriyet Döneminde Siyasal ve Yönetmel Ahlak

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde Osmanlı'daki 11 bakanlık aynen kalarak devam etmiştir (Aykaç, 1997: 161). Osmanlı Devletinden miras kalan bürokrasinin inkılapları gerçekleştirme ve ekonomik anlamda güçlenmeyi sağlamak en önemli görevleri olmuştur. Bu görevlerini yerine getirebilmeleri için yetkileri oldukça geniş tutulmuştur (Eryılmaz, 1995: 218). Atatürk, yeni kurulan devlette bürokratik yapını kişisel olmayan yasalara uygun davranan kamu görevlilerinden oluşması gerektiğini savunmuştur. Atatürk'ün bu ibaresi de yasalara aykırı davranışların önüne geçerek yolsuzluğu önlemeye çalışmış olduğunu göstermektedir (Özer, 2005: 32).

Cumhuriyet Dönemine yönetmel anlamda yaşanan en büyük değişiklik otoritenin güç kaynağı olmuştur. Tanrı kaynaklı otorite yerini halk egemenliğine bırakmıştır. Tanzimat döneminde yasalaşan otorite ulusal bir nitelikte kazanmıştır. Din temelli otorite de halkın menfaatlerini düşünse de artık halk yönetimi etkilediği için halk yararı yani kamu yararını gözetmek yasal bir nitelik kazanmaktadır (Özsemerci, 2003: 37).

Bayar, teorik olarak yapılmaya çalışılan halk egemenliği olgusunun uygulamaya hemen geçmediğini söylemektedir. Halkın devlet yönetimindeki gücünün artması için gerekli alt yapılar oluşmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti tek partili yaşam içinde istenilen düzeyde halk egemenliğini sağlayamamaktadır. Bayar'ın diğer bir eleştirisi de çok partili yaşamda getirilen seçim kuralları nedeniyle halk belli sınırlarda yönetime ortak olabilmıştır. Halk çeşitli kitleler halinde siyasal yönetime katılamamış ve hak arayamamıştır (Bayar, 1979: 48).

Bayar, halkın kendi egemenliğine sahip çıkabilecek yeterlilikte olmaması da halk egemenliğinin sağlanamamasının bir diğer nedeni olarak görmektedir. Bunu bir eğitim eksikliği olarak görmektedir. Halkın seçimlere, siyasal sorunlara ilgisiz ve duyarsız olması halkın siyasal bilince erişemediğini göstermektedir. Bir halkın yönetim anlayışının bir anda değişmesi beklenmemelidir.

Böyle bir siyasi alt yapıda da siyasal yolsuzluklar yaşanmaktadır. Cumhuriyet tarihinin ilk yolsuzluk vakası “havuz – yavuz “vakasıdır. Üç tarafı denizlerle çevrili olan yeni devletin bir donanmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Bu nedenle Yavuz adlı geminin tamir edilmesi istenmiş ve bunun içinde dönemin bakanlarından İhsan Bey görevlendirilmiştir. Olayın özünde geminin tamiri için yurt dışından hazır havuz alımı yapılmasına karar verilmiş ve bunun için ihale yapılmıştır. Mahkeme İhsan beyi Bakanlar Kurulu kararı almadan ihaleye çıkmakla suçlamıştır. Kısacası İhsan Bey kamu görevini kötüye kullanmıştır. Mahkeme İhsan Bey'i hapse mahkûm etmiş ve siyasi görevinden uzaklaştırmıştır (Mehmetefendioğlu ve Gürel, 2014: 255).

Tek parti dönemi bürokrasisi, Osmanlı'dan bürokratik hastalıkları ile miras kalmıştır. Bu nedenle daha alt görevlerde bulunan memurların bilgisiz, bireysel çıkarlarını kamu çıkarından üstün tutan dolayısıyla bencil kişiler oldukları ve bu tutumları ile bürokrasinin kamu yararı amacının dışında kalarak yozlaşmasına sebep olmuşlardır (Özer, 2005: 32). Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte hem siyasi partilerin söz sahibi olmaya başlaması hem ekonomik anlamda gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte bürokraside bir güç kaybından söz edilebilir. Güç kaybına rağmen eski düzenlerini sürdürmeyi başarmışlardır (Eryılmaz, 1995: 222). Yolsuzluk söylentileri bu sefer de çok partili dönemde Gümrük ve Tekel Bakanı ve memurları için çıkmıştır. Bakan kahve ithalatı ile adı yolsuzluklara karışmış ve dava açılmıştır. Ama

bakan, siyasal hayatımız için çok önemli bir kamu görevlisi davranışı sergilemiştir. Dava açıldığında şu sözleri söylemiştir:

“Adımında karıştığı kahve yolsuzluğu ile ilgili, Bakanlığında bir komisyon kurulmuştur. Bu teftiş heyetinin selamete çalışabilmesi için benim bu bakanlık koltuğundan ayrılmam gerekir; aksi takdirde sağlıklı bir karar oluşturmaz. O nedenle siyasi ahlak gereği, bakanlıktan istifa ediyorum.” 1946 yılında istifa etmiş ve Yüce Divanda yargılanmış, yargılama neticesinde de aklanmıştır (Özsemerci, 2003: 38).

1960 darbesi ve sonrasında da rüşvet ve yolsuzluk söylentileri hep olmuştur. Özsemerci, siyasal yaşamda yaşanan yolsuzluk sorunu toplumda ahlaki değer yargılarının oluşturulmamasına bağlamaktadır. 1980’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye ve Dünya’da siyasal alandaki yolsuzluklardan sıkça söz edilir olmuştur. Ülkemiz için yolsuzlukları arttıran gelişme ekonomik alanda atılan “Yatırım Teşvik Politikası” olmuştur (Aktan, 1999: 135).

Yatırım yapacaklara, teşvik primi, vergi resim harç istisnası, gümrük muafiyeti gibi sağlanmıştır. Teşvik kredileri adı altında birçok vatandaş Türkiye Yatırım Bankasından milyarlarca lira almıştır. Hayali yatırımcılar, paravan şirketler çoğalmış ve ülke yolsuzluklar içinde kalmıştır (Aktan, 1999: 135).

Türk kamu yönetimi tarihine Osmanlıdan günümüze kadar kısaca göz attığımızda siyasal alanda hep yolsuzluklar yaşanmış ve 1980 sonrasında daha da artmıştır. Siyasal ve yönetsel alanda yaşanan bu durumun siyasal, sosyal ve ekonomik nedenleri vardır (Özsemerci, 2003: 41).

2.7. Türkiye Siyasal Yozlaşmayı Etkileyen Faktörler

Türkiye Cumhuriyeti devleti, ilk kurulduğu zamanlarda siyasal hayata tek pati hâkimdi. Tek parti olması siyasal hayatı nasıl yozlaştırır sorusuna cevap arandığında iki önemli süreçle karşılaşılmaktadır. Birincisi uzun yıllar iktidar olmuş bir parti elde ettiği gücü benimseyerek verimsiz çalışmaya eğilimli olabilmekte, kamu yararını gözetmekten uzaklaşabilmektedir. İkincisi ise kısa dönem için iktidarda kalan partiler de ise durum kişisel çıkar sağlamaya yönelebilmektedir (Ergun, 1978: 26).

Ülkemizde demokrasi yönetici sınıf tarafından tepeden inme olarak getirilmiştir. Batılı toplumlarda halkın yönetime katılması belli bir toplumsal olaylardan değişimlerden geçerek oluşmuştur. Ülkede etkili olan baskı ve çıkar guruplarının

kendilerine yakın siyasal partileri desteklemesi ve onlar aracılığı ile ülke yönetimine etkin katılması yüzyılları aşan siyasal toplumsal ve ekonomik süreçlerden geçerek olmuştur (Özsemerci, 2003: 43). Toplum yönetime katılma sürecini kendi elde etmediği için çok partili siyasi hayata geçildiğinde, kendisini yönetme hakkını vereceği kişiyi aşiretinden, kendi akrabalarından seçme yoluna giderek, siyasal yaşamın yozlaşmasına akraba ve yandaş kayırmacılığının yaygınlaşp kanıksanmasına neden olmuşlardır. Akraba ve yandaşlı bir siyasi yapı içinde kamu bürokrasisinin sağlam kalması mümkün gözükmemektedir. Kamu personeli seçilirken geleceği görev için yeterli ve etkin bilgi ve beceriye sahip olması değil siyasal otoritenin yakını olması şartı aranmıştır. İktidara gelen her siyasi parti kamu görevlilerini kendi yandaşlarından oluşturmayı seçmiştir. Siyasi kadrolaşma her dönemin sorunu olmaktadır (Işık, 1999: 29).

Kamu bürokrasisi siyasi iktidarın politikalarını uygulayan örgütsel yapıdır. Bürokratlar tarafsız bir şekilde politikaları yasalara uygun bir şekilde uygulamakla yükümlüdürler. Tarafsızlığını koruyarak kamu yararını gözeterek görevlerini yerine getirdikleri takdir de toplumunda güvenini kazanmış olacaklardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kamu bürokrasisi hukuki olarak liyakat sistemine bağlı olduğu görülmektedir. Yasalar yolu ile oluşturulan temel yaşama geçirilememiş ve kamu bürokrasimizin siyasallaştığını görülmektedir (Özsemerci, 2003: 46). Kamu bürokrasisinin siyasallaşmasında tek etken faktör siyasal partiler değildir. Devlet birey ile kurduğu ilişkide bireye güvensizdir. Birey de devlete ve hukuk sistemine güvenmemektedir. Kamu hizmetleri topluma sunulurken eşit davranılmaması ve halkı devlete ve yönetime karşı güvensizleştirmektedir.

Türk kamu bürokrasisinde geleneksel yapı güçlüdür. Kamu görevlisi elindeki kamu gücü ile aile, akraba ve arkadaşına yardım etmesi toplumsal bir kültür olup yasalarla getirilen tarafsızlık ilkesinden çok daha bağlayıcı niteliktedir. İkincil nitelikteki yazılı kuralların egemen olduğu bürokrasi içerisinde kamu görevlisi işini bu ilişki biçiminde değil de alışkın olduğu birincil ilişkilere hâkim olarak sürdürmek isteyebilir. İşte burada siyasal yolsuzluklara da zemin hazırlanmaktadır. Adam kayırmacılık, rüşvet gibi yolsuzluklar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Berkman, 1983: 70-144).

Halk devlet otoritesinden ve bu otoriteyi elinde bulunduran kamu görevlilerinden kaçınmaktadır. Bürokratları kendinden üstün görmektedir. Çulpan Türk yöneticilerin

otoriter yönetim anlayışını benimsediklerini söyleyerek halk ile aralarında belli sınırların olduğunu söylemektedir. Yönetilenlerin yan halkın yönetime aktif katılımı sağlanmadığı içinde yöneten ve yönetilen olarak aralarında çatışmaların olduğunu söylemektedir. Osmanlı geleneğinde yönetme gücü kutsal kaynaklardan elde ediliyordu. Bu sebeple halk otoritenin hizmetkârı idi. Yeni devlette bu anlayış ile değil halk katılımlı bir demokrasi sistemi yaratılmaya çalışılsa da halk için hala daha yöneticiler kutsal sayılmışlardır. Bu durumun siyasal yozlaşma ile ilintisi ise kamu hizmeti sağlanırken kendisine hizmetin verilmeyeceğini ya da geç verileceğini düşünen halk/birey çeşitli yolsuzluklara başvurmaktadır (Özsemerci, 2003: 53). Türk toplumunda hediyeleşmek köklü bir gelenektir. Ancak bu gelenek kamu görevlisi ile birey arasında yaşanır ve dozu ayarlanamaz, amacı kamu hizmetinin hızlı, çabuk yapılması ya da kamu hizmetini gören birey için ayrıcalık sağlamak için verilirse siyasal ahlak anlamında değerlerin çığnendiğini göstermektedir.

Siyasal alanda yolsuzlukları önlemek istiyorsak kamu gücünü elinde bulunduran ve kullanan kamu görevlilerini seçerken işin ehli olması yanın da dürüst ve kamu yararını gözeten kişilerden seçmek gerekir. Yolsuzlukları önlemek için her türlü kanunlar yapın bu kanunları içinde özümsemiş ve onlara uygun olarak siyasi iktidarın politikalarını uygulayan uygularken de bireysel çıkarları değil kamu çıkarlarını ön planda kişilerce kamu görevi yerine getirilmedikçe yolsuzluklar olmaya devam edecektir.

“Atatürk Paris’teki Büyükelçi Münir Erteğün’den Rene Grousset’nin iki ciltlik ‘Uzak Doğu Tarihi’ adlı yapıtının göndermesini ister. Elçi kitabı gönderir ve tutarı 571,80 Franklık faturayı da ödemek üzere Dışişleri bakanlığına yollar. Bunu öğrenen Atatürk Dış İşleri Bakanlığında faturayı hemen aldırıp parayı kendisi öder” (Selçuk, 1999: 516).

Yolsuzluk kavramı birey ve bireyin ahlaki değerleri ile birbiri içine geçen bir kavramdır. Atatürk örneğinde olduğu gibi kişisel olan bir şeyi devletin kaynakları ile ödeyip ödememek tamamen kamu görevlisinin kişisel kararına bağlıdır. Kamu görevlisinin ahlaki değerleri üstün tutup tutmama durumu yolsuzlukları oluşturan temel etken olmaktadır. Türkiye’deki yozlaşmayı etkileyen sosyoekonomik faktörler vardır. Bu faktörler hızlı nüfus artışı, kentleşme ve ekonomik değişimler olarak sayılabilir (Turan, 1993: 376).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından yirmi yıllık kendini toparlama sürecinden sonra hızlı bir nüfus artışı sürecine girmiştir. Hızlı nüfus artışı demek kamu hizmeti verilecek insan sayısının da artışı demektir. Kamu hizmeti yürütecek bürokrasi buna yetemediği zaman siyasal yozlaşmaya ortamı da kendiliğinden oluşturmaktadır.

“Genç nüfusun birdenbire artması, okulların kalabalıklaşmasına ve kısa sürede çok sayı da yeni okul açılmasına yol açmıştır. Devlet, ilk ve orta öğrenimi ücretsiz sağlamaya çalışmaktadır. Devletin okullara tahsis ettiği miktarlar bu masrafların tümünü karşılayamamaktadır. Okul yönetimleri de okulların vazgeçilmez ihtiyaçlarını karşılayabilmek için velilerden bağış adı altında para toplamaktadır. Bağış yapmayan velilerin çocuklarını ise okula kayıt işlemlerini güçleştirmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı bağış yapılmayacak diye açıklama yapmakta ise de okul yönetimlerine bunu dinletecek gücü bulunmamaktadır” (Turan, 1993: 376).

Okul örneğini çoğu zaman sağlık sektöründe de yaşandığını belirtmek gerekir. Sağlık da eğitim gibi devletin sağladığı bir kamu hizmeti olduğu için parayla hizmet alınmaz ancak nüfusun artması ile birlikte doktorlar bu hizmeti sağlamak için özel muayene ücretleri talep etmektedirler (Özsemerci, 2003: 58).

Aşırı nüfus artışı ile birlikte genç nüfusun istihdam sorunları da ortaya çıkmış ve her bir vatandaşa iş imkânı sağlanamamıştır. Devlet işsizliğe çözüm bulmak için kamu sektöründe istihdam yoluna gitmeyi seçmiştir. Kamu sektörüne gereğinden fazla alımlar olunca düşük ücret ile çalıştırmak kaçınılmaz olmuştur. Kamu çalışanları da gelirlerini çoğaltmak için ahlaka uygun olmayan çeşitli yollara başvurmuşlardır (Özsemerci, 2003: 58).

Devlet işsizliği çözmek için kamu sektörüne alımlar yapacak ama bu alımlarda kamu görevlisi olarak kimlerin ne şekilde alınacağı konusunda da yolsuzluklar yaşanmıştır. Genellikle akraba siyasi yandaşlara tahsis edilen devlet kadroları pasif duruma düşmüş, kamu görevine gelen kişi işini yapmamış sadece bankamatik memuru olmuştur (Turan, 1993: 378).

Hızlı nüfus artışından olumsuz etkilenen bir diğer ögede kentlerdir. Kentlerin etraflarında gecekondu yapıları çoğalmıştır. Belediyelerin bu gecekonduya izin vermemesi gerekirken belirli ücret kısacası rüşvet karşılığında bu çarpık yapılaşmaları görmezden gelmiştir. Kamu görevlilerinin rüşvete meyilli olması tek etken değildir,

görevlileri zorbalıkla aile ve eşrafı ile de korkutarak bu arazilerin üzerine çöreklenilmiştir (Turan, 1993: 378).

Hızlı nüfus artışı karşısında kamu hizmetleri yereli düzeyde verilemediği için siyasal yozlaşmalar meydana gelir. Tüm vatandaşların yararlanmasına imkân bulunmayan kamu hizmetlerinden kimin yararlanacağı sorunu, rüşvet, adam kayırma, iltimas, zor kullanarak ve benzeri durumlarla belirlendiği zaman siyasal alanda ahlaki bunalımlar yaşanmış olmaktadır (Turan, 1993: 379).

Nüfus artışının bir sonucu olan kentleşme kendi başına da yozlaşmayı tetikleyen faktörler arasındadır. Tarımsal faaliyetlerin insan gücünden makine gücüne geçmesi, miras yolu ile eldeki toprakların parçalanması ve insanların geçimini sağlamaya yetmemesi gibi durumlara karşın kentteki sanayileşme ile birlikte iş imkanlarının artması gibi çekici güçlerle birlikte köyden kente doğru göç başlamış ve kentlerin nüfuslarını artırmıştır (Özsemerci, 2003: 59).

Çeşitli sebeplerle kente göç eden kişiler kent ortamındaki yalnızlıklarını kendi kökeninden olanlar ile birleşmeyi seçmektedir. Seçim dönemlerinde birleşmiş bu topluluklar aracılığı ile seçim sonuçlarını etkilemişlerdir. Sonuç olarak da kamu görevlilerinden kendilerine yönelik kayırmacılık beklemişlerdir (Turan, 1993: 379).

Sanayileşme ile yavaş yavaş oluşan kentleşmelerde akraba, aşiret ya da soya bağlı ilişkiler yerine ikincil ilişkilerin olan meslek grupları, sınıf ayrımı gibi daha nesnel ilişkiler beklenir. Ancak Türkiye’de kentleşme böyle olmadığı için kentlere gelen gruplar ilişkilerini hala daha birincil ilişki olarak sürdürürler ve siyasi hayatına bu ilişkilere göre yaşamaktadırlar (Turan, 1993: 379).

Türkiye sanayileşme sürecine hızlı girmiş bir ülke olması nedeniyle bazı şeylerde de hızlı değişim göstermiştir. Ekonomik anlamda ilişkiler değişmiş, sosyal ve siyasal ilişkilerde toplumdaki bu değişimden payını almıştır. Toplum değiştiği için toplumun ahlaki değerleri de bu değişime ayak uydurmuştur. Ahlak da değiştiğine göre yolsuzluklar neden olsun sorusu akla gelmektedir. Toplum hızla değişmiş ve buna karşın kaynaklarda toplumda eşit şekilde dağıtılamamış ise ahlak kuralları da işlerliğini yitirir ve bireyler kaynaklardan yararlanabilmek için ahlak dışı yöntemlere başvururlar (Özsemerci, 2003: 61).

Şaylan'a göre modernleşme ile birlikte toplumda yeni kaynaklar ve yeni gruplar oluşmaktadır. Bu yeni gruplar kaynakları kullanabilmek için ahlaki değerlere aykırı siyasal davranışlar sergilemektedirler. Toplumun değişmesi ile birlikte toplumun değerler sistemi de değişmektedir. Yasalar ile de korunmuş olan resmi ahlak kuralları ile yeni gelen ahlak değerleri arasında bir çatışma ortamı oluşmaktadır. Bu ortamda siyasi, ahlaki ve hukuksal birtakım boşluklar meydana gelmekte ve bu boşluklardan da yolsuzluklar yaparak yararlanılmaktadır (Şaylan, 1975: 85).

Türkiye her döneminde bir iktisadi gelişme süreci içindedir. Turan iktisadi gelişme ile ilgili üç önemli gözlemini belirtmektedir. İlki, her kim iktidar da olursa olsun altyapı gelişmelerini ve sanayileşmeyi desteklemiştir. İkincisi, devlet eliyle de olsa bir özel girişimci sınıfı oluşturulmuştur. Bu özel girişimciler toplumsal gelişmelerin itici gücü olmuştur. Bir önceki dönemin itici gücü siyasiler ise ekonomik güce ayak uydurup yetkinliğini kaybetmişlerdir. Üçüncüsü ise toplum değer değişimi içine girmiş ve para toplumdaki yerin belirleyicisi olmuştur. Kişiler toplumdaki yerini belirlemek için nasıl ve ne şekilde para kazandığına bakılmadan parayı elde etme yoluna gitmişlerdir (Turan, 1993: 381).

Devlet özel girişimleri desteklemek adına ekonomik anlamda teşvikler vermiştir. Bu teşviklerden yararlanmak isteyen girişimciler ise devlet ile daha yakın ilişkiler kurarak kendilerine ayrımcılık yapılmasını istemişlerdir. Öte yandan kamu otoritesi de kamu gücünü elinde tutmak adına bazı girişimcilere siyasi destek almak kaydıyla ayrımcılık yapmışlardır (Turan, 1993: 381).

Türkiye'de serbest piyasa devlet eli ile yürütülmektedir. Savaştan çıkmış her anlamda yorgun olan bir devletin kalkınması yine devlet politikaları ile olmaktadır. Günümüze kadar da ülkenin ekonomik alanda kalkınmasının destekleyicisi hep devlet olmuştur. Bu sebeple ekonomik alanda iş yapacak gruplar devlet ile karşı karşıya kaldıkları için gerek bürokrasiyi yenmek gerek kendi çıkarlarını sağlamak için çeşitli yolsuzluklara başvurmuşlardır (Özsemerci, 2003: 66).

Siyasi alandaki yozlaşmalar giderek yaygınlaştığın da toplumda daha az yadırganır hale gelmektedir. Yolsuzlukları yapan kesimde yolsuzlukları meşru kılmak için uğraşmaktadırlar. Toplum ise yolsuzluklarla karşılaştığı için artık bıkkın ve durumu düzeltmek adına uğraş vermekten kaçınmaktadır (Turan, 1993: 383).

Yönetimde yaşanan yolsuzluklar neticesinde kamu bürokrasisinin asli amacı olan kamu yararına hizmet etme anlayışı kamu gücünü bireysel çıkar için kullanma anlayışına dönüşmüştür. Böyle bir ortam da yasalar önünde eşit olmadığı düşünen halk yönetime güven duymamaya başlamıştır (Özsemerci, 2003: 69). Kamu yararını amaç edinmeyen bir kamu yönetimi verimli ve etkin bir kamu hizmeti de veremeyecektir. Önceki bölümlerde de değinildiği gibi devlet eli ile yapılmaya çalışılan özel girişimciler sistemin yozlaşmasına neden olmuşlardır. Devlet teşvikleri ile yasal gözükken ama yasal olmayan şirketler kuruların devletin ekonomisi beklenen tarafa doğru değil aşağıya çekerek ekonomik kalkınmanın da önüne set kurmuşlardır.

2.8. Türkiye’de Siyasal ve Yönetmel Ahlak Alanını Düzenleyen Mevzuat

Siyasal ahlak sorununu çözebilmek için siyasal alanın baş aktörü olan devlet ahlakının tanımlamak gerekir. Ahlaka uygun iyi bir devlet insan haklarına saygılı olan devlet demektir (Eroğul, 1993: 436). Türkiye’de böyle bir devlete oluşturmak için öncelikle anayasanın insan haklarına dayalı bir anayasa olarak değışmesi gerekmektedir. Öyle bir anayasa olmalıdır ki değışimler olsa da ona ayak uydurabilmelidir. İnsan hakları herkes için vardır. Öyleyse bir bireye başka bir bireye başka bir bireyin haklarını çığneyen haklar verilemez. Bir toplum sürekli değışim ve gelişim içerisindedir. Toplumun değışimi ve gelişimi de engellenmemelidir. Toplum barış içinde yaşmalıdır ve bunun için her birey sorumlu tutulmalıdır. Tarihi ve kültürel değerler her birey için önemlidir. Benim bahçemdeki çınar ağacı kime ne deyip o tarihsel değerler tahrip edilmemelidir. İnsan haklarına sahip olmamız için hakkım nerede başlıyor nerede bitiyor bunu bilmemiz ve ona göre hareket etmemiz gerekmektedir (Eroğul, 1993: 437).

Anayasa oluşturduktan sonra kurallara uymayanlarında belli yaptırımlarının olması gerekir. Bu noktada devletin şeffaflığı önemlidir. Vatandaş yasak olarak yapılan davranışın sonucunda neler olduğunu görmeli ki kendisi yasaya uymama noktasında başına ne geleceğini bilmelidir. İnsan hakları ihlalleri en aza indirilebilsin. İşin öz kısmında siyasal ahlaki değerlere sahip bireylerin yetişmesi gerekmektedir. Bunun içinde eğitimli vatandaşlar yetiştirmek gerekir (Eroğul, 1993: 438).

Siyasal yozlaşmaya mücadelede atılacak ilk adım bireye eğitim ve kültür sağlamaktır. İlköğretimden üniversite aşamasına kadar ahlak üzerine eğitimler vermek gerekmektedir. Yolsuzluklar bahsedilince birinci aktör olan kamu görevlilerine ahlak üzerine eğitimler vererek yerine getirdikleri kamu hizmetlerinin nasıl verilmesi gerektiği

anlatılmalıdır. Tabii eğitimli ol ak ahlaki değerlere uygun davranılacağına da bir garantisini vermez. Bireylerin ahlaklı davranmasını sağlarken ahlak dışı davranışlarının da sınırlandırılacağı sistemin de kalitesini arttırmak gerekmektedir. Bireyi ve kamu görevlilerinin eğitmenin yanında siyasi yönetim sürecin üst kademelerinin yolsuzluklar ile mücadelede etkin rol oynadığını görülmektedir. İşlevini yerine getiren bir sivil toplumun varlığı ve yönetime daha çok katılım sağlanması da siyasal yozlaşmayı azaltacak faktörlerdendir. Devlet merkezîyetçi yapısından sıyrılıp sınırları daha belli bir hal alıp şeffaflaştığında yolsuzluklar için ortam kalmayacaktır (Aktan, 2014: 65).

Türk kamu yönetiminde yolsuzluklar ile mücadele kanunlar aracılığı ile yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de yolsuzluklar 1980’li yıllarda liberal ekonomi modeline geçilmesi ile birlikte toplum siyasal sosyal ve ekonomik anlamda değişimlere uğramıştır. Ancak bu değişim ülke de yolsuzlukları olduğundan fazlaca arttırmıştır. 1990 ve 2000 yıllarına doğru gelindiğinde ekonomi kayıt dışı hal alarak kamu denetiminden uzak hale gelmiş, yasa dışı faaliyetler toplum gözünde normal karşılanmaya başlamıştır (Öztepe, 2013: 191-192). Ülkemizde olduğu gibi dünyada da yeni kamu yönetimi anlayışı şekillenmeye başlamıştır. Artık yeni dünyanın kamu yönetimi anlayışı yönetimde şeffaflık, etik, hesap verilebilir, katılımcı bir anlayış olmaya başlamıştır. Bu dönüşüm ve değişim aşamasında kamu yönetiminin yaşadığı ahlaki bunalımlara kamu etiği anlamında düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır.

Kamu yönetimi ahlak sorununa yasalar yolu ile çözüm bulunmaya çalışılmış. Mevzuatımızda yer alan yasalar ayrıntılı bir şekilde yazılarak açıklanarak, yasal durum değerlendirilecektir.

Türk kamu yönetimi etik anlayışı için mevzuatımızda yer alan yasal düzenlemeler;

- Anayasamız
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu
- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
- 4986 Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
- 2531 sayılı Kamu Görevinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun

- 5018 Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu
- 3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun
- 4483 Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanun
- 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
- 5176 Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Maddeler halinde belirttiğimiz kanunların içerisinde kamu yönetiminde etik anlayışın oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bazı maddeler de çok açık bir şekilde düzenlemeler yapılırken bazı maddeler de ise atıf yapılarak etik sistemi yasal olarak düzenlenmeye çalışılmıştır.

Kamu yönetimi etik sisteminin en temel düzenleyicisi anayasamızdır. Anayasamızda vatandaşların her alanda eşit olduğu hükmü onuncu maddede düzenlenmiştir. Madde 10 “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*” Ahlak konusunu anlatırken insan hakları konusuna değinmiştik bireyin özgürlüğünün nerede başlayıp nerede biteceği soruna anayasanın ikinci bölümünde kişi hak ve hürriyetlerini, üçüncü bölümde sosyal hak ve ödevleri, dördüncü bölümünde siyasi hak ve ödevlerini belirleyerek bireyin özgürlüklerinin sınırlarını çizmiştir. Madde 105’te ise “*Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu*” belirlenerek devlet yönetiminin en baştaki kişisinin de yaptıklarından sorumlu tutulmuştur. Madde 128 “*Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.*

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir. (Ek cümle: 12/9/2010-5982/12 md.) Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır. Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.” Bu maddede kamu hizmetini yürüten kamu görevlilerinin işe alınmaları ve diğer konular kanuna bağlanmıştır. Madde 129 da ise kamu görevlerinin işledikleri suçlara ilişkin ceza

kovuşturması açılması kanuna bağlanmıştır. Madde 137 “(Değişik: 16/4/2017-6771/16 md.) Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.” Bu madde kamu görevlisinin amirinin kamu yararını gözetmeksizin verdiği emirlerinde kamu görevlisini gözeterek kanunsuz bir emri yapmasının önüne geçmektedir. Ahlaklı davranış gösteren kamu görevlisini yasa yolu ile koruyarak hukuki bir anlam kazandırmıştır (T.C. 1982 Anayasası).

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu düzenlenme amacı hizmet şartlarının, atanma ve yükselme şartlarını, ödev ve sorumluluklarını belirlemektir. Bu kanun devlet memurlarının görevde yükselmelerini, ilerlemelerini liyakat usulüne bağlayarak kayırmacılığın önüne geçmeyi hedeflemiştir. Madde 7 “Devlet memurları siyasi partiye üye olamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirlerken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar; hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar.” Kamu görevlisinin tarafsızlığının altı çizilmiştir. Anayasamızda kanunsuz emir başlığı altında düzenlenen kamu görevlisinin konusu suç teşkil eden emri ne şekilde olursa olsun yapmaması gerektiği anlayışı devlet memurları kanununun 11. Maddesinde “devlet memurlarının görev ve sorumlulukları” başlığı altında düzenlenmiştir. Devlet memurlarının kendileri, eşleri ve çocukları hakkında mal bildirimini vermesi madde 14’te düzenlenerek kamu görevlilerinin usulsüz kazanç sağlamasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Kanunun 4’üncü bölümünde kamu görevlisini ticaret ve diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunma yasağı getirmiştir. Kamu görevlisinin yaptığı kurum ve iş ile ilgili hediye alması ve menfaat sağlaması yasaktır. Hatta Etik Kurul da kamu görevlilerinin hediye alma konusu

kapsamlarını belirlemeye yetkilidir. (Madde 29) bir sonraki maddede ise kamu görevlilerinin mensubu olduğu kurumdan herhangi bir suretle menfaat sağlaması yasaklanmıştır. (Madde 30) Kanunun diğer bölümlerinde devlet memurlarının özlük hakları ile ilgili genişçe düzenlemeler yer almaktadır (657 sayılı Kanun).

Bireyler ve kurumlar kamu ekonomisinde yapacakları yolsuzluklardan ekonomik gelir elde ettikleri için hem kamu görevlisi hem de birey buna meyillidir. Bu alanda yolsuzlukların artması demek vergi sisteminin de bozulması anlamını taşımaktadır. Vergi sisteminde yapılan yolsuzluklar ülkenin en basit ekonomik işlevini bile yerine getiremez hale sokar. Bu alandaki yolsuzluğun en belirgin çeşidi vergi kaçakçılığıdır. Vergi Kanununun karmaşık olması bu alandaki boşluklardan yararlanarak yolsuzluk yapılması olasılığını arttırmaktadır (Oral, 2009: 66-128). Vergi Kanunu'nun 359'uncu maddesinde kaçakçılık suçları ve cezaları belirlenmiştir (213 sayılı Kanun).

Devlet Memurları Kanunu madde 14'te düzenlenen kamu görevlilerinin mal bildirimini konusu 1990 yılında Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu yapılmıştır. Bu kanun kamu yönetimi etik sisteminin önemli yasal dayanaklarından birisidir. Madde 1, *“rüşvet ve yolsuzluklarla mücadele cümlesinden olarak; bu Kanunda sayılanların mal bildiriminde bulunmalarını, bildirimlerin yenilenmesini, mal edilmelerin denetimiyle, haksız mal edinme veya gerçeğe aykırı bildirimde bulunma halinde uygulanacak hükümleri, bu Kanunda belirlenen suçlarla bazı suçlardan dolayı kamu görevlileri ve suç ortakları hakkında takip ve muhakeme usulünü düzenlemektir.”* şeklinde ifade edilmektedir. Kamu görevlisi mal bildirimini işe başladığı zaman vermektedir. Mal varlığında önemli değişiklikler olduğu zaman hemen yenilenmesi gerekmektedir. Ayrıca kamu görevlileri mal bildirimleri sonu (0) ve (5) ile biten yıllarda yenilemek zorundadırlar. Kamu görevlilerinin mal edinmesi ve edindiği malın hesabını verebilmesi ile ilgili kuralların düzenlendiği bu kanunda kamu görevlilerinin gelirlerinin haksız kazanç elde etmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir (3628 sayılı Kanun).

Kamu yönetiminde etik altyapısının oluşması ve sağlamlaşması için yapılan bir diğer yasal uygulama da Türk Ceza Kanunu'dur. Kanunun birinci maddesinde kişi hak ve özgürlükleri, kamu düzeni, kamu sağlığı, hukuk devleti için toplum barışını korumak ve suçu önlemek amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için de suç, ceza ve güvenlik tedbirleri belirlenmiştir. Kanunun dördüncü kısmının birinci bölümünde “Kamu

İdaresinin Güvenilirliği ve İşleyişine Karşı Suçlar” başlığı altında zimmet, irtikap, rüşvet, ihaleye fesat karıştırma gibi yolsuzluklar suç sayılmıştır. Bunun yanında açıkça bir suça bağlı olmayıp kamu görevlisinin görevi kötüye kullanılması, kamu görevini de usulsüz olarak üstlenilmesi konuları kanunun 247–266’ıncı maddelerinde düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanunu’nun 247–251’inci maddelerinde zimmet ve irtikap suçlarına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Adı geçen kanunun 252–254’üncü maddelerinde rüşvet suçuna ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Rüşvet suçu Osmanlı’dan günümüze kadar yolsuzluklar içinde adını en çok söz ettiren suç olmuştur. Kanunun içeriğine baktığımızda hem kamu görevlisini hem de rüşvete teşvik eden veya veren vatandaş için cezai müeyyideler belirlenmiştir. Kamu görevlisi olsun ya da olmasın başka bir kamu görevlisini üzerinde nüfus sahibi olarak menfaat sağlamak amacı ile işlediği suçtan hem yapan hem de yaptıran kamu görevlisi ve vatandaşın cezalarına ilişkin düzenlemeler madde 255’de düzenlenmektedir. Görevi gereği zor kullanabilen kamu görevlisinin bu gücünü orantılı kullanmasına ilişkin düzenleme madde 256’da yerini almıştır 264’üncü madde kamu görevine ilişkin özel işaretleri amacı dışında kullananlara ilişkin cezalar anlatılmıştır. Kamu görevlisinin elindeki araç ve gereçleri suç için kullananlara ilişkin cezalarda 266’ıncı maddesinde belirlenmiştir (5237 sayılı Kanun).

Kamu yönetiminde yolsuzlukları önlemek için devletin şeffaf olması gerektiği söylenmektedir. Bu konuda atılan önemli yasal düzenlemelerden biri de 8617 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunudur. Kanunun birinci maddesinde düzenlenen amacı demokratik ve şeffaf yönetim gereği kişilerin bilgi edinme haklarını kullanma kapsamını düzenlemektir. Kanun gereğince herkes bilgi edinme hakkına sahiptir. Kamu kurum ve kuruluşları da istisnai durumlar hariç ellerindeki bilgiyi paylaşmakla yükümlü tutulmuşlardır. Bilgi edinme hakkının sınırlara belirlenerek açıklanması halinde devletin milli güvenliğinin zarar göreceği bilgiler, ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgiler, idari ve adli soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler kanun kapsamının dışında tutulmuştur (8617 sayılı Kanun).

2531 sayılı Kamu Görevinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun genel bütçeye dahil daire, kurum ve kuruluşlar ile katma bütçeli idarelerde, bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlarda, kanunla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan fonlarda, belediyelerde, özel idarelerde 12 Mart 1964 gün ve 440 sayılı ve 12 Mayıs 1964 gün ve 468 sayılı Kanunlar kapsamına giren kuruluşlarda,

sermayesinin yarısından fazlası ayrı ayrı veya birlikte Hazinece veya yukarıdaki daire, idare, kurum ve kuruluşlarca karşılanan yerlerde aylık, ücret veya ödenek almak suretiyle görev yapmış olanlar hakkında ne sebeple olurlarsa olsunlar görevleri bittikten sonra ayrıldıkları yerden iki yıl öncesi başlayarak üç yıl süreyle ayrıldığı yer ile ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak iş alamaz, komisyonculuk yapamaz ve temsilci olamaz (2531 sayılı Kanun).

3069 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği İle Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun meclis üyelerinin yapamayacakları görev ve işleri belirlemek için yapılmıştır. Bu kanunla kamu bürokrasisinin siyasal etki altında kalmasını önlenmek istenmektedir (3069 sayılı Kanun). 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu kamu yönetimi içinde mali anlamda hesap verilebilirliği arttırmak ve yolsuzluklarla mücadele edebilmek için oluşturulmuştur (Öztepe, 2013: 200). Kanunun amacı kalkınma planlarında yer alan politikalar doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili ve verimli bir şekilde kullanılması ve mali yönden saydam olması, kamu maliyesinin programlanıp bütçeye dökülmesidir. 8227 sayılı Kamu İhale Kanunu kamunun yapacağı her türlü ihalelerin esas ve usullerini belirlemek için yapılmıştır. Böylece özellikle ihale anlamında yapılacak olan yolsuzlukları önlemek birincil amaç olmaktadır.

Kamu yönetiminde çeşitli kanunlarla etik altyapısı oluşturulmaya çalışılmış ve her çeşit yolsuzluğun ahlaki değerlerden yoksun davranışların önlenmesi için yasal mevzuat hazırlanmıştır. Ancak yapılan tüm bu yasal uygulamalara karşın uygulanan neo-liberal siyasi, ekonomik ve toplumsal politikalardan sonra kamu yönetiminde yaşanan yolsuzluklar bitmemiş giderek artış göstermiştir. Dünya genelinde yaşanan yolsuzluklarla savaşmak adına yeni kamu yönetimi etiği anlayışı, Avrupa Birliği üyelik süreci ile birlikte ülkemiz içinde değişim ve dönüşüm başlamaktadır (Öztepe, 2009: 202). Bunun için atılan adım 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 2005 yılında Resmî Gazetede yayımlanan Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik olmuştur.

7156 sayılı kanunun amacı, kamu görevlilerinin uyması gereken kamu yararını sağlamak, saydamlık, hesap verebilirlik, tarafsızlık gibi etik davranış ilkelerinin belirlenmesi ve Kamu Etik Kurulu'nun görevi ve çalışma usul ve esaslarını

belirlenmesidir. Kamu Görevlileri Etik Kurulu bu kanun ile kurulmuştur. Kurul üyelerini Cumhurbaşkanı,

- Bakanlık görevi yapmış olanlardan bir üye,
- İl belediye başkanı yapmış olanlardan bir üye,
- Yargıtay, Danıştay, Sayıştay üyeliği görevlerinden emekliye ayrılanlar arasından üç üye,
- Müsteşarlık, büyükelçilik, valilik, bağımsız ve düzenleyici kurul başkanlığı görevlerinde bulunmuş veya bu görevlerinden emekliye ayrılanlar arasından üç üye,
- Üniversitelerde rektörlük veya dekanlık görevlerinde bulunmuş öğretim üyeleri veya bunların emeklileri arasından iki üye,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında en üst kademe yöneticiliği yapmış olanlar arasından bir üye,

Olmak üzere on bir üyeyi birini başkan seçmek üzere atar (7156 sayılı Kanun). Etik kurulu etik davranışlarının ihlal edilmesi üzerine yapılan başvuruları incelemek ve araştırma yapmak, sonucu da ilgili makama bildirmek, kamu etik kültürünü oluşturmak ve bu konuda yapılan çalışmalara destek olmak kurulun görevlerindedir (7156 sayılı Kanun, madde 3).

Adı geçen yönetmeliğin amacı ise kamuda bir etik kültürü oluşturmak, kamu görevlilerinin davranış ilkelerini belirlemek ve kamu görevlilerine bu ilkelere yardımcı olacak davranışlar konusunda yardımcı olmak toplum gözünde kamu yöneticilerine güveni arttırmak ve topluma da kamu yöneticilerine nasıl davranacağı konusunda bilgi vermektir (Resmî Gazete, 2005). Yönetmeliğin ikinci kısmında kamu görevlisinin etik davranış ilkeleri oluşturulmuştur. İlkeler;

Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci: Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; sürekli gelişimi, katılımcılığı, saydamlığı, tarafsızlığı, dürüstlüğü, kamu yararını gözetmeyi, hesap verebilirliği, öngörülebilirliği, hizmette yerindeliği ve beyana güveni esas almalıdırlar (Madde 5).

Halka hizmet Bilinci: Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde; halkın günlük yaşamını kolaylaştırmayı, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamayı, hizmet kalitesini yükseltmeyi, halkın memnuniyetini

artırmayı, hizmetten yararlananların ihtiyacına ve hizmetlerin sonucuna odaklı olmayı hedeflemelidirler (Madde 6).

Hizmet standartlarına uyma: Kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri ve diğer personeli, kamu hizmetlerini belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütürler, hizmetten yararlananlara iş ve işlemlerle ilgili gerekli açıklayıcı bilgileri vererek onları hizmet süreci boyunca aydınlatmalıdırlar (Madde 7).

Amaç ve misyona bağlılık: Kamu görevlileri, çalıştıkları kurum veya kuruluşun amaçlarına ve misyonuna uygun davranırlar. Ülkenin çıkarları, toplumun refahı ve kurumlarının hizmet idealleri doğrultusunda hareket etmelidirler (Madde 8).

Dürüstlük ve tarafsızlık: Kamu görevlileri; tüm eylem ve işlemlerinde yasallık, adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket etmelidirler. Görevlerini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet ve benzeri sebeplerle ayırım yapmamalıdırlar. İnsan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı muamelede ve fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalarda bulunmamalıdırlar. Kamu görevlileri, takdir yetkilerini, kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda, her türlü keyfilikten uzak, tarafsızlık ve eşitlik ilkelerine uygun olarak kullanmalıdırlar. Kamu görevlileri, gerçek veya tüzel kişilere öncelikli, ayrıcalıklı, taraflı ve eşitlik ilkesine aykırı muamele ve uygulama yapmamalı, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef alan bir davranışta bulunmamalı, kamu makamlarının mevzuata uygun politikalarını, kararlarını ve eylemlerini engellememelidirler (Madde 9).

Saygınlık ve güven: Kamu görevlileri, kamu yönetimine güveni sağlayacak şekilde davranmalı ve görevin gerektirdiği itibar ve güvene layık olduklarını davranışlarıyla göstermelidirler. Halkın kamu hizmetine güven duygusunu zedeleyen, şüphe yaratan ve adalet ilkesine zarar veren davranışlarda bulunmaktan kaçınmalıdırlar. Kamu görevlileri, halka hizmetin kişisel veya özel her türlü menfaatin üzerinde bir görev olduğu bilinciyle hizmet gereklerine uygun hareket eder, hizmetten yararlananlara kötü davranamaz, işi savsaklayamaz, çifte standart uygulayamaz ve taraf tutamazlar. Yönetici veya denetleyici konumunda bulunan kamu görevlileri, keyfi davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunmamalı, açık ve kesin kanıtlara dayanmayan rapor düzenlememeli, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkân veya benzeri çıkarlar talep etmemeli ve talep olmasa dahi sunulanı kabul etmemelidir (Madde 10).

Nezaket ve saygı: Kamu görevlileri, üstleri, meslektaşları, astları, diğer personel ile hizmetten yararlananlara karşı nazik ve saygılı davranmalı ve gerekli ilgiyi göstermeli, konu yetkilerinin dışındaysa ilgili birime veya yetkiliye yönlendirmelilerdir (Madde 11).

Yetkili Makamlara Bildirim: Kamu görevlileri, etik davranış ilkeleriyle bağdaşmayan veya yasadışı iş ve eylemlerde bulunmalarının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemde haberdar olduklarında ya da gördüklerinde durumu yetkili makamlara bildirmelidirler. Kurum ve kuruluş amirleri, ihbarda bulunan kamu görevlilerinin kimliğini gizli tutmalı ve kendilerine herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli tedbirleri almalıdırlar (Madde 12).

Çıkar çatışmasından kaçınma: Çıkar çatışması; kamu görevlilerinin görevlerini tarafsız ve objektif şekilde icra etmelerini etkileyen ya da etkiliyormuş gibi gözükten ve kendilerine, yakınlarına, arkadaşlarına ya da ilişkide bulunduğu kişi ya da kuruluşlara sağlanan her türlü menfaati ve onlarla ilgili mali ya da diğer yükümlülükleri ve benzeri şahsi çıkarlara sahip olmaları halini ifade eder. Kamu görevlileri, çıkar çatışmasında şahsi sorumluluğa sahiptir ve çıkar çatışmasının doğabileceği durumu genellikle şahsen bilen kişiler oldukları için, herhangi bir potansiyel ya da gerçek çıkar çatışması konusunda dikkatli davranır, çıkar çatışmasından kaçınmak için gerekli adımları atar, çıkar çatışmasının farkına varır varmaz durumu üstlerine bildirir ve çıkar çatışması kapsamına giren menfaatlerden kendilerini uzak tutmalıdırlar (Madde 13).

Görev ve yetkilerinin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması: Kamu görevlileri; görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlamamalı ve aracılıkta bulunamaz, akraba, eş, dost ve hemşeri kayırmacılığı, siyasal kayırmacılık veya herhangi bir nedenle ayrımcılık veya kayırmacılık yapamazlar. Kamu görevlileri, görev, unvan ve yetkilerini kullanarak kendilerinin veya başkalarının kitap, dergi, kaset, cd ve benzeri ürünlerinin satışını ve dağıtımını yaptıramaz; herhangi bir kurum, vakıf, dernek veya spor kulübüne yardım, bağış ve benzeri nitelikte menfaat sağlayamazlar. Kamu görevlileri, görevlerinin ifası sırasında ya da bu görevlerin sonucu olarak elde ettikleri resmi veya gizli nitelikteki bilgileri, kendilerine, yakınlarına veya üçüncü kişilere doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik, siyasal veya sosyal nitelikte bir menfaat elde etmek için kullanamazlar, görevdeyken ve görevden ayrıldıktan sonra yetkili makamlar dışında hiçbir kurum, kuruluş veya kişiye açıklayamazlar. Kamu görevlileri, seçim kampanyalarında görev

yaptığı kurumun kaynaklarını doğrudan veya dolaylı olarak kullanamaz ve kullandıramazlar (Madde 14).

Hediye alma ve menfaat sağlama yasağı: Kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilkedir (Madde 15).

Kamu malları ve kaynakların kullanımı: Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanmamalı ve kullandırmamalıdır, bunları korur ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri almalıdırlar (Madde 16).

Savurganlıktan kaçınma: Kamu görevlileri kamu kaynakları israf ve savurganlıktan kaçınmalıdırlar (Madde 17).

Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan: Kamu görevlileri, görevlerini yerine getirirken yetkilerini aşarak çalıştıkları kurumlarını bağlayıcı açıklama, taahhüt, vaat veya girişimlerde bulunmamalı, aldatıcı ve gerçek dışı beyanat vermemelidirler (Madde 18).

Bilgi verme saydamlık ve katılımcılık: Kamu görevlileri 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde halkın bilgi edinmesine yardımcı olmalıdırlar (Madde 19).

Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu: Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında sorumlulukları ve yükümlülükleri konusunda hesap verebilir ve kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olmalıdırlar (Madde 20).

Eski kamu görevlileri ile ilişkiler: Kamu görevlileri, eski kamu görevlilerini kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı bir şekilde faydalandıramaz, onlara imtiyazlı muamelede bulunamaz. Kamu görevlerinden ayrılan kişilere, ilgili kanunlardaki hükümler ve süreler saklı kalmak kaydıyla, daha önce görev yaptıkları kurum veya kuruluştan, doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir yüklenicilik, komisyonculuk, temsilcilik, bilirkişilik, aracılık veya benzeri görev ve iş verilemez (Madde 21).

Mal bildiriminde bulunma: Kamu görevlileri, kendileriyle eşlerine ve velayeti altındaki çocuklarına ait taşınır ve taşınmazları, alacak ve borçları hakkında, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu hükümleri uyarınca, yetkili makama mal bildiriminde bulunurlar (Madde 22).

Yönetmelikte etik davranış ilkeleri belirlenmekle kalınmamış üçüncü bölümünde etik kültürün yerleşmesi için de Etik Kurulu'na kamu görevlisinin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi sorumluluğunu vermiştir. Yönetmeliğin diğer bölümünde de kurula başvurunun nasıl yapılıp değerlendirileceği açıklanmıştır. Ayrıca yönetmeliğin ekinde kamu görevlileri için kamu etik sözleşmesi yer alır. Kamu görevlilerinin imzalayacağı etik sözleşme metni:

Kamu hizmetinin her türlü özel çıkarın üzerinde olduğu ve kamu görevlisinin halkın hizmetinde bulunduğu bilinç ve anlayışıyla;

- Halkın günlük yaşamını kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını en etkin, hızlı ve verimli biçimde karşılamak, hizmet kalitesini yükseltmek ve toplumun memnuniyetini artırmak için çalışmayı,
- Görevimi insan haklarına saygı, saydamlık, katılımcılık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme ve hukukun üstünlüğü ilkeleri doğrultusunda yerine getirmeyi,
- Dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, yaş, bedensel engelli ve cinsiyet ayrımı yapmadan, fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalara meydan vermeden tarafsızlık içerisinde hizmet gereklerine uygun davranmayı,
- Görevimi, görevle ilişkisi bulunan hiçbir gerçek veya tüzel kişiden hediye almadan, maddi ve manevi fayda veya bu nitelikte herhangi bir çıkar sağlamadan, herhangi bir özel menfaat beklentisi içinde olmadan yerine getirmeyi,
- Kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanmamayı ve kullandırmamayı, bu mal ve kaynakları israf etmemeyi,
- Kişilerin dilekçe, bilgi edinme, şikâyet ve dava açma haklarına saygılı davranmayı, hizmetten yararlananlara, çalışma arkadaşlarıma ve diğer muhataplarıma karşı ilgili, nazik, ölçülü ve saygılı hareket etmeyi,
- Kamu Görevlileri Etik Kurulunca hazırlanan yönetmeliklerle belirlenen etik davranış ilke ve değerlerine bağlı olarak görev yapmayı ve hizmet sunmayı taahhüt ederim (2005 tarihli Yönetmelik Ek -1).

Kamu görevlileri bu sözleşmeyi imzalamakla yükümlüdürler.

Kamusal yönetimde görülen ahlak bunalımları ulusal mevzuatımızda çeşitli kanunlarla düzenlenmeye çalışılmıştır. Kamu görevlileri etik kurulu ve ilgili yönetmeliğin hazırlanması ile birlikte mevzuatta dağınık olan ilkeler ve kurallar tek çatı altında toplanmaktadır. Yönetmelikte kamu görevlisinin yapması gereken ve yapması gerekmeyen davranışlar belirlenerek ahlaki değerlere sahip, kamu yararını ön planda tutan bir kamu görevlisi profili çizilmektedir. Kamu görevlileri etik kurulu aldığı kararları Resmî Gazetede yayımlayarak kamuoyuna duyurur, etik ihlali yapılan kurum ve kişileri bağlayıcılığı bu noktada sınırlıdır. Kamu görevlilerinin ve vatandaşın etiğe aykırı davranışlarını önlemek için mevzuat ile oluşturulan etik sistemini hayata geçirmek gerekmektedir (Akgün, 2001: 107). Kamu görevlileri etik kurulu ve ilgili yönetmeliğin siyasiler tarafından hazırlanmış olması da kurulun siyasi etki altında kalacağı eleştirileri de gelmektedir (Öztepe, 2013: 290). Kurulun görev alına meclis üyeleri, Bakanlar Kurulu üyeleri, Üniversiteler, askeri ve yargı mensupları girmemektedir. Kamu alanında halk en çok siyasilere güvenmemektedir. Kurulun görev alanında olmaması kurulu bu konuda da eleştirilere maruz bırakmaktadır (Akgün, 2001: 106).

2.9. Kamu Yönetiminde Ahlaksal Davranış Tipleri

Kamu yararına ve kamu çıkarına hizmet eden bir yönetim anlayışı kamu yönetiminin ahlaklı uygulamaları için temeldir. Ahlakın olmadığı ya da ahlaka ilgisiz ahlakı kısmen kabul eden uygulamaların kamu yararını ve çıkarını gözettiği düşünülemez. Ahlaki değerleri temel alan bir yönetim sistemi kamu yararı için çalışacak ve kamunun isteklerini karşılayacaktır. Ahlaki değerleri temel alan bir davranış yanlış bir sonuç verse bile burada yolsuzluk yoktur (Steinberg ve Austern, 1996: 76).

Hem seçilmiş hem atanmış kamu görevlileri için üç temel davranış kalıbı vardır. Ahlaka dayanmayan “yoldan çıkarıcı”, ahlaki değerlere karşı yansız ya da görelî “görevci”, ahlaki değerleri temel alan kamu yararını ve çıkarını gözetten” ahlakçı” davranış kalıpları vardır (Steinberg ve Austern, 1996: 76).

2.9.1. Ahlakı Yok Sayan Davranış: Yoldan Çıkarıcı

Yoldan çıkarıcı kişilerin davranışları ahlaksal ya da manevi değerlerden etkilenmemiştir. Bu kişinin kuralları ya da ilkeleri yoktur. Eline fırsat geçtiği an onu değerlendirecek kişisel çıkar sağlamaya çalışacaktır. Yoldan çıkarıcı kamu görevlileri;

- ❖ Ahlak dışı ve yasa dışı uygulamalarda bulunurlar. Yalan söyler bilgileri ve belgeleri yok ederler.

- ❖ Diğer insanların zayıflıklarından, zayıf ahlaklarından yararlanarak kendine menfaat sağlamayı hedeflerler.
- ❖ Ahlaki değerleri benimseyip ona göre davrananları, yasa dışı olayları açığa çıkaranların hayatlarını zorlaştırırlar.
- ❖ Yasalara kurallara karşı hileye başvurarak açıklardan yararlanmak isterler. Ellerindeki kamu gücünü kendi gücü gibi kullanırlar.
- ❖ Kişisel maddi ve manevi kazancını arttırmak için devlette var olduğu konumunu ve görevlerini kullanırlar.
- ❖ Toplumda var olan adaletsizlik verimsizlik gibi sorunların çözümünde yasalara uymak yerine kendi çıkarını gözeterek çözüm bulmayı dener.
- ❖ Kamu görevindeki yönetim anlayışını kişisel olarak kendi ve akraba eş dost adına düzenlemekten kaçınmaz ve yanlış olarak görmez (Steinberg ve Austern, 1996: 79).

2.9.2. Değerlere Karşı Yansız Davranış: Görevci

Bu kişi ise değişen toplumsal yapıya uyum sağlamak adına yansız olarak görev yapar ya da duruma uyum sağlar. Görevci yapıdaki kişiler yanlış fark etse bile iktidardaki otoriteye karşı gelmezler. Görevci kişiler kişisel rahatsızlık duysalar bile otorite ile birlikteliği bozmazlar. Görevci anlayışı benimseyen kamu görevlileri;

- ❖ Yasa dışı eylem ya da işleme karışmaz başkalarını da dahil etmez. Yasa dışı eylemi yapan otoriteyi de ele vermez.
- ❖ Riski olmayan büyük bir kazanç elde etmeyecekse bireysel ya da toplu ahlak dışı eylem ya da işlem de bulunmaz.
- ❖ Tam olarak görevini yapar. Yasa ve kurallara uyar, sorun istemez.
- ❖ Birlikte çalıştığı kamu görevlilerinin ahlaksal sorunları ile karşılaştığında onlara karşı tarafsız bir durum takınır ve sorun çıkarıcı olmaz.
- ❖ Kamuya ait bilgileri minimum düzeyde paylaşır. Görevi ile ilgili bilgileri gizler.
- ❖ Görevci yaklaşımı benimseyen kamu görevlisi için kamu yararını gözeterek verilen kamu hizmetinin niteliği değil verileri dikkate alır. (iş gören başına düşen iş yükü yada verilen cezaların makbuzları ...)
- ❖ İşe geç gelenleri, sigara molasını uzatanları kuruma bağlılık ilkesi gereği gizler (Steinberg ve Austern, 1996: 81).

2.9.3. Kamu Yararını ve Kamu Çıkarını Gözeten: Ahlakçılar

Bu birey yani kamu görevlisi yönetimde ahlaklı uygulamaların temel olduğuna inanır. Başkasının sana yapmasını istemediğin davranışı başkasına yapma ilkesine inanırlar. Bu da yaşamın en temel ilkeleri olan; sağlık, özgürlük, doğruluk ve yasalar önünde eşitlik kavramlarına ulaştırır. En sonunda bu kamu görevlisi kamu yararının ve çıkarının gözetilmesi gerektiğine inanır. Ahlakçı anlayışı benimseyen kamu görevlileri;

- ❖ Ne kendisi ne de başkalarını ahlaki değerler karştı eylem ve işlemlere sevk eder. Ne de yasa dışı eylem ve işlemde bulunanlara göz yumar. Ahlaki değerleri hiçe sayan kamu görevlilerin davranışlarını ortaya çıkarır.
- ❖ Kamu görevini elinden geldiğinin en iyisi neyse o şekilde yapar. Diğer kamu görevlisi arkadaşlarının da böyle davranmaya teşvik eder.
- ❖ Görevlerini iyi yapanları savunur, destekler.
- ❖ Açık ve dürüşt bir iletişim sağlar. Yasalar ve ahlaksal gereksinim olduğu zaman gizlenmesi gereken bilgiyi gizler.
- ❖ Ahlak dışı ve yasa dışı görev verildiği zaman bu yapmak. Bir üstüne hayır diyebilir.
- ❖ Özgür bir toplumu ve özgür kamu yönetimini hedefler (Steinberg ve Austern, 1996: 82).

Tablo 1. Davranış Kalıpları

Yoldan çıkarıcılar	Görevciler	Ahlakçılar
İş yapmaktan hoşlanmaz	İyi iş yapmayı benimser	İyi iş yapar e ona teşvik eder.
Diğer kamu görevlilerini gelişmesini ve katkı sağlamasını önler.	Diğer kamu görevlilerinin etkin bir şekilde gelişmesini sınırlar.	Diğer kamu görevlilerinin gelişmesini ve öğrenmesini özendirir.
Kamu yararı kavramına göre hareket etmez	Kamu yararının farkındadır ve kamu yararına hizmet etmez ise görevden alınacağını bilir.	Kamu yararını esas alır ve tüm gereklerini yerine getirir.
Elinde bulunan kamu gücünü Makyavelci bir biçimde otoriter ve zorlayıcı şekilde kullanır.	Elindeki kamu gücünü eşitlik çerçevesinde görür. Sürecin hizmet ettiği toplumsal amaçtan çok sürecin iyi işlemeyle ilgilenir.	Elindeki kamu gücünü yapıcı bir güç olarak görür ve eğitsel kuralcı stratejiler ile beslenmesi gerektiğini düşünür.
Kişisel değer çatışmalarını ahlaka ve yasaya uygun çözmekte zorlanır.	Kişisel değer çatışmalarında süreç ve hukuk üzerine odaklanır.	Dürüstlükten ödün vermez ve çatışmaları yasalara ve ahlaka uygun çözer.
Anayasal haklar ve insan hakları onlarla ya gösteriş yapar ya da onları tanımaz	Anayasal haklar ve insan haklarına duyarsızdır.	Yasalara in san haklarına oldukça duyarlıdır.
Yaşam sağlık ve özgürlük değerlerini reddedecek ya da en aza indirecek biçimde davranır.	Yaşam sağlık ve özgürlük değerlerini reddedecek ya da en aza indirecek biçimde davranır.	Yaşam sağlık ve özgürlük değerlerini arttıracak biçimde eylemde bulunur.
Beşerî, doğal ve mali materyalleri savurganca kullanır. Verimlilik üzerine düşünmez.	Verimlilik için hizmet eder, toplumsal sorunların çözümüne uğraşır	İş yapmayı toplumsal sorunlara çözüm olmayı kaynakları etkin bir biçimde kullanmayı amaç edinir.
Bireysel ya da bürokratik amaç sağlamak adına bürokratik oyunları özendirir.		Bireysel ya da bürokratik kazanç sağlamayı engellemeye çalışır.
Kamu yararını etkileyen sorunları çözüm önerisi aramaz.	Kamu yararını değil sürecin iyileşmesi için çalışır.	Kamu yararını etkileyen sorunlara çözüm öneri arar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU YÖNETİMİNDE AHLAKSAL DAVRANIŞ TİPLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Türkiye de “siyasal ve yönetsel ahlak” 1980’lerde sosyologlar ve siyaset bilimcilerin bir kısmı tarafından ilgi görmesiyle birlikte akademinin de dikkati çekmiştir. Ancak yönetsel etiğin kamu yönetimi ve personeli ile ilgili alanlarda düzenlemeye konu olması ancak 2000 sonrasına rastlamıştır. 2000 ve 2001 ekonomik krizleri sonrası ülke ekonomisinin içine düştüğü dar boğazdan kurtarma reçeteleri açıklanırken, karşılaşılan hukuki düzenlemeler içinde “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ”un 2004’te çıkarılması ile kamu hizmetlerinin yürütülmesinde personelin uyması gereken etik kodlar belirlenmiştir. Etik kurulunun oluşturulması ve kamu personelinin tabi olacağı etik ilkelerinin belirlenmesi ile kamu personelinin ahlaki davranış tiplerinin incelenmesi daha da önemli hale gelmiştir. Çalışma, Pamukkale Üniversitesi örneğinde kamu yöneticisi personelin ahlaksal davranış tiplerini açıklamayı konu edinmiştir. Bu amaçla, Steinberg ve Austern’in geliştirdikleri ahlaksal davranış tipolojisi temelinde elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Bu bulgulara göre Pamukkale Üniversitesi’nde çalışan ve örnekleme alınan yönetici grubun görevci mi ahlakçı mı ya da yoldan çıkarıcı mı ahlaksal davranış örneği gösterdiği saptanmaya çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Varsayımları

Siyaset ve ahlak arasındaki ilişkinin niteliği sebebiyle, ahlaki değerlerin toplumdan topluma değişse de kamu yönetimi alanında evrensel etik kodların oluşturulması gerekmektedir. Kamu yöneticileri hizmet verdikleri toplum içinde sosyalleşme süreçleri aracılığı ile topluma ait ahlaksal değerleri içselleştirmektedirler. Bu nedenle, kamu yönetimindeki evrensel etik davranış ilkelerinin tüm kamu yöneticileri tarafından benimsenme süreci ile bireyin içinde bulunduğu toplumun ahlaki değer yargısı birbiriyle doğrudan ilişkilidir.

Osmanlı siyasi ahlak değerleri açısından eş dost ve akrabayı kollamak, sahip çıkmak önemlidir. Bir yere davet edildiğinde ona icabet etmek gerekmektedir.

Hediyeleşmek önemli bir gelenektir. Bu gelenek ve göreneklerimiz doğrudan siyasal ve yönetsel alanda yozlaşmalara neden olmaktadır. Bu nedenle, Osmanlı mirasından gelen Türk siyasal ve yönetsel ahlaki değerler dikkate alındığında kamu yöneticilerinin görevci ahlaki davranış modelini sergilemeleri daha güçlü bir olasılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, kamu görevlileri ahlaki değer yargısı bakımından etraftakilerin beğenisi ve onayını kazanmak için davranış sergilemesi beklenmektedir.

Bu çalışmada, kamu yöneticilerinin ahlaksal davranış tiplerinin ölçüldüğü anket soruları Steinberg ve Austern'e ait olup bu tipoloji Kolberg 'in ahlaki gelişim teorisine dayanmaktadır. Steinberg ve Austern'nin geliştirdiği ahlaksal ikilem soruları bilişsel gelişimin davranışa yansıyan kısmına odaklanmaktadır. Ahlak ikilem sorularının yanıtları için açıklama alanları konularak ahlaki yargı yetenek seviyeleri hakkında fikir sahibi olmaya çalışılmıştır.

Araştırmada kullanılacak olan anketin araştırmaya konu olan yöneticiler tarafından samimi ve doğru cevaplanacağına inanılmaktadır. Veri toplama aracı olarak seçilen anketin araştırma konusuna ilişkin istenilen yetkinlikte ve nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

3.3. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma yapılırken zaman ve mali imkânlar göz önünde bulundurulmuş olmakla birlikte siyasal ve yönetsel yozlaşma konusunda seçilmiş yöneticilere ulaşma zorluğu sebebiyle araştırmaya konu olan anket, Denizli İli Pamukkale Üniversitesi'nde yapılmıştır. Araştırmanın örnekleme üniversitedeki Şef, Şube Müdürü, Yüksekokul Sekreteri, Fakülte Sekreteri, Daire Başkanı, Genel Sekreter Yardımcısı, Genel Sekreter ve Dekan düzeyindeki atanmış kamu yöneticileridir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada teorik bilgilere ek olarak alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırmasında kullanılan anket tekniğinden hareketle açık uçlu sorulara verilen cevaplar nitel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırmada, Steinberg ve Austern'in geliştirdiği Ahlaki Davranış Tipolojisine ilişkin örnek olay sorularının yer aldığı açık uçlu anketler uygulanarak ve bu anketlere verilen cevaplar nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

3.5. Örneklemin Özellikleri

Tablo 2. Örnekleme Giren Pamukkale Üniversitesi Yöneticilerinin Unvanları ve Sayıları

Yöneticinin Unvanı	Sayı
Dekan	1
Genel Sekreter	1
Genel Sekreter Yardımcısı	1
Daire Başkanı	8
Hukuk Müşaviri	1
Fakülte Sekreteri	15
Yükseköğretim Sekreteri	18
Enstitü Sekreteri	6
Şube Müdürü	38
Şef	32
TOPLAM	121

Araştırmanın örneklemini Pamukkale Üniversitesindeki bir dekan, bir genel sekreter, bir genel sekreter yardımcısı, sekiz daire başkanı, bir hukuk müşaviri, altı enstitü sekreteri, on beş fakülte sekreteri, on sekiz yükseköğretim sekreteri, otuz sekiz şube müdürü ve otuz iki şef olmak üzere yüz yirmi kişiden oluşan idari yöneticilere uygulanmıştır.

3.6. Pamukkale Üniversitesi Yöneticileri İle Yapılan Anket Bulguları

Steinberg ve Austern'in kamu görevlileri ahlaksal ikilem sorunu üzerine geliştirdikleri tipolojiyi ve yaptıkları çalışmayı esas alarak, kamu görevinde üst yönetici olarak görev yapan Pamukkale Üniversitesi idari yöneticilerinin bu ahlak ikilemlerine karşı yaklaşımlarını ölçebilmek için on iki örnek olaydan hazırlanan anket, 121 kişilik bir yönetici grubuna yapılmıştır. Sorulara evet ya da hayır yanıtını vermeleri ve verdikleri cevapların gerekçelerini açıklamaları talep edilmiştir. Ankette sorulan on iki adet olay çalışması aşağıda incelenecektir.

3.6.1. Örnek Olay 1'e Yönelik Yanıtlar

“Bulduğunuz ilde valisiniz. Sanayi ve Ticaret Odası yönetimi, bu hafta sonu bir otele gezi düzenliyor. Gezinin içeriğinde bir kokteyl, akşam yemeği ve ayrıca çeşitli eğlenceler var. Bunun yanında gün boyunca geçen yılın gözden geçirilip gelecek yılın tartışılacağı oturumlar var. İl yönetiminiz Oda'ya her yıl 100.000 TL katkıda bulunuyor. Bütün giderleriniz oda tarafından karşılanmak üzere bu hafta sonu gezisine çağrıldınız, gider misiniz?”

Örnek olay 1'e ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasi ahlak düzleminde rüşvet, kayırma ve görevi kötüye kullanma gibi siyasal yozlaşma türlerini içermektedir. Ayrıca

Örnek olay 1, Kamu Görevlileri Etik Davranış ilkelerine ilişkin 13/04/2005 tarih ve 25785 sayılı Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te bulunan ilkelerden görevi kötüye kullanmama, kamu görevlisinin tarafsızlığı, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilici, amaca ve misyona bağlılık, çıkar çatışmasından kaçınma, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, hediye alma ve menfaat sağlama yasağı, kamu malları ve kaynakların kullanımı ilkelerini de sorgulamaktadır.

Tablo 3. Örnek Olay 1'e Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler
Evet	110	62	56
Hayır	110	48	44
Yanıtlamayan	110	0	0

Bu soruya verilen hayır yanıtlarında kamu görevlisini ahlaki davranış tipini ahlakçı, evet yanıtlarında ise yoldan çıkarıcı olarak değil “görevci” olarak tanımlanmıştır. Nedeni ise Sanayi ve Ticaret Odası yönetimi tarafından düzenlenen bir geziye kamu yöneticisinin katılmış olması kamu yöneticisinin bağımsızlığının oda üyeleri tarafından yanlış anlaşılması sonucunu doğurabilir. Tabii oda üyeleri kamu yöneticisinden kendisine yönelik imtiyazlar isteme olasılığı da vardır. Ancak bu toplantı sadece eğlence amaçlı değildir. Geçen yıl gözden geçirilip gelecek yıl için planlamalar yapılacaktır. Odanın bu toplantısına katılım sağlamak kamu görevlisi olarak oda planlarına katkıda sağlayabilir (Steinberg ve Austern, 1996: 14).

Tablo 4. Örnek Olay 1'e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler
Ahlakçı	48	56
Görevci	62	44
Yoldan Çıkarıcı	-	-

Tablo 4'e göre ankete katılan yöneticilerin %56'sı “evet” cevabını vererek “görevci” ahlak anlayışına sahip oldukları sonucu alınmaktadır. Evet cevabını verip

geziye katılım gösterecek kişilerin nitelikli cevapları incelendiğinde ise gezi toplantısında geçmiş yılın değerlendirilip gelecek yılın ise planlanması yapılacağı için valinin geziye katılması gerektiğini düşünmüşlerdir. Görevci ahlak anlayışına sahip olan kamu yöneticileri, Ticaret Odası tarafından düzenlenen geziye katılım amaçları kamu görevini yerine getirmek olduğu için gezi masraflarının karşılanmasını kamu yöneticilerine verilmiş bir “rüşvet” olarak görmemektedir. Türk kültüründe bir davet teklifi geldiyse ona icabet etmemek uygun olmamaktadır. Kamu yöneticileri de bu kültürel değerini verdiği etkiyle daveti kabul etmişlerdir. Ahlakın kültürden kültüre farklılaştığı örnek olay 1’e verilen nitelikli yanıtlarla kanıtlanmış olmaktadır.

Tablo 4’e göre “Hayır” yanıtını veren %44’lük kesim ise “ahlakçı” ahlak anlayışına sahip oldukları sonucu çıkmaktadır. Hayır, cevabı verenlerin gerekçeli cevapları incelendiğinde üst yönetici olarak ticaret odasının gelirini karşıladığı bir geziye katılmasının uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bir kısım hayır cevabı verenlerin açıklamalarında Ticaret Odası tarafından düzenlenen gezide kendi masrafını ödemek koşulu ile geziye katılabileceklerini belirtmişlerdir. Hayır, yanıtını veren kamu görevlileri ise Ticaret Odasının karşıladığı bir geziye katılmanın en büyük sakıncasının “rüşvet” olduğunu nitelikli cevaplarında yanıtlamışlardır. Her iki cevabı veren yönetici grubunun üzerinde durduğu konu ise geçmiş yılın değerlendirilip gelecek yılın planlanması hususudur.

3.6.2. Örnek Olay 2’ye Yönelik Yanıtlar

“Oturduğunuz beldede seçilmiş bir belediye başkanısınız. Belde için güzel bir iş merkezi planlandı ancak planlanan araziye alacak ekonomik seviyede değilsiniz. Bir inşaat firması sahibi size gelerek söz konusu arsayı satın alarak belediyenin iş merkezi projesine bağışlayabileceğini, karşılığında da yaptığı inşaatı kat sınırlamasından daha yüksek yapmak istediğini söylemektedir. Teklif doğrudan size yapıldı. Bunu belediye meclisine taşıyor musunuz?”

Örnek olay 2’ye ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasi ahlak düzleminde rüşvet, rant kollama ve kayırmacılık gibi siyasal yozlaşma türlerini içermektedir. Ayrıca örnek olay 2’de adı geçen yönetmelikte bulunan kamu görevlilerinin etik davranış ilkelerinden kamu görevlilerinin tarafsızlığı, görev ve yetkilerinin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, dürüstlük ve tarafsızlık, çıkar

çatışmasından kaçınma, hediye alma ve menfaat sağlama yasağı ve hesap verme sorumluluğu ilkelerini de sorgulamaktadır.

Tablo 5. Örnek olay 2'ye Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler
Evet	110	36	33
Hayır	110	74	67
Yanıtlamayan	110	0	0

Örnek olay 2'ye verilen yanıtlarda teklifi meclise götürmeyi düşününler "ahlakçı", teklifi meclise götürmeyi düşünmeyenler ise "yoldan çıkarıcı" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama yaparken belediye başkanının meclisten bilgi saklamasının doğru olmadığı aynı zamanda kenti ilgilendiren bir durumda kendi başına karar alması uygun bulunmamaktadır. (Steinberg ve Austern, 1996: 16-17)

Tablo 6. Örnek Olay 2'ye Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler
Ahlakçı	36	33
Görevci	0	0
Yoldan Çıkarıcı	74	67

Tablo 6'ya göre anketi yanıtlayanlardan %67'lik oranda "hayır" yanıtı verenlerin "yoldan çıkarıcı" ahlak anlayışına sahip olduğunu söyleyen Steinberg ve Austern'in bu sorusunda Ülkemiz siyasi koşulları değerlendirildiğinde farklı bir sonuç çıkmaktadır. Ülkemizde yasadışı bir teklifi meclise götürmek uygun bir davranış olarak görülmemektedir. Bu nedenle ankete katılanların nitelikli yanıtları incelendiğinde çoğu, bu teklife direk hayır diyerek yapılacak inşaatın kat sınırlarını aşması yasa dışı olacağından yapılan teklifi kabul etmemişlerdir. Ülkemiz yöneticileri için hayır cevabı yoldan çıkarıcı değil "görevci" ahlak anlayışına sahip olduklarının göstergesidir. Hayır, yanıtı veren kamu yöneticileri Steinberg ve Austern'e göre teklifi meclise götürmeyerek görevlerini kötüye kullanmışlardır. Ülkemiz de ise durum oldukça farklıdır. Kişiler

uygunsuz bir teklifin meclise taşınması durumunu ahlak dışı bularak meclise götürmemeyi ahlaklı davranış olarak değerlendirmişlerdir.

Tablo 6'ya göre anketi yanıtlayanlardan %33 "evet" yanıtını vererek "ahlakçı" anlayışa sahiptir. Ankete katılanların gerekçeli yanıtları incelendiğinde belediyeyi ilgilendiren kararların tek başına alınamayacağını ve konuyu belediye meclisine taşıyarak karar verilmesinin uygun olacağını gerekçelerine yazmışlardır.

3.6.3. Örnek Olay 3'e Yönelik Yanıtlar

"Hakan Bey, sizin başında olduğunuz ilçe emniyet teşkilatında yazı işleri müdürü. Görevini özenerek ve hayret edilecek kadar iyi ve düzenli yapıyor. Bir gün Hakan Bey'in gizli bir bilgiyi kahvehanede anlattığını öğrendiniz. Hakan Bey'i kovar mısınız?"

Örnek Olay 3'e ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasi ahlak düzleminde siyasal yozlaşma türlerinden rüşvet ve irtikâbı içermektedir. Ayrıca kamu görevlileri etik ilkelerinden de saygınlık ve güven, bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması ve savurganlıktan kaçınma ilkeleri sorgulanmaktadır.

Tablo 7. Örnek Olay 3'e Verilen Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdelik
Evet	110	56	51
Hayır	110	54	49
Yanıtlamayan	110	0	0

Kamu görevlisinin gizli bilgiyi sızdırma olaylarında sızdırılan bilginin ekonomik amaçlı sızdırılma olduğunda kamu görevlisini işten atmak için geçerli bir sebep olarak görülürken gizli bir bilginin ekonomik amaç gütmeyen dışarıda paylaşılması yolsuzluklar kadar devlete zarar vermediği düşünülmektedir. Aynı zamanda kamu görevlisine bir bilginin gizli olduğu sıkça hatırlatmamak gerekmektedir. Çünkü gizli olan bilgi daha çok ilginç olup eş, kamu görevlisi dost ve arkadaşlarımıza iş arkadaşlarımıza anlatma açıklama çabası içinde olabilir. Hakan beyi işten kovanlar "görevci" davranışa sahipken, hakan beyi kovmayanlar ise "ahlakçı" anlayışa sahiptirler. Ahlakçı olmalarının nedeni ise bu gibi suçlarda kamu görevlisine uyarma ya da kınama cezası verilip, diğer

çalışanlara da gizli bilginin paylaşılması anımsatılabilir (Steinberg ve Austern, 1996: 17).

Tablo 8. Örnek Olay 3’e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran
Ahlakçı	54	49
Görevci	56	51
Yoldan Çıkarıcı	0	0

Tablo 8’e göre anketi yanıtlardan %51 “evet” yanıtını vererek Hakan Beyi İşten kovanlar “görevci” ahlak anlayışına sahiptir. Evet, yanıtını verenlerin gerekçeli cevapları incelendiğinde devletin gizli bilgilerini açıklamak devleti güç duruma sokacağını ve telafisi mümkün olmayan sonuçların doğabileceğini gerekçe olarak göstermişlerdir. Ülkemiz siyasi hayatı göz önünde bulundurulduğunda iş ile alakalı gizli bilgilerin açıklanması affedilemez bir suç değeri görmektedir.

Tablo 8’e göre anketi yanıtlardan %49 oranında “hayır” yanıtını verenler “ahlakçı” ahlak anlayışına sahiptir. Gerekçeli yanıtları incelendiğinde birkaçı Hakan Bey hakkında soruşturma başlatıp uyarma ve kınama cezası verilmesi gerektiğini düşünürken, diğer katılımcılar da yer değişikliği yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Aynı zamanda hayır cevabını verenlerin hemen hemen hepsi gizli bilgiyi paylaşma nedenini merak etmişleridir. Hayır, yanıtını veren katılımcılar Hakan Bey gibi çalışkan bir memuru kaybetmek istemediklerini nitelikli cevaplarına yazmışlardır.

Örnek olay 3’te Hakan Bey gizli bilgiyi ekonomik bir menfaat sağlamak amacı ile paylaşmamıştır. Bu nedenle rüşvet ve irtikâp ilişkisi kurmamaktadır. Kamu görevlisinin sahip olması gereken saygı ve güven ilkesine ters bir davranış sergilediği için işten kovmak yerine uyarma ve kınama cezaları verilebilir.

3.6.4. Örnek Olay 4’e Yönelik Yanıtlar

“Turgay Bey, İl Emniyet Müdürlüğü’nde 19 yıldır çalışmaktadır ve işinde başarıyla yükselerek Başkomiser olmuştur. Bir gün emrinde çalışan iki memur, belediye başkanının oğlunu hız sınırını aşmaktan dolayı tutukladılar, arabasında da uyuşturucu madde buldular. Turgay Bey, olay yerine geldiğinde belediye başkanı da oradaydı.

Belediye başkanı, Başkomiser Turgay'ı ve memurları işlerinden kovdurmakla tehdit etti. İşini kaybetme korkusuyla Başkomiser, polis memurlarına belediye başkanının oğlunu salmalarını söyledi. Bu olay sizin önünüze geldi; Turgay Bey'i kovar mısınız?"

Örnek olay 4'e ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasal ahlak düzleminde siyasal yozlaşma türlerinden adam kayırmacılığı (iltimas) içermektedir. Ayrıca kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, hizmet standartlarına uyma, dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, görev, yetkili makamlara bildirim ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması ilkelerini sorgulamaktadır.

Tablo 9. Örnek Olay 4'e Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler
Evet	110	52	48
Hayır	110	55	51
Yanıtlamayan	110	3	2

Örnek olayımızda Turgay Bey Belediye Başkanı'nın oğlunu salıvermesi üzerine diğer polis memurlarına emri veren kişidir, ülkemiz yasalarına baktığımızda “kanunsuz emir” niteliğinde değerlendirilebilecek bir olaydır. Steinberg ve Austern'e (s.18) göre üstlere astlardan daha çok yetki ve para verilmektedir. Durumdan sorumlu tutulması ve işten atılması gereken Turgay Beydir. Örnek olay 3 ile karşılaştırılır ise Turgay Bey'in olayı Hakan Bey'in olayından daha ağırdır. Çünkü Turgay Bey “adaleti engelleyici” bir davranış sergilemektedir. Bu soruya evet yanıtı verenler “Ahlakçı”, hayır yanıtı verenler ise “yoldan çıkarıcı” olarak değerlendirilmelidir (Steinberg ve Austern, 1996: 18).

Tablo 10. Örnek Olay 4'e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler
Ahlakçı	52	48
Görevci	0	0
Yoldan Çıkarıcı	55	51

Tablo 10'a göre anketi yanıtlayanların yüzde %48'i "ahlakçı" ahlak anlayışına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Turgay Beyi kovan kamu yöneticilerinin nitelikli cevapları incelendiğinde belediye başkanının oğluna ayrımcılık yapıldığını belirterek, kanun önünde herkesin eşit olduğunu Turgay Beyin bu davranışının "eşitlik" kavramını görmezden geldiğini ve vatandaşlara eşit davranılmayıp adalet olgusuna zarar verdiğini belirtmişlerdir.

Tablo 10'a göre anketi yanıtlayanların yüzde %51'lik kamu yöneticisi "yoldan çıkarıcı" ahlak anlayışına sahip olduğu gözlenmektedir. Hayır, yanıtını verenlerin nitelikli cevapları incelendiğinde bir kısmı Turgay Bey hakkında kesinlikle bir işlem yapılması gerektiğini ve soruşturma başlatıp görev yeri değişikliği isteyeceğini belirtirken, bir kısmı da aslında işini doğru yaptığını ancak Belediye Başkanı'nın tehdidi ile korktuğunu ve sağlıklı karar alamadığını işten atılma korkusu ile belediye başkanının oğluna işlem yapmadığını nitelikli cevaplarına yazmışlardır. Görülüyor ki ülkemizde gizli bilgiyi paylaşan memur affedilmiyor ancak adam kayıran bir memur hakkında ise işten kovma değil soruşturma açılması gerektiği düşünülüyor. Steinberg ve Austern'in teorisinden farklı olarak Ülkemizde gizli bilgi kayırmacılıktan daha nitelikli suç sayılmaktadır. Kamu yönetiminde kayırmacılık kamu yönetiminde yozlaşmanın en belirgin örneklerindedir.

Turgay Bey görevini yerine getirirken tarafsız davranmamış hatta kendi menfaati için yetkilerini kullanmıştır. Vatandaşlara eşit davranmayarak kamu görevlisine olan saygınlığı ve güveni de sarsmıştır.

3.6.5. Örnek Olay 5'e Yönelik Yanıtlar

"Burcu Hanım, sizin biriminizde uzun süredir çalışmakta ve de tüm çevresi tarafından çalışkan, düzenli ve dürüst bir çalışan olarak görülmektedir. Hiç geç kalmaz, işten en son çıkar. Ancak herkesin kendisi gibi olmasını istemesinden dolayı, sürekli yavaş hareket eden, uzun yemek molası kullanan arkadaşlarından yakındı. Geçenlerde, Burcu Hanım size dairenin fotokopi makinesini gereksiz ve kural-dışı kullanan kimi memurlardan söz etti. Üstelik bu memurlar dairenin telefonunu kendi özel görüşmeleri için kullanıyorlardı. Siz de bu konularda uyarı mahiyetinde bir genelge yayımladınız. Bunun üzerine Burcu Hanım "istenmeyen kişi" ilan edildi. Bir süre sonra biriminizde bir üst yöneticiye ihtiyaç duyuldu. Burcu Hanım'ı yükseltir misiniz?"

Örnek olay 5'e ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasal düzleminde yozlaşma türlerinden adam kayırmacılığı içermektedir. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden dürüstlük ve tarafsızlık, yetkili makamlara bildirim, nezaket ve saygı, saygınlık ve güven, amaç ve misyona bağlılık, kamu mallarının ve kaynaklarının kullanımı ve savurganlıktan kaçınma ilkeleri sorgulanmaktadır.

Tablo 11. Örnek Olay 5'e Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler
Evet	110	87	79
Hayır	110	23	21
Yanıtlamayan	110	0	0

Örnek olay 5'e verilen yanıtlarda evet yanıtını verenler "ahlakçı", hayır yanıtını verenler ise "görevci" ahlak anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Burcu hanımı yükseltmek diğer çalışanlardan da aynı davranışları beklediğinizi göstermektedir. (Steinberg ve Austern, 1996: 23) Aynı zamanda üst görev için sevilen memur olunması gerekmemektedir. Burcu hanım diğer iş arkadaşlarını amirine şikâyet ederek muhbirlik yapmıştır. Burcu hanımı yükselterek muhbirliği özendirici olmaktadır. Muhbirlik ahlak dışı durumların çıkarılmasında önemli olsa da çoğu zaman durum terse işleyip zarar gören muhbirler olmaktadır. Muhbirler korunduğu zaman olaylar açığa çıkabilecektir. Öyleyse Burcu Hanım istenmeyen kişi olarak ilan edilmesinin önüne geçilmelidir. (Steinberg ve Austern, 1996: 126)

Tablo 12. Örnek Olay 5'e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler
Ahlakçı	87	79
Görevci	23	21
Yoldan Çıkarıcı	0	0

Tablo 12'ye göre ankete katılanların yüzde %79'u Burcu hanımı yükseltme kararı olarak "ahlakçı" ahlak anlayışına sahip oldukları görülmektedir. Evet, yanıtını gerektirdikleri nitelikli cevapları incelendiğinde çoğunun ana fikri aynı olduğu

görülmektedir. Burcu Hanım'ın dürüst, çalışkan ve disiplinli bir çalışan olmasını gerekçe göstererek yükseltme imkânı olsa yükseltebileceklerini cevaplarında belirtmişlerdir. Aynı zamanda kamu malını koruyup kolladığı için Burcu Hanım yöneticiler tarafından beğeni ve takdir toplamıştır.

Tablo 12'ye göre ankete katılanların yüzde %21'i "görevci" ahlak anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Hayır, yanıtını verenlerin gerekçeleri incelendiğinde bir kısmı kurumda sevilmeyen birinin yükseltilmesini uygun bulmamaktadır. Bir kısmı da yükseltme yapılacak ise bunun belli şartlarla olması gerektiğine inanarak Burcu Hanımın yükseltilmesinin "liyakat" ilkesine ters düşeceğini yazmışlardır. Bir kısım hayır yanıtını verenlerde mesai arkadaşlarını şikâyet etmesini düzen bozucu olarak görmektedirler. Görevde yükseltme yapılırken liyakatli olması gerektiğini düşünen kamu yöneticilerinin ahlaksal davranış tipini "ahlakçı" olarak değerlendirebiliriz.

3.6.6. Örnek Olay 6'ya Yönelik Yanıtlar

"Bir süreden beri her gün, iki yakın devriyeden polis memurları üç devriyenin görev alanlarının kesiştiği bir yere yakın bir kiraathanede çay molası için buluşuyorlar. Genellikle de çay, kahve ve tost tüketiyorlar. Bu devriyelerden birinde yeni görevlendirildiniz. Birinci gün çay molasından sonra kiraathane sahibine hesabı ödemek için yürüdüğünüzde, işletmenin sahibi size "Hesabınız yok amirim, devletimizin memurlarının bu civarlarda olması bizi mutlu ediyor" dedi. Diğer memurlar ödeme yapmadan çıkıyorlar. Siz hesabı öder misiniz?"

Örnek olay 6'ya ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasal ahlak düzleminde siyasal yozlaşma türlerinden rüşveti içermektedir. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden saygınlık ve güven, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılması, hediye alma ve menfaat sağlama yasağı, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, amaç ve misyona bağlılık, kamu malları ve kaynakların kullanımı ilkelerini sorgulamaktadır.

Tablo 13. Örnek Olay 6'ya Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler
Evet	110	107	98
Hayır	110	3	2
Yanıtlamayan	110	0	0

Devlet, memura para ödenmesi karşılığında memur kamu hizmeti vermektedir. Çay, kahve tost küçük gibi gözüксе de burada ödenmeyen para bir rüşvettir. Önemsiz olarak gözüксе de küçük rüşvetler büyük rüşvetlere yol açmaktadırlar. Örnek olayda parayı ödemek “ahlakçı”, parayı ödememek ise “yoldan çıkarıcı” olarak tanımlanmıştır (Steinberg ve Austern, 1996: 126).

Tablo 14. Örnek Olay 6’ya Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler Oran
Ahlakçı	107	98
Görevci	0	0
Yoldan Çıkarıcı	3	2

Tablo 14’e göre anketi yanıtlayan kamu yöneticilerinden yüzde %98’i polis memuru olsalar parayı ödeyeceklerini belirterek “ahlakçı” ahlaksal davranış tipine sahip olduklarını göstermektedirler. Gerekçeleri yazdıkları nitelikli cevapları incelendiğinde dükkân sahibinin polis memurlarına rüşvet verdiğini ve kamu görevlilerinin bu şekilde para almalarının açıkça suç olduğunu cevaplarına yazmışlardır. Evet yanıtını verenlerin bazıları da hesabı almayan işletmenin daha sonra polis memurlarından başka durumlara göz yummasını isteyebileceğini ifade etmişlerdir.

Tablo 14’e göre anketi yanıtlayan kamu yöneticilerinden yüzde %2’si “yoldan çıkarıcı” ahlaka sahip olduğu görülmektedir. Yanıtlardan biri diğer polis memurlarına uymak gerektiğini ifade ederken, diğer hayır yanıtını veren yönetici de vatandaşın polislik mesleğine duyduğu saygıdan ötürü ikramda bulunmak isteyebileceğini nitelikli cevabına yazmıştır.

3.6.7. Örnek Olay 7’ye Yönelik Yanıtlar

“Siz ve Meriç Bey uzun yıllardır yakın arkadaşsınız. Aynı liseden mezun olup, üniversitede aynı bölümü bitirdiniz. Birbirinizin düğününe tanıklık ettiniz ve eşleriniz de iyi arkadaşlar. On seneyi aşkın süredir Meriç Bey ve eşi, sizi ve eşinizi doğum gününüzde akşam yemeğine götürüyor ve artık bu durum gelenekleşti. Meriç Bey, bu gideri karşılayabilecek durumdadır çünkü kendisi ilinizde iş yapan en büyük altyapı

firmalarından birinin sahibidir ve ilinizdeki belediyeyle her yıl 10 milyon liranın üzerinde iş yapmaktadır. Siz, iş hayatınız boyunca sigorta acenteliği yaptınız. Üç yıl önce belediye meclisine üyelik için aday oldunuz ve seçildiniz. Şu sıralarda Belediye Meclisinin altyapı çalışmaları kapsamında malzeme ihalelerinden sorumlu komisyonunda başkan olarak görevlendirilmiş durumdasınız. Meriç Bey'in şirketi de her yıl bu ihalelere katılan firmalar arasındadır. Birkaç hafta sonra doğum gününüz var ve Meriç Bey sizi arayıp doğum gününüz için şu sıralar şehirde çok popüler olan yeni açılmış bir restaurantta yer ayırttığını ilettiler. Daveti kabul eder misiniz?

Örnek olay 7'ye ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasal ahlak düzleminde siyasal yozlaşma türlerinden rüşveti ve adam kayırmacılığı içermektedir. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden saydamlık ve katılımcılık, yöneticinin hesap verme sorumluluğu, çıkar çatışmasından kaçınma, dürüstlük ve tarafsızlık, görev ve yetkileri menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması ilkeleri incelenmektedir.

Tablo 15. Örnek Olay 7'ye Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdelik
Evet	110	59	52
Hayır	110	48	44
Yanıtlamayan	110	5	3

Örnek olayımızda Meriç Bey'in teklifini kabul edenler "ahlakçı", davete gitmeyi reddedenler ise "görevci ahlakçı" olarak değerlendirilmiştir. Seçilmiş ve atanmış bir kamu görevlisi olmak, arkadaşlıklarından dostluklarından vazgeçeceği anlamına gelmemektedir. Kamu görevlisi olmak birçok konuda fedakâr olmayı gerektirse de bu konuda fedakâr olmayı gerektirmemektedir. Meriç Bey'in davetine gittiğiniz de yerel bir gazete tarafından görüntülenme durumunda çıkabilecek bir haberin ne kadar olumsuz olabileceğini tahmin edebilirsiniz. Ancak geçmişe dayalı bir arkadaşlığın olması ve konuşulacak olan dedikoduların önüne geçilebilmesi için kamuya açık alanda bu kutlamayı yapıp hesaba da ortak olduğunda tüm olumsuzluklar ortadan kalkabilecektir. Meclis üyesi olarak sizden beklenen davranış mecliste de Meriç Bey'in şirketi ile ilgili konularda yorumsuz ve tarafsız kalabilmenizdir (Steinberg ve Austern, 1996: 15).

Tablo 16. Örnek Olay 7'ye Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran
Ahlakçı	59	52
Görevci	48	44
Yoldan Çıkarıcı	0	0

Tablo 16'ya göre ankete katılan kamu yöneticilerinin yüzde %52'si Meriç Bey'in davetine gitmeyi kabul etmiştir. Steinberg ve Austern'e göre "ahlakçı" ahlak anlayışına sahip oldukları görülmektedir. Davete gitmeyi kabul edenlerin nitelikli cevaplarına bakıldığında tüm gerekçelerin ortak noktası iş ile arkadaşlığın başka olduğu ve yıllardır süren arkadaş ilişkisi içinde daveti kabul edecekleri fikridir.

Tablo 16'ya göre ankete katılan kamu yöneticilerinin yüzde %44'ü hayır yanıtını vermiştir. Bu yöneticiler "görevci" ahlak anlayışına sahiptirler. Hayır yanıtını gerekçelendirdikleri nitelikli cevapları incelendiğinde beraber eğlendikleri duyulması ve görülmesi halinde yanlış anlaşılacağı ve ihaleye fesat karıştırdıkları düşünüleceğini belirterek ihale öncesi böyle bir buluşmayı kabul etmemişlerdir.

3.6.8. Örnek Olay 8'e Yönelik Yanıtlar

"Emine Hanım değerli bir çalışandır. Bu bayan yıllardan beri belediyenizde sizinle birlikte çalışmıştır ve gerektiğinde güvenerek fazla çalışmayla çaba göstermesini isteyebileceğiniz bir kimsedir. Hemen hemen her sorunda O, oradadır ve sizin için rahatsızlık verici durumları geçiştirmesini bilmiştir. Ona bu ve bu gibi birçok sebepten ötürü çok borçlusunuz. Geçenlerde Emine Hanım size geldi ve bir süreden beri Belediyenin yardım fonundan hesabına "ödünç" para aktardığını ve bunları gizlemek için verilen yardımlar üzerinde oynama yaptığını anlattı. Aktardığı paralar çok değildi, genelde 30-40 liraydı ve her seferinde aldığı parayı geri ödemişti. Ancak bilinçaltı onu çok rahatsız ettiği için durumu açıklamak zorunda kalmıştı. Sizin personel politikalarınıza göre, onun yaptığı eylem açıkça belediyedeki işinden atılma sebebidir. Onu işten atacak mısınız?"

Örnek olay 8'e ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasi ahlak düzleminde siyasal yozlaşma türlerinden zimmeti içermektedir. Ayrıca kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden saygınlık ve güven, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık, hediye almak ve menfaat sağlama yasağı, kamu malları ve kaynaklarının kullanımını ilkeleri sorgulanmaktadır.

Tablo 17. Örnek Olay 8'e Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdelik
Evet	110	36	33
Hayır	110	71	65
Yanıtlamayan	110	3	2

Örnek olayımızdaki Emine Hanım'ın iki tane usulsüzlüğü vardır. Birincisi fondan kendine para alması ikincisi de kayıtlarda usulsüzlük yamasıdır. Emine hanım zimmetine para geçirmekten daha kötü yaptığım şey kayıtlarla oynamasıdır. Böylece ileride daha büyük miktarlar için kayıtlarla oynanabileceğinin önünü açmış olmaktadır. İlk başta Emine Hanım'ı işten atmak uygun gözükse de Emine Hanım özelliklerinde bir çalışan da bulmak güç olacaktır. Emine Hanım'a uyarı verilip, onun elinden kasanın sorumluluğunun alınması daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Böylece işten kovulan kesim "görevci", işten kovmayan kesim ise "ahlakçı" olmaktadır (Steinberg ve Austern, 1996: 21).

Tablo 18. Örnek Olay 8'e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran
Ahlakçı	71	65
Görevci	36	33
Yoldan Çıkarıcı	0	0

Tablo 18'e göre ankete katılan kamu yöneticilerinin yüzde %33'ü "görevci" ahlak anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Evet cevabını gerektirdikleri nitelikli cevapları incelendiğinde kasadan küçük miktarda para aldığını ve daha sonra onu

tekrarlayıp miktarı büyütebileceğini gerekçe göstererek Emine Hanım'ı işten atmayı uygun görmüşlerdir.

Tablo 18'e göre ankete katılan kamu yöneticilerinin yüzde %65'i "ahlakçı" ahlak anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Nitelikli cevapları incelendiğinde Emine Hanım hakkında soruşturma başlatıp kasa ile ilgilenme görevini alacaklarını belki de görev yerini değiştireceklerini belirtmişlerdir. Birkaç cevapta ise cevabı veren yöneticiler kasadaki açık miktarını kendi cebinden verip Emine Hanım'ın ihtiyaçlarını karşılamayı, sonrada başka bir görevde çalıştırmayı uygun görmüşleridir. Emine Hanım'ı işten kovmayanlar Emine Hanım'ın vicdan yaparak bunu anlatmasını dürüstlük olarak değerlendirmişler ve bu davranışını örnek davranış olarak nitelendirmişlerdir.

3.6.9. Örnek Olay 9'a Yönelik Yanıtlar

"Belediyede altı sene boyunca denetmen olarak görev yaptınız ve milyonlarca lirayı bulan sözleşmelerle alımları denetlediniz. Altı senenin sonunda bir özel şirketten reddetmeniz çok zor olan bir iş önerisi alarak belediye'deki işinizden ayrıldınız ancak sizin kontrolünüz dışında gelişen süreçler sebebiyle şirketteki işiniz iyi gitmedi ve işten ayrılarak altı ay işsiz kaldınız. Daha sonra ayrıldığınız şirketin sahiplerince şirketi yeniden toparlayabilmek için danışman olarak geri dönmeniz istendi, teklifi kabul ettiniz fakat bu şekilde sadece bir hafta çalışabildiniz. Beklenmeyen bir biçimde belediye'deki eski işiniz için alım yapılacağı ilan edildi, siz de başvuru yapıp gerekli aşamaları geçerek işe alındınız. Yaklaşık bir yıl sonra, görev yaptığınız daireniz daha önceki izlediğinize benzer nitelikte bir mal satınalma duyurusunda görev aldınız. Bundan kısa bir süre sonra, danışmanı olduğunuz eski firmanızın yeni sahiplerinden biri işlerinizin nasıl gittiğini öğrenmek için size telefon etti. Konuşma çerçevesinde bu satınalma işini sorarak, ihaleye kendi firmalarının da katılmayı düşündüğünü söyledi. Ona, bu konuyu tartışamayacağınızı söylediniz, o da fazla üstelemedi. Satınalma Komisyonundaki görevinizden ayrılır mısınız?"

Örnek olay 9'a ilişkin ahlaki ikilem sorunu Türk siyasi ahlakında rüşvet, adam kayırmacılık gibi siyasal yozlaşma türlerini içermektedir. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden dürüstlük ve tarafsızlık, çıkar çatışmasından kaçınma, hizmet standartlarına uyma, saygınlık ve güven, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, bilgi vermede saydamlık ve katılımcılık, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci ilkeleri de sorgulanmaktadır.

Tablo 19. Örnek Olay 9'a Yönelik Cevaplar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler Oran
Evet	110	16	14
Hayır	110	91	84
Yanıtlamayan	110	3	2

Örnek olayımızdaki kamu görevlisi özel sektörden çalıştıktan sonra kamu sektöründe görev almıştır. Kamu görevlisinin çalıştığı idarece yapılan bir ihale vardır. Bu ihalede danışmanlığını yaptığı eski firması katılacaktır. Firma telefonla bilgi almak istemiş ve bu durumun yakışık almayacağını belirterek, olayın duyulması halinde yakışık almayacağını belirtmişsinizdir. İhaleye katılan firma ile kurduğunuz iş ilişkisi nedeniyle satın alma komisyonundaki görevinden ayrılması uygun olacaktır. Ancak ayrılma sebebi olarak özel şirketi göstermesi şaibeye yol açacağından anlaşmazlık yüzünden ayrıldığını belirtmesi uygun olmaktadır. Böylece görevden ayrılmayı uygun bulanlar “ahlakçı”, bulmayanlar ise “yoldan çıkarıcı” olarak değerlendirilmektedir (Steinberg ve Austern, 1996: 21-22).

Tablo 20. Örnek Olay 9'a Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler Oran
Ahlakçı	16	14
Görevci	0	0
Yoldan Çıkarıcı	91	84

Tablo 20'ye göre anketi yanıtlayan kamu yöneticilerinden yüzde %14'ü görevinden ayrılacağı yanıtını vererek “*ahlakçı*” anlayışı taşıdıklarını göstermektedirler. Kamu yöneticilerinin nitelikli cevapları incelendiğinde gerekçeleri ihale konusunda yanlış anlaşılma olabileceğinden görevden çekilmenin uygun olacağı görüşü çıkmıştır. Bir kısım evet yanıtını verenlerin gerekçesi ise eski iş yeri olmasından dolayı tarafsız kalmayacağını belirterek ihale komisyonundan ayrılmayı uygun görmüşlerdir.

Tablo 20’ye göre anketi yanıtlayan kamu yöneticilerinden yüzde %84’ü “*yoldan çıkarıcı*” ahlak anlayışına sahip oldukları görülmektedir. Ankete katılan ve hayır yanıtı veren kamu yöneticilerin nitelikli yanıtları incelendiğinde cevaplarında bu durumun işten ayrılmak için yeterli bir sebep olarak görmemiş, hatta eski iş yeri ile ihale konusunda yakın ilişki kurmayacaklarını tarafsızlıklarını koruyacaklarını belirtmişlerdir.

3.6.10. Örnek Olay 10’a Yönelik Yanıtlar

“On yıldan beri Üniversite yönetiminde idareci görevindesiniz. Bu görevde büyük başarı gösterdiniz ve Genel Sekreterliğe yükseltildiniz. Yakın zamanda Rektör seçimi var ve eşiniz size kendisinin aday olmak istediğini söyledi. Eğer eşiniz göreve gelirse, görevinizi sürdürebilir misiniz?”

Örnek olay 10’a yönelik ahlaki ikilim sorunu Türk siyasal ahlak düzleminde siyasal yozlaşma türlerinden adam kayırmacılığı içermektedir. Ayrıca kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden dürüstlük ve tarafsızlık ilkesi sorgulanmaktadır.

Tablo 21. Örnek Olay 10’a Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler Oran
Evet	110	68	62
Hayır	110	39	37
Yanıtlamayan	110	3	2

Kadınların iş hayatında yer almaya başlamasıyla bu durumla kamu ve özel sektörde sıkça karşılaşma olasılığı artmaktadır. Genel Sekreter Rektör’e hesap verecek olan makam olması nedeniyle kamu yönetimi açısından ahlaksal ikilem içermektedir. Kamu hizmeti ailenin bir bireyi ile sınırlandırılmayacağı görüşü uygun görüş olarak değerlendirilmektedir. Eşler kamu hizmeti konusunda birbirleri ile karşıt fikirleri benimseyip savunabilirler. Örnek olayda görevi sürdürebilirim yanıtı verenler “ahlakçı”, sürdüremem yanıtı verenler ise “görevci” ahlak anlayışına sahiptir (Steinberg ve Austern, 1996: 16).

Tablo 22. Örnek Olay 10’a Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler Oran
Ahlakçı	68	62

Görevci	39	37
Yoldan Çıkarıcı	0	0

Tablo 22’ye göre anketi cevaplayan kamu yöneticilerinin yüzde %62’si “ahlakçı” ahlak anlayışına sahip olduklarını göstermişleridir. Yöneticilerin nitelikli cevapları incelendiğinde evliliğin aynı kurumda ast üst ilişkisi sürdürmeye engel olmadığını evin evde kaldığını iş ilişkisinin de işte kalabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 22’ye göre anketi cevaplayan kamu yöneticilerinin yüzde %37’si ise “görevci” ahlak anlayışa sahip olduklarını göstermişlerdir. Nitelikli cevapları incelendiğinde spekülasyonlar doğabileceği, sorun olmasa bile üçüncü kişiler tarafından yanlış anlaşılmaya ve söylentilere açık olacağı gerekçesi ile görevini sürdürmeyeceğini belirtmişlerdir. Ülkemizdeki siyasal ortam düşünüldüğünde adam kayırmanın, kollamacılığın sıkça yaşanması kamu görevine gelirken liyakat ilkesinin dikkat edilmemesi kamu yöneticilerini hayır cevabını vermeye yöneltmektedir.

3.6.11. Örnek Olay 11’e Yönelik Yanıtlar

“En sevdiğiniz kahve markası LOS PLANES markadır, ancak çok pahalı olduğu için sıkça alamıyorsunuz. Kahveyi satın aldığınız market sahibine sohbet esnasında bu durumdan dem vurdunuz. Yakın zamanda market sahibi ruhsatı ile ilgili sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Bulduğunuz ilde orta düzeyli bir kamu görevlisiniz ve ruhsat hakkında yapabileceğiniz bir şey yok. Ama gelecek seferki kahve alışverişinizde torbanızın içinde en sevdiğiniz ve parasını ödemediğiniz Los Planes markalı kahve, kahveyi geri götürür müsünüz.?”

Örnek olay 11’a yönelik ahlaki ikilim sorunu Türk siyasal ahlak düzleminde siyasal yozlaşma türlerinden rüşveti içermektedir. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanmama, hediye alma ve menfaat sağlama yasağı, saygınlık ve güven, dürüstlük ve tarafsızlık, hizmet standartlarına uyma, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, amaç ve misyona bağlılık, çıkar çatışmasından kaçınma ilkeleri sorgulanmaktadır.

Tablo 23. Örnek Olay 11’e Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler
Evet	110	92	83
Hayır	110	15	14

Yanıtlamayan	110	5	3
--------------	-----	---	---

Örnek olayda kamu görevlisine hediye verilmesi incelenmektedir. Kamu görevinde isen hediye alamazsın diye bir kural olmadığı, eşlerde, akrabalarından, arkadaşlardan ve aileden hediyelerin alınabileceği ama verilen hediyein amacı değişiyorsa karşılığında bir kamu hizmetinin görülmesinde ayrıcalık yapılması isteniyor ise kamu görevlisinin kesinlikle bu hediyeyi kabul etmemesi ve hemen geri vermesi gerekmektedir. Kısacası hediyeyi geri götürmek “ahlakçı”, hediyeyi kabul etmek ise “yoldan çıkarıcı” ahlak anlayışına sahip olmaktadır. (Steinberg ve Austern, 1996: 19)

Tablo 24. Örnek Olay 11’e Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdeler Oran
Ahlakçı	92	83
Görevci	0	0
Yoldan Çıkarıcı	15	14

Tablo 24’e göre ankete cevap veren yöneticilerden yüzde %83’ü “ahlakçı” ahlak anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Kamu yöneticilerinin nitelikli cevapları incelendiğinde kahveyi kamu görevlisine teklif edilmiş bir “rüşvet” olarak değerlendirip hemen geri götüreceğini ifade etmişlerdir. Kahveyi almanın ahlaksız olacağını nitelikli cevaplarında belirtirken, kahve hediye eden market sahibinin ileride kamu görevlisinden imtiyazlar isteyebilme olasılığı olduğunu düşünüp geri vermenin doğru olacağını yazmışlardır.

Tablo 24’e göre ankete cevap veren yöneticilerden yüzde %14’ü “yoldan çıkarıcı” ahlak anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Ankete katılan ve hayır yanıtını veren yöneticilerden çok farklı cevaplar gelmiştir. Bir yönetici “kabul eder ve hediyeyi delil göstererek kamu görevlisine rüşvet vermekten onu suçlarım” cevabını verirken, bir diğer yönetici ise olaya “kahveyi çok sevdiğim için görevimle ilgili olmadan da hediye vermeyi düşünmüş olabileceği için geri vermem” yanıtını vermiştir. Kamu görevlilerine rüşvet verilme konusunda ülkemiz ceza kanununda da açıkça belirtildiği üzere bu bir cezadır ve

belli müeyyideleri vardır. Anket cevaplarına göre Ülkemiz kamu yöneticilerin rüşvet konusunda oldukça hassas oldukları gözlemlenmektedir.

3.6.12. Örnek Olay 12'ye Yönelik Yanıtlar

“Belediyenin 20 yeni araca ihtiyacı var, bunlardan 15’ emniyet müdürlüğünde 5’i de genel hizmetlerde kullanılacak. İhale kanununa göre de en düşük fiyatı verenden satın almak gerekmektedir. Ford sedan araçların alınması kararlaştırıldı. Bulunduğun belediye'deki bir araba satıcısı 20 araba için toplam 1.222.177,00 TL fiyat verirken 100 km uzaklıktaki araba satıcısı 1.111.440,0 TL fiyat verdi. Arabaları daha yüksek fiyat veren Belediyenizde bulunan araba satıcısından alabilir misiniz?”

Örnek olay 11’a yönelik ahlaki ikilim sorunu Türk siyasal ahlak düzleminde belirgin bir siyasal yozlaşma türünü içermemektedir. Kamu görevlileri etik davranış ilkelerinden kamu malları ve kaynaklarının kullanımı, savurganlıktan kaçınma, görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık, hizmet standartlarına uyma, çıkar çatışmasından kaçınma ilkelerini sorgulanmaktadır.

Tablo 25. Örnek Olay 2'ye Yönelik Yanıtlar

Cevaplar	Ankete Katılanlar	Cevaplayanlar	Yüzdeler
Evet	110	7	8
Hayır	110	98	89
Yanıtlamayan	110	5	3

Örnek olayda yerel bir satıcıyı destekleme fikrinin uygun olacağına inanılmaktadır. Arabaların servislerinin de aynı yerde olması düşük fiyat veren ama uzak yerden daha az maliyete bile gelebilecektir. Böylece arabaları yakın yerden alarak arabaların gelecekte servise gereksinim duyduklarında sağlanacak tasarrufu şimdiden ödeyebilir. Sorudaki ahlaksal ikilem, en düşük verenden almak zorunda değilsek (ihalenin diğer şartları düşünülerek) seçme konusunda uygulayacağımız ölçütlerdir. Böyle yerel satıcıdan alan kamu yöneticileri “ahlakçı” almayanlar ise “görevci” ahlak anlayışına sahip olmaktadır (Steinberg ve Austern, 1996: 20).

Tablo 26. Örnek Olay 12'ye Verilen Cevapların Kamu Yöneticilerinin Ahlaksal Davranış Tiplerine Göre Dağılımı

Ahlaki Davranış Tipi	Cevaplayan Kişi Sayısı	Yüzdelik Oran
Ahlakçı	7	8
Görevci	98	89
Yoldan Çıkarıcı	0	0

Tablo 26'ya göre ankete katılan kamu yöneticilerinden yüzde %8'i "ahlakçı" ahlak anlayışına sahiptir. Nitelikli cevapları incelendiğinde uzaktaki ve yakındaki arasında servis, taşıma gibi diğer maliyetler de hesabın içine katılarak yakın olandan alınma kararı vermektedirler. Bu yöneticilerin evet yanıtının gerekçelendirdikleri açıklamalarında ihalenin diğer şartlarını da değerlendirip en uygun olanı alma çabası dikkat çekmektedir.

Tablo 26'ya göre ankete katılan kamu yöneticilerinden yüzde %89'u "görevci" ahlak anlayışına sahip oldukları görülmektedir. Nitelikli yanıtlar incelenince ikiye ayrılmaktalar. Bir kısmı ihale mevzuatı gereği en düşük fiyat veren firmadan alınmalıdır diyerek direk kuralları yaparım yanıtını yazmışlardır. Diğer kısım ise hayır demiş ancak açıklama kısmında ihalenin diğer koşullarına bakılması gerektiğini ve maliyetler hesaplandığında servis ve buna benzer durumlar incelenerek uzaktaki firmadan alınabileceğini gerekçelere yazmışlardır. Bu yöneticiler "evet" yanıtını veren yöneticiler gibi "ahlakçı" ahlak anlayışını benimsedikleri nitelikli cevaplarından anlaşılmaktadır. Kamu ihale kanunu, 518 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kanunu ile ihale konuları yöneticiler tarafından benimsenmiş gözükmektedir. Tek başına bu soruya verilen cevaplar yöneticilerin ahlakını ölçmek için yeterli olmasa da belli bir konuda bakış açılarını ölçmektedir.

3.7. Ahlaksal İkilemlere Verilen Cevapların Puan Değerlendirmesi

Steinberg ve Austern'in ahlaksal ikilem sorularına verilen evet ve hayır cevaplarını puanlandırarak ahlak anlayışının, ahlakçı ahlak anlayışı, görevci ahlak anlayışı ve yoldan çıkarıcı ahlak anlayışlarından hangi ahlak anlayışına sahip olduğu tespit edilmektedir. Aşağıdaki tabloda her sorunun evet ve hayır yanıtına göre puanlaması

verilmektedir. Bu puanlardan “1” puanı üstün ahlak anlayışına hakim olduğunu göstermektedir. Cevaplarda “1” puanının çok olduğu toplumların, ahlaki değerlere oldukça önem verildiği görülmektedir. Bu toplumların güçlü ahlak yasaları bulunmakta ve yasalara en üst seviyede uyulmaktadır. Puanlar toplamı 14-18 arasında ise Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticileri “ahlakçı ahlak anlayışına” sahiptir.

Cevaplarda “2” puanı görevci ahlak anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu toplumlarda kurallara oldukça dikkat edilir ve yasalara aykırı davranılmamaktadır. Bu karşın yasaya aykırı davranış gösterenlere karşı da herhangi bir tutum sergilenmemektedir. Puanlar toplamı 19-24 arasında ise Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticileri “görevci ahlak anlayışına” sahiptir.

Cevaplarda “3” puanı yoldan çıkarıcı ahlak anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu toplumlarda ahlak anlayışı açısından oldukça sıkıntılı olduğu anlaşılmaktadır. Yasalara uyulmamakta ve uymaya çalışanlar da engellenmektedir. Bu toplumlar, ahlaki değerler önemsememekte ve önemsenmeyen davranışların çok yoğun sergilendiği toplumlardır. Puanlar toplamı 25 ve üzeri ise Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticileri “yoldan çıkarıcı ahlak anlayışına” sahiptir.

Tablo 27. Ahlaksal İnkilem Puan Tablosu *

Örnek Olay No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam
Evet Puanı	2	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	15
Hayır Puanı	1	3	1	3	2	3	2	1	3	2	3	2	26
PAÜ Kamu Yöneticilerinin Puanı	2	3	2	3	1	1	1	1	3	1	1	2	21

*Çalışmada anket uygulanan Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticilerinin cevaplarını tek tek puanlamak yerine ankete katılıp cevap veren Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticilerinin tümünü tek bir birey olarak puan değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu amaçla, örnek olay 1’den 12’ye kadar elde edilen verilerden hareketle; evet veya hayır cevaplarından yüzdellik olarak en fazla olan cevap puanlamaya dahil edilmiştir. Buna göre örnek olay 1’de evet cevabı (2 puan), örnek olay 2’de hayır cevabı (3 puan), örnek olay 3’te hayır cevabı (2 puan), örnek olay 4’te hayır cevabı (3 puan), örnek olay 5’te evet cevabı (1 puan), örnek olay 6’da evet cevabı (1 puan), örnek olay 7’de evet cevabı (1 puan), örnek olay 8’de hayır cevabı (1 puan), örnek olay 9’da hayır cevabı (3 puan), örnek olay 10’da evet cevabı (1 puan), örnek olay 11’de evet cevabı (1 puan), örnek olay 12’de hayır cevabı (2 puan) esas alınarak toplam 21 puan elde edilmiştir.

Çalışmada Pamukkale Üniversitesi örneğinde kamu yöneticisi personelin ahlaksal davranış tiplerini araştırılmış ve Steinberg ve Austern'in geliştirdikleri ahlaksal ikilem soruları ile kamu yöneticilerine uygulanan anket soruları yine Steinberg ve Austern'in puanlama sistemiyle değerlendirilerek ahlaksal davranış tipi belirlenmiştir. Steinberg ve Austern'in geliştirdiği puanlama sisteminde Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticilerinin ahlaksal ikilemlere verdiği evet ve hayır yanıtları Tablo 27'deki puan tablosu aracılığı ile hesaplanmış ve 21 puan olarak belirlenmiştir. Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticilerinin 21 puanı Pamukkale Üniversitesinde çalışan kamu yöneticilerinin ahlak anlayışının "***görevci ahlak anlayışına***" sahip olduklarını göstermektedir.

SONUÇ

Ahlaki değerlerin toplumdan topluma değiştiği ancak kamu yönetimi alanında evrensel etik kodların oluşturulması gerekliliği sıklıkla vurgulanan bir konudur. Kamu yönetimindeki evrensel etik davranış ilkelerinin tüm kamu yöneticileri tarafından benimsenme süreci ise bireyin içinde bulunduğu toplumun ahlaki değer yargısı ile ilintili olduğu savunulmaktadır.

20. yüzyıl ile örgütlenme ve işlev olarak büyüyen kamu yönetiminde yoğunlaşarak artan yolsuzluklar hem vatandaşın hem de akademik çevrenin dikkatini çekmiştir. Türkiye’de ve dünyada yaşanan yönetsel ve siyasal yozlaşmalara mevcuttaki yasal düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle de “etik” konusunda yeni arayışlar başlamıştır. Bu arayışların öncüsü de 1970’lerde yönetsel etik alanına yoğun ilgi gösteren Amerika Birleşik Devleti olmuştur. Yönetsel etik, kamu görevlisinin kamu çıkarı ile bireysel çıkarı arasında kaldığı zaman hangisini tercih edeceği sorunu, etik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kamu görevlisinin davranışı ile ilgili ahlaki standartların oluşturulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Kamu yönetiminde etik kodlar oluşturma ihtiyacı neticesinde 2004 yılında çıkarılan “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ve ardından 2005 yılında çıkarılan “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile ulusal mevzuatımızda ayrı ayrı olan yönetsel etik alanı bir çatı altına toplanmıştır. Böylece kamu yönetimi; saydam, hesap verilebilir, dürüst, tarafsız, kamu çıkarına dayalı gibi etik davranış ilkeleri ile donatılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kavramsal bölümünde Kamu Görevlileri Etik Kurulu ve Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkelerine geniş yer verilmiştir.

Etik kurulunun oluşturulması ve kamu personelinin tabi olacağı etik ilkelerinin belirlenmesi ile kamu personelinin ahlaki davranış tiplerinin incelenmesi daha da önemli hale gelmiştir. Çalışma, kamu yönetiminde yönetici pozisyonundaki personelin ahlaksal davranış tipini açıklamayı konu edinmiştir. Bu amaçla da Steinberg ve Austern’in

geliştirdikleri ahlaksal davranış tipolojisi temelinde, nitel veri toplama tekniklerinden olan anket yöntemiyle Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticilerine açık uçlu ahlaksal ikilem soruları yöneltilmiştir. Pamukkale Üniversitesinde bulunan her bir kamu yöneticisi kamu örgütünün bir parçasıdır. Tüm yöneticiler bütün olarak düşünüldüğünde Pamukkale Üniversitesi kamu örgütünün ahlaki değer anlayışı hakkında genel bir çıkarıma varılmaktadır. Yöneticilerin örnek olaylara verdiği cevaplar tek tek puanlama yapılarak elde edildiğinde Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticilerinden oluşan örgütün ahlaki değer yargısının Steinberg ve Austern’inden temel alınan ahlaksal davranış tipolojisine göre “görevci” ahlak anlayışına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu örgütteki kamu yöneticileri için, yasalara uyma konusunda titiz oldukları, mevcut kurulu düzeni korumak için çaba gösterdikleri ancak kurulu düzeni bozacak bir davranış karşısında ise etkin bir yaptırımında bulunmadıkları söylenebilir. Bunlara ek olarak Osmanlı’dan miras gelen toplumsal ahlaki değerlere ve geleneklere sıkı sıkıya bağlı bir yönetim anlayışının hâkim olduğu da nitelikli cevaplardan anlaşılmaktadır.

Kolberg’in geliştirdiği bilişsel gelişim kuramı ışığında, Pamukkale Üniversitesindeki kamu yöneticilerinin ahlaki davranış seviyeleri, kurulu düzen ahlakı (uzlaşımsal seviye) seviyesinde olduğu görülmektedir. Çünkü Steinberg ve Austern’e göre Pamukkale Üniversitesindeki kamu yöneticilerinin yoldan çıkarıcı olan cevapları nitelikli bir incelemeye tabi tutulduğunda Türk siyasi ahlakına göre görevci ahlak anlayışı niteliğinde olabilmektedir. Bu ahlak seviyesinde toplumdaki kurallara ve otoriteye uymak esastır. Aileye, içinde bulunulan gruba ve topluma uymak bu ahlak seviyesinin değerleri olmaktadır. Doğru davranışın nedeni hem kendi gözünde hem de diğerleri gözünde iyi olma ihtiyacıdır. Kişi bireysel isteklerin önüne geçen paylaşım ve duyguların farkındadır. Pamukkale Üniversitesi kamu yöneticilerinin ahlaksal ikilem sorularına verdikleri nitelikli yanıtlarda mevcut yasalara sıkı sıkıya bağlı kaldıkları ve içinde buldukları topluma göre doğru davranış ne ise örnek olaylar karşısında o davranışı yapmaya dikkat etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Ağaoğluları, M. A. (1993). “Siyasal Ahlak ve Devlet”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker ALKAN), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Akarsu, B. (1982). *Ahlak Öğretileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Akarsu, B. (1984). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Akarsu, B. (1999). *Immanuel Kant’ın Ahlak Felsefesi*, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, Ş. (2004). *Yönetimde Etik Paneli*, ODTÜ, Ankara.
- Akşin, S. (1993) “Çadırdan Yeni Çıkanların Toplumu”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker ALKAN), Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 309-314.
- Akşit, B. (1993) “Küreselleşen Dünyada Ekonomi, Siyaset, Kültür, Ahlak”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 273-278.
- Aktan, C. C. (1999). *Ahlaki Yeniden Yapılanma Toplam Ahlaka Doğru: 3-Siyasal Ahlak*, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları, İstanbul.
- Aktan, C. C. (1999). *Kirli Devletten Temiz Devlete*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Akyüz, Ü. (2009). *Siyaset ve Ahlak*, Yasama Dergisi, Sayı 11.
- Arap İ., Yılmaz L. (2006). *Kamu yönetimi anlayışının yeni Kurumu Kamu Görevlileri*, Etik Kurulu Amme İdaresi Dergisi, Cilt 2, Sayı 39, Haziran.
- Aristoteles (1983). *Politika*, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Aristoteles (1988). *Nikomakhos’a Etik*, (Çev. Saffet Babür), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Alkan T. (1993). *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Alkan T., Ergil D. (1980). *Siyaset Psikolojisi*, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Ardanış B. ve Turgay E. (1980). “Siyasal Nitelikli Yüksek Yönetici Atamaları”, Amme İdaresi Dergisi, Haziran.
- Aslan, O. E. (2005). *Kamu Personel Rejimi*, TODAİE, Ankara.
- Bayar, Y. (1979). “Türk Kamu Yönetiminde Rüşvet”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 12, 3.
- Baydar A. S. (2007, Haziran). “Yönetim Etiği Açısından Türkiye’deki Kurumsallaşma Çabaları “Kamu Görevlileri Etik Kurulu””, Türk İdare Dergisi, Sayı 455.
- Bayrakçı, B. (2000). “Siyasal Yozlaşma ve Ekonomik Gelişmeye Etkileri”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 16, s. 133-163.
- Berkman Ü, (1983). *Az gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Biber, M. (2016). *Kamunun Etik Çıkmazı: Kayırmacılık*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, (24.10.2013). Resmî Gazete, Sayı 25269.
- Cesur, S. (2018). *Ahlakın Sosyal Psikolojisi*, Pales Yayınları.
- Coker, Z. (2004). *Kamu Yöneticilerinde Bulunması Gereken Nitelikler ve Bu Niteliklere Uygun Kamu Yönetimi Eğitimi*, Kamu Yönetimi Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi.

- Coşkun, C. A. (1999). *Kirli Devletten Temiz Devlete*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Öztepe, M. (2013). *Kamu Yönetiminde Etik Sorunu: Türk Kamu Yönetiminde Etik Sisteminin Eleştirel Çözümlemesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Çevikbaş, R. (2006). *Yönetimde Etik ve Yozlaşma*, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 20, Sayı 1 s. 265-289.
- Çileli, M. (1981). *Ahlaki Yargının Zihinsel Gelişim Psikolojisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çiftçi, N. (2003). “Kohlberg’in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı 1, s. 43-77
- Çiftçi, N. (2001a). “Ahlaki yargı testi MUT-TR’nin Türkçe versiyonunun geçerliği”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Sayı 1, s. 295-321.
- Çulpan, R. (1980) “Bürokratik Sistemin Yozlaşması” *Amme İdaresi Dergisi*, TODAİE Yayınları, Cilt 13, Sayı 2.
- Devlet Memurları Kanunu, (23/07/1965). Resmi Gazete, Sayı 12056.
- Doğan, Ö. (2014). *Etik, Ahlak Felsefesi*, Notos Yayınları, İstanbul.
- Delius, H. (1997). *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, (Çev. Doğan Özlem), İnkılap Yayınları, Ankara, S.336.
- Dursun, D. (2005). “Siyaset ve Ahlak: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu”, *Siyaset ve Yönetimde Etik Sempozyumu 18-19 Kasım*, Sakarya.
- Emre, C., vd., (2000). *Cultural Values, Marality And Public Administration İn Turkey*, (çev. Bülent Duru) *Emerging Changes İn Turkish Politics And Society*, Institute of Devoloping Ekonomies, Jetro, S:30-47.
- Eroğul, C. (1993). “Türkiye İçin Çözüm Önerileri”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s: 434-439.
- Fromm, E. (1995). *Erdem ve Mutluluk*, (çev. Ayda Yörükan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gencay, Ş. (1975). “Toplumsal Değişmede Yönetimsel Bozulma ve Yolsuzluk”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 4.
- Gözler, K. (2003). *İdare Hukuku*, Cilt 2, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Güneş-Ayata, A. (1993). “Siyasette Kollamacılık”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Güvenç, B. (1993). “Türkiye’de Siyasal Ahlak Sorunu”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s: 400-412.
- Gündüz, M. (2010). *Ahlak Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Heper, M. (1993). “Türkiye’de Siyasal Ahlakın Tarihsel Boyutları”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s: 369-383.
- Işık, H. (1999). “Yolsuzluk Olgusunun Kamu Çalışanları ve Bireyler”, *Maliye Yazıları Dergisi*, Sayı 67, S: 29.

- Kamu İhale Kanunu, (22/01/2002). Resmi Gazete, Sayı 24648.
- Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun, (06/10/1981). Resmi Gazete, Sayı 17480.
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, (25/05/2004). Resmi Gazete, Sayı 25486.
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, (13/04/2005). Resmi Gazete, Sayı 2585.
- Kant, I. (1995). *Ahlak Metafiziğinin Değerlendirilmesi*, (çev. İoanna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Grubu Yayınları, Baskı 2, Ankara.
- Kant, I. (1999). *Pratik Aklın Eleştirisi*, (çev. İoanna Kuçuradi, vd.), Türkiye Felsefe Grubu Yayınları, Ankara.
- Kapani, M. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Kılıvuz, R. (2003). *Kamu Yönetiminde Etik ve Bir Sorun Alanı Olarak Yozlaşma*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kırca, A. Coşkun, (1994). *Devlette Yozlaşmayı Yenmek*, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Kışlalı, A. T. (1993). “Önce Eleştiri ve Duyarlılık”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s:440-450.
- Mengüşoğlu, T. (1992). *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Mercin, L. (2005). “Piaget ve Kohlberg’in Ahlaki (moral) Gelişim Kuramlarının Özellikleri ve Karşılaştırılması.” Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Dicle.
- Nutall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*, (çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Oktay, C. (1983). “Yükselen İstемler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Onur, B. (1997). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Oral, B. (2019). *Yolsuzluk – Türk Vergi Sistemi İlişkisi ve Mücadeleleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Manisa.
- Özdemir, M. (2008). “Kamu Yönetiminde Etik”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 7, s. 179-195.
- Özer, İ. (2003). *Sosyolojiye Giriş*, Martı Yayınları, Ankara.
- Özgener, Ş. (2000). “Ekonomik Sistemler ve Ahlak”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, s. 175-190.
- Özsemerci, K. (2003). “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri”, Sayıştay Araştırmaları, Sayıştay Başkanlığı, Ankara.
- Pazarlı, O. (1980). *İslam da Ahlak*, Remzi Kitap Evi, İstanbul.
- Pieper, A. (1984). *Etiğe Giriş*, (çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Polat F., İkiz Ö. (2015). *Çatışma ve Uzlaşma Bağlamında Siyasetin Psikolojisi*, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Ricoeur, P. (2010). *Başkası Olarak Kendisi*, (çev. Hakkı Ünler), Doğu Batı Yayınları.

- Soysal, M. (1993). "Erdem Sisteme Yönelik Davranıştır", *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 450-457.
- Steinberg, S. ve Austern, D. (1996). *Hükümet Ahlak ve Yöneticiler*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- Şaylan, G. (1975). *Toplumsal Değişme, Yönetmel Bozulma ve Yolsuzluk*, Amme İdaresi Dergisi, TODAİE Yayını, Cilt 8, Sayı 4.
- Şen, M. L. (1998). *Yönetimde Yozlaşmanın Önlenmesinde Yönetmel Etik Yaklaşımı*, Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Adapazarı, s. 168-173.
- Şenel, A. (1993). "Siyasal Ahlak: Kapsamı – Açmazları – Tipolojisi", *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 257-272.
- Tepe, H. (1993). "Siyaset Ahlakı ya da Siyasetçinin Ahlakı", *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, Türker Alkan, Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 290-296.
- Tepe, H. (1998). "Etik", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı 4, Baskı 3.
- Turan, İ. (1993). "Türkiye'de Siyasal Yozlaşma Süreci", *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 373-384.
- Turan, Ş. (1993). "Tarih Boyunca Siyasal Ahlak", *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (drl. Türker Alkan), Bilgi Yayınevi, Ankara, s. 315-337.
- Turgay, E. (1998). "Yönetimde Yozlaşma Olgusu Üzerine", Amme İdaresi Dergisi, Cilt 11 Sayı 1.
- Türköne, M. (2015). *Siyaset*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- Tutum, C. (1976). "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", Amme İdaresi Dergisi, TODAİE Yayınları, Cilt 9, Sayı 4.
- TÜGİAT. (1992). *İş Ahlakı ve Türkiye'deki İş Ahlakına Yönelik Tutumlar*, TÜGİAT Yayınları, s. 25.
- Türk Ceza Kanunu, (12/10/2004). Resmi Gazete, Sayı 25611.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (09/11/1982). Resmi Gazete, Sayı 17863.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun, (31/10/1984). Resmi Gazete, Sayı 18587.
- Ural, Ş. (2004). "Epistemolojik Açından Değerler ve Ahlak", Doğu Batı Dergisi, Sayı 4.
- Usta A. (2011). "Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak", İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Malatya.
- Yazıcı, S. (1999). *Felsefeye Giriş*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Yıldırım, D. (1998) "Kapitalizm, Piyasa ve Ahlak", Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi, Adapazarı.
- Yüksel, C. (2005). *Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik*, Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği, İstanbul.
- Yüksel, C. (2011). *Siyasette Etik*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Weber, M. (1971). *Politics as a Vocation*, Political Sociology, Alessandro Pizzorno, Londra.

EKLER

EK – 1 Anket Soruları

Sayın YÖNETİCİ,

Bu anket çalışması, Doç. Dr. Ferihan POLAT danışmanlığında Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yürütülen “Kamu Yöneticilerinin Siyasal Ahlak Davranış Tipleri: Pamukkale Üniversitesi Örneği” başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır.

Katkılarınızı bekler, saygılarımı sunarım.

Kamile KUZU

ÖRNEK OLAY 1

“Bulduğunuz ilde valisiniz. Sanayi ve Ticaret Odası yönetimi, bu hafta sonu bir otele gezi düzenliyor. Gezinin içeriğinde bir kokteyl, akşam yemeği ve ayrıca çeşitli eğlenceler var. Bunun yanında gün boyunca geçen yılın gözden geçirilip gelecek yılın tartışılacağı oturumlar var. İl yönetiminiz Oda'ya her yıl 100.000 TL katkıda bulunuyor.

Bütün giderleriniz oda tarafından karşılanmak üzere bu hafta sonu gezisine çağrıldınız, gider misiniz?”

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 2

“Oturduğunuz beldede seçilmiş bir belediye başkanısınız. Belde için güzel bir iş merkezi planlandı ancak planlanan araziye alacak ekonomik seviyede değilsiniz. Bir inşaat firması sahibi size gelerek söz konusu arsayı satın alarak belediyenin iş merkezi projesine bağışlayabileceğini, karşılığında da yaptığı inşaatı kat sınırlamasından daha yüksek yapmak istediğini söylemektedir. Teklif doğrudan size yapıldı.

Bunu belediye meclisine taşır mısınız?”

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 3

Hakan Bey, sizin başında olduğunuz ilçe emniyet teşkilatında yazı işleri müdürü. Görevini özenerek ve hayret edilecek kadar iyi ve düzenli yapıyor. Bir gün Hakan Bey'in gizli bir bilgiyi kahvehanede anlattığını öğrendiniz.

Hakan Bey'i kovar mısınız?

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 4

“Turgay Bey, İl Emniyet Müdürlüğü'nde 19 yıldır çalışmaktadır ve işinde başarıyla yükselerek Başkomiser olmuştur. Bir gün emrinde çalışan iki memur, belediye başkanının oğlunu hız sınırını aşmaktan dolayı tutukladılar, arabasında da uyuşturucu madde buldular. Turgay Bey, olay yerine geldiğinde belediye başkanı da oradaydı. Belediye başkanı, Başkomiser Turgay'ı ve memurları işlerinden kovdurmakla tehdit etti. İşini kaybetme korkusuyla Başkomiser, polis memurlarına belediye başkanının oğlunu salmalarını söyledi.

Bu olay sizin önünüze geldi; Turgay Bey'i kovar mısınız?”

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 5

“Burcu Hanım, sizin biriminizde uzun süredir çalışmakta ve de tüm çevresi tarafından çalışkan, düzenli ve dürüst bir çalışan olarak görülmektedir. Hiç geç kalmaz, işten en son çıkar. Ancak herkesin kendisi gibi olmasını istemesinden dolayı, sürekli yavaş hareket eden, uzun yemek molası kullanan arkadaşlarından yakınırdı.

Geçenlerde, Burcu Hanım size dairenin fotokopi makinesini gereksiz ve kural-dışı kullanan kimi memurlardan söz etti. Üstelik bu memurlar dairenin telefonunu kendi özel görüşmeleri için kullanıyorlardı. Siz de bu konularda uyarı mahiyetinde bir genelge yayımladınız. Bunun üzerine Burcu Hanım “istenmeyen kişi” ilan edildi.

Bir süre sonra biriminizde bir üst yöneticiye ihtiyaç duyuldu. Burcu Hanım’ı yükseltir misiniz?

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 6

“Bir süreden beri her gün, iki yakın devriyeden polis memurları üç devriyenin görev alanlarının kesiştiği bir yere yakın bir kıraathanede çay molası için buluşuyorlar. Genellikle de çay, kahve ve tost tüketiyorlar. Bu devriyelerden birinde yeni görevlendirildiniz. Birinci gün çay molasından sonra kıraathane sahibine hesabı ödemek

için yürüdüğünüzde, işletmenin sahibi size “Hesabınız yok amirim, devletimizin memurlarının bu civarlarda olması bizi mutlu ediyor” dedi.

Diğer memurlar ödeme yapmadan çıkıyorlar. Siz hesabı öder misiniz?”

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 7

“Siz ve Meriç Bey uzun yıllardır yakın arkadaşsınız. Aynı liseden mezun olup, üniversitede aynı bölümü bitirdiniz. Birbirinizin düğününe tanıklık ettiniz ve eşleriniz de iyi arkadaşlar. On seneyi aşkın süredir Meriç Bey ve eşi, sizi ve eşinizi doğum gününüzde akşam yemeğine götürüyor ve artık bu durum gelenekleşti. Meriç Bey, bu gideri karşılayabilecek durumdadır çünkü kendisi ilinizde iş yapan en büyük altyapı firmalarından birinin sahibidir ve ilinizdeki belediyeye her yıl 10 milyon liranın üzerinde iş yapmaktadır.

Siz, iş hayatınız boyunca sigorta acenteliği yaptınız. Üç yıl önce belediye meclisine üyelik için aday oldunuz ve seçildiniz. Şu sıralarda Belediye Meclisinin altyapı çalışmaları kapsamında malzeme ihalelerinden sorumlu komisyonunda başkan olarak görevlendirilmiş durumdasınız. Meriç Bey’in şirketi de her yıl bu ihalelere katılan firmalar arasındadır. Birkaç hafta sonra doğum gününüz var ve Meriç Bey sizi arayıp doğum gününüz için şu sıralar şehirde çok popüler olan yeni açılmış bir restaurantta yer ayırttığını ilettiler.

Daveti kabul eder misiniz?”

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 8

“Emine Hanım değerli bir çalışandır. Bu bayan yıllardan beri belediyenizde sizinle birlikte çalışmıştır ve gerektiğinde güvenerek fazla çalışmayla çaba göstermesini isteyebileceğiniz bir kimsedir. Hemen hemen her sorunda O, oradadır ve sizin için rahatsızlık verici durumları geçiştirmesini bilmiştir. Ona bu ve bu gibi birçok sebepten ötürü çok borçlusunuz.

Geçenlerde Emine Hanım size geldi ve bir süreden beri Belediyenin yardım fonundan hesabına “ödünç” para aktardığını ve bunları gizlemek için verilen yardımlar üzerinde oynama yaptığını anlattı. Aktardığı paralar çok değildi, genelde 30-40 liraydı ve her seferinde aldığı parayı geri ödemişti. Ancak bilinçaltı onu çok rahatsız ettiği için durumu açıklamak zorunda kalmıştı. Sizin personel politikalarınıza göre, onun yaptığı eylem açıkça belediyedeki işinden atılma sebebidir.

Onu işten atacak mısınız?”

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabımızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 9

Belediyede altı sene boyunca denetmen olarak görev yaptınız ve milyonlarca lirayı bulan sözleşmelerle alımları denetlediniz. Altı senenin sonunda bir özel şirketten reddetmeniz çok zor olan bir iş önerisi olarak belediyedeki işinizden ayrıldınız ancak sizin kontrolünüz dışında gelişen süreçler sebebiyle şirketteki işiniz iyi gitmedi ve işten ayrılarak altı ay işsiz kaldınız. Daha sonra ayrıldığınız şirketin sahiplerince şirketi yeniden toparlayabilmek için danışman olarak geri dönmeniz istendi, teklifi kabul ettiniz

fakat bu şekilde sadece bir hafta çalışabildiniz. Beklenmeyen bir biçimde belediye'deki eski işiniz için alım yapılacağı ilan edildi, siz de başvuru yapıp gerekli aşamaları geçerek işe alındınız.

Yaklaşık bir yıl sonra, görev yaptığınız daireniz daha önceki izlediğinize benzer nitelikte bir mal satınalma duyurusunda görev aldınız. Bundan kısa bir süre sonra, danışmanı olduğunuz eski firmanızın yeni sahiplerinden biri işlerinizin nasıl gittiğini öğrenmek için size telefon etti. Konuşma çerçevesinde bu satınalma işini sorarak, ihaleye kendi firmalarının da katılmayı düşündüğünü söyledi. Ona, bu konuyu tartışamayacağınızı söylediniz, o da fazla üstelemedi.

Satınalma Komisyonundaki görevinizden ayrılır mısınız?"

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 10

On yıldan beri Üniversite yönetiminde idareci görevindesiniz. Bu görevde büyük başarı gösterdiniz ve Genel Sekreterliğe yükseltildiniz. Yakın zamanda Rektör seçimi var ve eşiniz size kendisinin aday olmak istediğini söyledi.

Eğer eşiniz göreve gelirse, görevinizi sürdürebilir misiniz?

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 11

“En sevdiğiniz kahve markası LOS PLANES markadır, ancak çok pahalı olduğu için sıkça alamıyorsunuz. Kahveyi satın aldığımız market sahibine sohbet esnasında bu durumdan dem vurdunuz.

Yakın zamanda market sahibi ruhsatı ile ilgili sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Bulduğunuz ilde orta düzeyli bir kamu görevlisiniz ve ruhsat hakkında yapabileceğiniz bir şey yok. Ama gelecek seferki kahve alışverişinizde torbanızın içinde en sevdiğiniz ve parasını ödemediğiniz Los Planes markalı kahve, kahveyi geri götürür müsünüz.?

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖRNEK OLAY 12

“Belediyenin 20 yeni araca ihtiyacı var, bunlardan 15’ emniyet müdürlüğünde 5’i de genel hizmetlerde kullanılacak. İhale kanununa göre de en düşük fiyatı verenden satın almak gerekmektedir. Ford sedan araçların alınması kararlaştırıldı. Bulduğunuz belediye'deki bir araba satıcısı 20 araba için toplam 1.222.177,00 TL fiyat verirken 100 km uzaklıktaki araba satıcısı 1.111.440,0 TL fiyat verdi.

Arabaları daha yüksek fiyat veren Belediyenizde bulunan araba satıcısından alabilir misiniz?”

EVET

HAYIR

Lütfen Cevabınızın Gerekçesini Açıklar Mısınız?

.....
 .....
 .....
 .....

ÖZGEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Kamile KUZU
Doğum Yeri : Bucak
Doğum Tarihi : 27/09/1988
E-posta : kkuzu@pau.edu.tr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Hacı İbrahim Çelik Lisesi
Lisans : Pamukkale Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü
İŞ DENEYİMİ : Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü/ Bilgisayar İşletmeni
(2013-)